

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1908. Första Kammaren. N:o 46.

Lördagen den 2 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 25 nästlidne månad.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flere ledamöters begäran sammansatta stats- och lagutskottets under gårdagen bordlagda memorial, n:o 12.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets den 29 sistlidne april och den 1 innevarande maj bordlagda utlåtande n:o 13, i anledning af väckta motioner angående ändrade bestämmelser i fråga om den politiska rösträtten m. m.

Konstitutionsutskottet hade till behandling förehäft, bland andra, en af herr *C. A. Sjöcrona* inom Första Kammaren väckt motion, n:o 46, hvori hemställts, att Riksdagen måtte för sin del besluta, att nedannämnda delar af det år 1907 antagna grundlagsändringsförslaget skulle, om samma förslag slutligen godkändes, erhålla följande ändrade lydelse:

Regeringsformen.

§ 31.

Till borgmästarejänst i stad äge i stadens allmänna angelägenheter röstberättigade invånare att föreslå tre behöriga personer, då Konungen en af dem utnämne. På lika sätt förhållas med rådmans- och magistratssekreteraresysslorna i Stockholm.

Riksdagsordningen.

§ 16.

Valrätt tillkommer enhver välfrejdad svensk medborgare, såväl man som kvinna, från och med kalenderåret näst efter det, hvar- under han uppnått tjugufyra års ålder, dock ej:

a) den, som står under förmynderskap eller är i konkurstillstånd;
b) gift kvinna, som ej vunnit boskillnad och hvilken man är i konkurstillstånd;

c) den, som häftar för understöd, hvilket under löpande eller sistförflutna kalenderåret af fattigvårdssamhälle tilldelats understöds- tagaren själf eller dennes hustru eller minderåriga barn;

d) gift kvinna, hvilken man häftar för understöd, som under löpande eller sistförflutna kalenderåret tilldelats henne eller makarnes minderåriga barn;

e) den, som icke erlagt de honom påförda utskylder till stat och kommun, hvilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren;

f) gift kvinna, som ej vunnit boskillnad och hvilken man häftar för honom påförda utskylder till stat och kommun, hvilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren;

g) värnpliktig, som icke fullgjort de honom till och med ut- gången af sistförflutna kalenderåret åliggande värnpliktsöfningar.

Till efterrättelse vid val skall finnas röstlängd; och skall, på sätt i vallagen finnes närmare bestämdt, valrätten grundas på för- hållandena vid tiden för röstlängdens tillkomst, ändå att förändring före valet inträffar.

Vid föredragning af utlåtandet begärdes ordet af

Herr Blomberg, som yttrade: Beträffande föredragningssättet hemställer jag, att betänkandet föredrages punktvis, men att vid föredragningen af punkten 1:o diskussionen måtte få omfatta alla de förslag rörande politisk rösträtt och valbarhet för kvinnor, som innefattas i samtliga i detta betänkande behandlade motioner.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Punkten a).

*Om politisk
rösträtt för
kvinnor.*

Utskottet hade i denna punkt af anförda skäl hemställt, att herr Sjöcronas ofvannämnda motion icke måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd.

Herr Säve: Då jag inom utskottet uttalat mig för den af herr Staaff m. fl. framlagda motionen, till hvilken jag äfven här, herr grefve och talman, yrkar bifall, anhåller jag att få säga några ord, ehuru

*Om politisk
rösträtt för
kvinor.
(Forts.)*

min ståndpunkt i den föreliggande frågan sedan föregående riksdagar nog är för kammaren känd. Men jag anhåller, att särskildt nu få yttra mig, därför att min öfvertygelse är, att i rösträttsfrågans nuvarande läge det är af största vikt, att de af kammarens ledamöter, som hysa sympatier för den kvinnliga rösträttsfrågan, äfven uttala sig, på det att den kvinnliga rösträttsrörelsens ledare måtte se, att de hafva ett stöd för sig äfven i denna kammare. I annat fall måste de söka detta stöd inom vänstern, och detta skulle vara att för framtiden i icke ringa grad skada de konservativa intressena. Den som något så när följt med kvinnofrågans utveckling under den sista tiden och som sett, hvilket energiskt arbete nedlagts för att at kvinnorna bereda den politiska rösträtt, som af dem uppställas såsom ett oafvisligt önskemål, den torde och hafva klart för sig, att detta arbete icke kommer att upphöra, förrän det stora målet slutligen vunnits.

Kvinnöemancipationsarbetet i vårt land har fortgått hittills i tämligen sakta tempon. Det är nu mer än 60 år sedan det första steget togs genom införandet af den lika arfsrätten och det är mer än 50 år sedan Fredrika Bremer i sin »Herta eller en själs historia», framlade det första sväfvande programmet i kvinnofrågan. Steg för steg, men efter långa mellanrum, hafva kvinnorna därefter lyckats förvärfva sig de naturliga rättigheterna af myndighet vid viss ålder, rätt för myndig kvinna att vara sin egen giftoman, tillträde till universiteten för att bereda sig högre undervisning och rätt att tillträda vissa i allmänhet lägre befattningar i statens tjänst. Men ännu kvarstå höga skrankor, som åtskilja de båda könen i rättsligt afseende, och man kan icke undra på, att tänkande kvinnor skola söka få dessa skrankor undanröjda såsom förödmjukande för sin själfkänsla och sitt människovärde. Och så har man kommit därhän, att kvinnorna massvis börjat resa på sig. Äfven de säga till hvarandra nu hvad det tredje ståndets män tillropade hvarandra före den stora franska revolutionen: »Hvarför äro vi så små? Jo, det är därför att vi ligga på knä. Låt oss därför stiga upp.» Och så betrakta de L'ancien régime såsom avslutad äfven för dem. Så har äfven under allra sista tiden kvinnörelsen fått en helt annan fart än förr.

Det var sommaren 1902 som den första kvinnliga rösträttsföreningen bildades i Stockholm. Den följdes omedelbart af flera nya, och så sammanslötos dessa föreningar som bekant 1903 till en allmän landsförening. Denna räknade vid fjolårets slut 112 lokalföreningar fördelade på rikets alla län, och, enligt hvad som meddelades på mötet på Grand Hôtel i förrgår, läro antalet föreningar, om jag icke hörde orätt, i närvarande stund uppgå till icke mindre än 124.

Rörelsen har således börjat antaga karaktären af en lavin. För oss bör det vara klart, att det icke längre går för sig att hejda den. Den kommer att gå fram oemotståndligt, men är det så, att hinder mot densamma uppställas från höger sida, kommer den att gå oafåtligt fram mot vänster, och då skall den för de följande åren följa en riktning som skall gifva ökad styrka åt de politiska

Om politisk:
rösträtt för
kvinnor.
(Forts.)

element i vårt land, inom hvilka högern räknar sina principiella motståndare. Den skall alltså helt och hållet förändra sin nuvarande neutrala karaktär.

Utskottet har afstyrkt den af mig förordade motionen med åberopande af de skäl, som framhöllos förlidet år af det särskilda utskottet emot yrkandena på kvinnornas rösträtt. Ser man på dessa skäl, voro de egentligen två. Det ena var, att frågan om utvidgning af rösträtt för män visat sig så svårlöst, att den icke borde fördröjas genom kombination med politisk rösträtt för kvinnor. Detta skäl bör väl icke hafva så stor betydelse numera, då Riksdagen redan fattat sitt beslut med afseende å männens rösträttsfråga. Det andra skälet var, att Riksdagen anhållit om verkställande af en fullständig och allsidig utredning i frågan och framläggandet af förslag i ämnet. En sådan fullständig utredning har ännu icke blifvit Riksdagen delgifven. Detta skäl kan jag förstå. Det har sitt fulla berättigande, och jag undrar visst icke på, om åtskilliga inom denna ärade kammare, som sympatisera med den kvinnliga rösträttsfrågan vilja, innan de fatta sitt definitiva beslut, afvakta denna allsidiga utredning. Men för mig åtminstone står det efter den sista Riksdagens beslut i rösträttsfrågan klart, att det icke längre behöfs en så beskaffad utredning. Förra Riksdagen har ju nämligen bestämt fixerat sin ståndpunkt. Den har godkänt principen af allmän rösträtt. Och den har med denna princip fastslagit en annan, den om de proportionella valen, för att därmed söka bereda ett säkert skydd för minoriteterna. Men nu synes det mig vara alldeles uppenbart, att med principen om allmän rösträtt låter det icke förena sig att undantaga öfver hälften af landets medborgare från denna rösträtt. Och det skydd de proportionella valen skulle gifva minoriteterna lär väl blifva illusoriskt, när det icke ens skall komma hälften af nationens medlemmar till del. Detta har på sista tiden ideligen upprepats, ja, så ofta upprepats att det blifvit banalt, men det är därför icke mindre sant. Och sant lär väl ock vara att, i fall man anser det vara en rätt för mannen att få politisk rösträtt, bör det väl ock vara en rätt för kvinnan. Nu har jag för min del visserligen den uppfattningen, att det icke är individens så kallade rätt, som bör vara normerande för samhället, då det gäller att utdela rösträtt. Hvad som bör vara normerande är nagonting annat. Det är samhällets behof att få den bästa möjliga representation, som kan blifva ett någorlunda säkert uttryck för de olika intressen som röra sig inom samhället. Men denna uppfattning har icke gjort sig gällande hos Riksdagen, utan när Riksdagen fattade sitt beslut förlidet år var det personlighetsprincipen som för den var den bestämmande normen; men har nu Riksdagen fastslagit personlighetsprincipen, bör den ock, synes det mig, icke kunna utan att brista emot logikens lagar bortse från densamma, när det blir fråga om kvinnorna.

Jag talade om den bästa möjliga representation. Hade Riksdagen antagit 1902 års konstitutionsutskotts rösträttsförslag, tror jag, att vi skulle fått en ganska god representation. Om man hade

lätt det förslaget igenom, torde det icke hafva mött svårigheter att tillämpa dess bestämmeelse äfven på de kvinnor som fylla de villkor, hvilka förutsattes såsom villkor för mannens valbarhet. För mig och många andra i denna kammare är det fortfarande att beklaga, att detta konstitutionsutskotts förslag icke blef af Riksdagen antaget.

Emellertid skulle icke jag påyrka utsträckning af rösträtten äfven till kvinnorna, om det icke vore min fasta öfvertygelse, att sådant skulle lända till samhällets bästa. De sociala frågorna få en allt större betydelse i våra dagar än förr. De tränga sig på oss, de komma oss allt närmare in på lifvet, och det dröjer helt säkert icke länge, innan de komma att ställas allra främst på den politiska dagordningen. Se vi nu närmare på dessa frågor, så finna vi emellertid, att en stor del af dem står i det intimaste samband med hemmets förhållanden, men när så är, är det tydligt att hemmens vårdarinnor, kvinnorna, också böra utföva inflytande vid dessa frågars lösning; och detta allra helst som de i många fall synas hafva — kanske i högre grad än männen — förutsättningarna härför. Detta gäller åtminstone sådana frågor som röra barnavård, barna-
uppfostran, sjukvård, fattigvård, lagstiftning för nykterhet, sedlighet, kvinnors och barns arbete, m. fl.

Man klagat öfver att vår tid är en materialistisk tid och att de ideella intressena mer och mer skjutas åt sidan. Det är nog en sanning, men om så är och då visst är att kvinnorna hafva mer intresse för de ideella synpunkterna än männen, hvarför då undanskjuta kvinnorna från de sociala frågornas behandling och hvarför beröfva den lagstiftande församlingen dessa ideella inflytelser som den i så hög grad är i behof af? Men ännu viktigare än detta: de stora arbetarfrågorna närma sig oss allt mer. Det tör icke vara svårt att förutse, att den tid snart skall komma — ja, den nya riksdagsordningen kommer utan tvifvel att påskynda den — då den stora striden skall utkämpas mellan en samhällsbevarande höger, som vill söka befrämja samhällets utveckling med bevarande af sambandet mellan det närvarande och det förflutna, och en socialdemokratisk vänster, som just vill afskära alla förbindelser mellan nutiden och förgångna dagar och som vill omstörta de gamla grundvalar, på hvilka samhället hvilar, för att därigenom lättare kullkasta detsamma. Grundvalarna för det nuvarande samhället äro religionen, familjen och äganderätten. Främst af de tre står religionen. Men nu är det visst, att kvinnorna i högre grad än männen äro fästa vid de rent religiösa intressena. Detta inse också socialdemokraterna, för hvilka religionen alltid varit en stötesten. Därför kunde också en af socialdemokratiens främste ledare i vårt land för icke så synnerligen många år sedan såsom skäl emot att bevilja kvinnorna rösträtt på ett möte utropa: »det är ju kvinnorna som befolka bönehusen». Att en kvinna gaf honom till svar: »det är ju männen som befolka krogarna» lärer knappast hafva ändrat hans åskådning då. Att den ändrats nu och att äfven hans namn står under en af de motioner om politisk rösträtt för kvinnor, som in-

Om politisk
rösträtt för
kvinnor.
(Forts.)

lämnats till detta års Riksdag, torde hafva sin förklaring i rent valtekniska skäl.

Att kvinnorna i egenskap af hennens vårdarinnor och barnens mödrar med sin själs starkaste fibrer äro fästade vid familjen, och att de med sin sparsamma, ordningsälskande natur med särskild hänsyn till hemmen måste hålla på äganderätten, anser jag också vara uppenbart. Men då så är, då tror jag också, att det är för oss en viktig sak att tänka på huru vi i blifvande sociala strider skola kunna i kvinnorna förskaffa oss pålitliga och säkra bunds-förvanter.

Man har sagt, att kvinnans synvidd i kommunala och politiska frågor är mer begränsad än mannens. Det tör nog hafva sin sanning hvad beträffar de högre samhällslagren, inom hvilka männen tidigt tränats för en verksamhet i det allmännas tjänst genom utbildning i högre skolor, universitet och andra högre fackutbildningsanstalter. För kvinnorna har en dylik utbildning i allmänhet icke hittills stått till buds. Men däremot undrar jag, om detta kan sägas med afseende å de lägre klasserna. Jag tror t. ex. att våra redbara, sparsamma, arbetsamma och förståndiga allmogekvinnor hafva samma mognad i omdömet, samma praktiska syn på de ting, hvilka falla inom områdena för deras erfarenhet, som deras män. Och områdena för deras och männens erfarenhet töra vara ungefär desamma.

Min ärade vän och kamrat i konstitutionsutskottet, herr Johan Fredrik Nyström, yttrade för ett par år sedan vid en debatt om den kvinnliga rösträttsfrågan i denna kammare, att »allt stort som utförts här i världen utförts genom män, och att ingen stor man varit kvinna». Han betraktade själf detta yttrande som en paradox, men någon sanning tör väl han liksom måhända också andra hafva velat inlägga i detsamma. Ja, menar man med en stor man, såsom jag förmodar att han menade, en stor personlighet, och inlägger man i begreppet en stor personlighet betydelsen af att kunna för sig uppställa stora och ädla mål och att gifva sig helt och hållet åt dessa måls förverkligande, då tror jag dock, att kvinnorna kunna inom sina led uppvisa många stora och framstående personligheter. Eller är det icke så, att vi litet hvar under vår lefnad gjort bekantskap med ädla kvinnor, som just förstått den konsten att för sig uppställa höga och ideella samhällsuppgifter och som med egen själfuppoffring helt och hållet gått upp i dessa? Hvad säga för öfrigt icke häfdernas vittnesbörd. Ännu så långt tillbaka i tiden som i Gamla Testamentets Domarebok möter oss bilden af Debora, profetissan, hvilkens segersång ännu ljuder för oss, hon som befriade sitt folk från kananiternas förtryck. Hur rördes vi icke, då vi voro unga, af berättelsen om kartaginensiskorna, som afskuro sitt hufvudhår att användas till strängar i kastmaskinerna vid försvaret af deras fädernestad i dennas sista strid! Annu fortlefver minnet af den ädla Cornelia, typen för en romersk matrona, åt hvilken redan i hennes lifstid det tacksamma romerska folket uppreste en ärestod med påskriften: Åt Gracchernas moder! Hvad skola vi säga om

martyrernas kristinnor som hellre läto sig sönderslitas af de vilda djuren på arenan än de sveko sin tro? Medeltiden hade sin Orleanska jungfru, i hvilken det franska folket ännu ser den skäraste personifikationen af den renaste fosterlandskärlek. England ställer i främsta ledet af sina regenter drottning Elisabet, Österrike sin Maria Teresia. Våra Karolineras glänsande hjältesaga skulle ännu i denna stund vara oskrifven, om icke deras mödrar tidigt lärt dem plikten, att när så kräfdes, villigt gifva sitt lif för konung och fosterland.

Det skulle vara en lätt sak för mig att uppvisa hela gallerier af framstående kvinnor som antingen tagit en lysande del i förvaltningen af statsangelägenheter eller ock förvärfvat sig berömmelse såsom vetenskapsmän och konstnärer; men jag vill icke trötta kammarerna med långa historiker. Hvad jag velat säga med detta är, att stora uppgifter frammana stora personligheter. Och är det nu så — för att nu röra oss inom mera hvardagliga förhållanden — att kvinnorna, som kanske djupare än männen känna ansvaret af de förpliktelser hvilka åligga dem, om de komma till delaktighet af den politiska rösträtten, äfven måste känna detta ansvar djupt, så är det uppenbart, att rösträtten måste höja deras medborgarsinne. Därmed skulle också vårt folk få en ansenlig förstärkning i medborgarkraft, betydelsefull i stormiga tider, då talet om nationell samling i stället för att vara en blott tom fras på valmötena, måste blifva en verkligt samlande lösen för hela vårt folk.

Herr Trygger: När man läser konstitutionsutskottets utlåtande och de skäl utskottet anfört till stöd för sitt afstyrkande af samtliga de väckta motionerna angående politisk rösträtt för kvinnor, kan man icke underlåta att erkänna, att de anförda skälen — nämligen att frågan är föremål för en allsidig utredning samt att den icke bör få fördröja den slutliga lösningen af frågan om utvidgning af rösträtten för män — förefalla så afgörande, att därmed det slut hvartill utskottet kommit skulle kunna anses berättigadt. Särskildt det sista skälet är af synnerligen stor vikt. Vore det så, att ett tillmötesgående redan vid denna riksdag af kvinnornas kraf på politisk rösträtt skulle äfventyra lösningen af männens rösträttsfråga, borde hvar och en, äfven den som ej är någon vän af det hvilande rösträttsförslaget, hysa stor betänklighet mot att godkänna förslaget om rösträtt för kvinnor.

När man närmare tänker på saken, lär man dock finna, att en dylik risk i fråga om det hvilande rösträttsförslaget icke är förenad med hvarje medgifvande af rösträtt till kvinnor. Allt beror på inom hvilka gränser vid denna riksdag rösträtt gifves kvinnan. Hvad därefter den utredning angår som håller på att verkställas beträffande den kvinnliga rösträtten, torde äfven den endast i det fallet böra utgöra hinder för att nu tillmötesgå kvinnornas rösträttskraf, att rösträtt gifves kvinnor i en sådan omfattning, att man, utan att se resultatet af utredningen, skulle vara ur stånd att bedöma verkningarna af den kvinnliga rösträttens införande — såvidt öfver

Om politisk
rösträtt för
kvinnor.
(Forts.)

hufvud taget en föregående utredning någonsin kan i nämnda hänseende gifva något säkert resultat.

Då samtliga motionärer föreslagit, att kvinnan skulle tillerkännas rösträtt till Andra Kammaren i samma omfattande utsträckning som män, samt de flesta af motionärerna därjämte äro villiga att medgifva kvinnan valbarhet icke blott till Andra utan äfven till Första Kammaren, synes det därför berättigadt, att utskottet icke ansett sig kunna tillstyrka antagandet af någon af motionerna oförändrad.

Men äfven mera sakliga skäl utgöra enligt min mening hinder för att gifva kvinnan den rösträtt som blifvit föreslagen för män, och dessa skäl växa i styrka, då det gäller att tillerkänna kvinnan valbarhet till Riksdagens kamrar. Då jag nu ber att få i korthet anföra dessa för mig bestämmande skäl, torde jag icke behöfva förutskicka den anmärkningen, att jag ingalunda ställer mig fientlig mot kvinnans kraf på att inom samhället i dess helhet, det må vara fråga om staten, kommunen eller familjen, erhålla en annan ställning än den hon för närvarande intager med större möjlighet för henne att göra sin personlighet och sina rika krafter gällande.

Principiellt erkänner jag kvinnans likställighet med mannen; i många stycken står hon visserligen under honom, men i andra är hon i stället honom öfverlägsen. Men trots detta erkännande, måste man dock enligt min mening fasthålla, att *han är man, hon är kvinna*, och vår tids man och kvinna hafva en syn på tingen och samhället som är olika icke blott på grund af deras olika kön, utan äfven på grund af det manliga och kvinnliga släktets skilda uppgifter under sekler och deras olika uppfostran äfven i våra dagar. Att med ett slag politiskt likställa kvinnan med mannen, samtidigt som man lämnar den politiska makten åt män som icke hafva vana och kanske ej förmåga att till samhällets bästa utöfva den, vore ett experiment, som åtminstone för en konservativ uppfattning måste te sig som en fara för samhället.

Man skall gifva kvinnan hvad henne tillkommer, men öfver både män och kvinnor står samhällets ovillkorliga kraf därpå, att dess väl ej äfventyras genom svag eftergifvenhet för den ena eller andra tidsströmningen.

Sverige är stolt öfver att vara ett af de land, där folket tidigast fått deltaga i ledningen af nationens öden. Men denna folkets makt har utöfvats af män, och i fråga om dessas politiska rösträtt ha gällt inskränkningar som man först nu är i färd med att i det väsentligaste upphäfva. Och då skulle man våga i ett enda tag ge kvinnorna, gifta och ogifta, unga och gamla, allt, innan de fått någon erfarenhet i allmänna angelägenheter, innan de ens inom kommunen fått tillfälle att mera än i relativt obetydlig grad visa huru genomträngda de äro af statsintresset, hvilken förmåga de äga att icke blott upptäcka samhällsbristerna, utan äfven förstå de lämpliga och möjliga medlen för deras botande, hvilken varsamhet och klokhet de äro mäktiga af i politiska frågor.

Jag ger dem som arbetat för den kvinnliga rösträtten fullkom-

ligt rätt däri, att kvinnan visat sig äga ett stort och lifligt intresse för många viktiga samhällsfrågor, för religionen, för sedligheten, uppfostran, nykterheten, icke att förglömma den så viktiga mindre ekonomien. Men jag fruktar, att kvinnan, innan hon mera deltagit i det offentliga lifvet, skall med förtjusning omfatta den — tyvärr i vår tid äfven bland åtskilliga män härskande — uppfattningen att lagstiftningen är det förnämsta medlet att göra människorna bättre, lyckligare och mera välmående. Det ligger något berusande i att få ett så kraftigt medel som lagstiftningen i sina händer, som för den oerfarne måste te sig som en trollstaf, hvilken är i stånd att förvandla allt till guld — åtminstone på papperet. Den som varit utesluten från detta underbara medel, måste vara benägen att öfverskatta dess betydelse. Faran för skadliga verkningar af detta öfverskattande kommer säkert att tydligen visa sig efter den stora utsträckning af männens rösträtt som blifvit af Riksdagen preliminärt godkänd: denna fara skulle väsentligen ökas, om massan af kvinnor på en gång bereddes politiskt inflytande, kanske politisk öfvermakt.

I sammanhang härmed vill jag fästa uppmärksamheten på ännu en olägenhet af att gifva kvinnorna på en gång en vidsträckt politisk rösträtt. Därigenom skulle otvifvelaktigt de mera bildade, mera sansade, mera skolade kvinnorna skjutas åt sidan af de kvinnor, som i språk, vanor och åsikter motsvarade de stora massornas smak och oreflekterade önskningsar. Skola kvinnorna kunna gifva samhället allt det goda hvaraf de äro mäktiga, måste det vara de bästa, de insiktsfullaste och mest dugande kvinnorna som beredas möjlighet att leda och uppfostra de öfriga, och i samma mån denna uppfostran lyckas, har man att utsträcka den begränsade rösträtt, som man från början gifvit kvinnorna. Detta är icke blott för samhället utan äfven för kvinnorna den lyckligaste anordningen, ty historien bär många vittnesbörd därom, att en utsträckning af den politiska makten till större lager af befolkningen icke blir bestående, om den politiska makt som gifvits icke kunnat bäras upp af dem som erhållit densamma.

Men fränsedt hvad nu sagts, äfven om kvinnorna på det mest förträffliga sätt, ja rent af bättre än männen, kunde utöfva folkets statsmakt, vårda rikets angelägenheter, vore det förenadt med fara att utan vidare ge kvinnan det politiska inflytande som deras antal, därest rösträtten bestämdes lika för dem och männen, skulle förläna dem. Ingen lär väl kunna bestrida, att en stat, styrd efter de grundsatser, som i våra dagar omfattas af kvinnor, skulle styras annorlunda än om männen vore de som hade ledningen. Ja, en stat, där kvinnor hafva om icke det afgörande, dock ett stort inflytande, komme efter all sannolikhet att erbjuda åtskilliga egendomligheter, i fall man jämför den med stater, där männen äga det ojämförligt större politiska inflytandet. Nu är det så, att ingen suverän stat, såvidt jag vet, lämnat kvinnorna samma politiska rösträtt som männen. Skulle vårt land gå i spetsen med en dylik reform, kunde det lätt inträffa, att detta medförde faror för vår ställning i förhållande till andra stater. Den hänsynslöshet som utmärker äfven vår tids politik staterna emellan, den brutalitet som oftast bör mötas

*Om politisk
rösträtt för
kvinnor.
(Forts.)*

Om politisk
rösträtt för
kvinnor.
(Forts.)

endast med brutalitet, den trolöshet, som kan paralyseras blott genom att ej från egen hederlighet sluta till andras, har varit större än att de svenska männen med sitt veka sinnelag, jämfördt med andra nationers, alltid kunnat däremot värja sig. Hur skulle det då gå med den svenska kvinnan, om hon, innan hon fått tillräcklig erfarenhet, skulle lotsa det svenska statskeppet mellan dessa farliga skär.

För hvarje stat äro experiment med den politiska maktens förflyttande farliga, såväl inåt som utåt, för små stater är risken störst, ty hvad som där står på spel är icke blott det inre lugnet utan ofta den yttre självständigheten.

Mycket vore att tillägga: jag vågar dock ej alltför länge taga kammarens tid i anspråk. Det sagda må vara nog för att förklara, hvarför jag ej kan gifva kvinnorna hvarken samma politiska rösträtt eller valbarhet till Riksdagens kamrar som männen. Därmed har jag dock icke kommit till konstitutionsutskottets slut — afslag utan vidare på alla motionerna.

Enligt min mening böra vi redan nu gifva ett otvetydigt bevis på, att vi värdera kvinnans insats i samhällslifvet, äfven det politiska. Vi böra i gärning erkänna, att många viktiga sociala och ekonomiska spörsmål — af hvilka en del rent af uteslutande beröra kvinnan — erhålla en bättre utredning och en lyckligare lösning, om kvinnorna så att säga officiellt inbjudas att däri uttala sin mening. Vi böra ock visa, att det ej är ett underskattande af kvinnans förmåga, utan en fordran på utbildning och erfarenhet hos henne i allmänna värf, som gör att vi ej kunna redan nu i politiskt afseende gifva henne samma ställning som männen. Detta sker därigenom, att vi gifva, liksom tidigare åt vissa män, nu åt på visst sätt kvalificerade kvinnor politisk rösträtt, och då erbjuder sig helt naturligt den kommunala rösträtten som en lämplig förutsättning för kvinnans politiska rösträtt. Därmed hafva vi ock beredt kvinnorna möjlighet att få utbildade de ledare, som hafva att föra kvinnosaken vidare framåt, då den därför blir mogen.

Man kunde ifrågasätta att gifva den kommunalt röstberättigade kvinnan äfven valbarhet till kamrarna, när hon uppfyller öfriga för män stadgade villkor. Nödig försiktighet och de hänsyn som förut framhållits torde dock mana till att låta kvinnans första steg på den politiska banan stanna vid rösträtten.

Utän gensaga torde man ock kunna säga, att någon allmännare mening inom landet icke kan anses förefinnas för att kvinnor redan nu skola få säte inom representationen.

I fråga om valbarheten instämmer jag därför med herr Sjöcrona, som i sin motion icke föreslagit rätt för kvinna att väljas till riksdagsman, utan begränsat sig till valrätt för kvinnan till Andra Kammaren. Af skäl jag förut gjort gällande, måste jag dock ställa mig afvisande mot herr Sjöcronas förslag i fråga om förutsättningarna för kvinnans valrätt samt yrka bifall till motionen blott med den begränsning af valrätten, att endast kommunalt röstberättigade kvinnor skola äga rösträtt vid val till Andra Kammaren. Herr Sjöcronas förslag behöfver för nämnda ändamål endast undergå — fränsett en redak-

tionell förändring i ingressen att orden »om samma förslag slutligen godkännes» stryks — den förändring att första stycket i 16 § riksdagsordningen får följande lydelse: »Valrätt tillkommer en hvar välfrejdad svensk man, så ock välfrejdad svensk kvinna, som är i kommuns allmänna angelägenheter röstberättigad, från och med kalenderåret näst efter det hvarunder de uppnått tjugufyra års ålder, dock ej etc.»

Till herr Sjöcronas motion med dessa förändringar ber jag därför att få yrka bifall.

Herr talman, man har velat göra gällande, att politisk klokhet — vi hörde något i den vägen nyss — borde föranleda denna kammare att biträda det af herr Staaff väckta förslaget om likställighet mellan man och kvinna i fråga om politisk rösträtt och valbarhet och man har såsom skäl åberopat, att om kvinnorna finna högern såsom motståndare mot deras politiska fordringar, de skola ställa sig på vänsterns sida i den politiska striden, ja rent af uppfostras till att blifva vänstermän, när de en gång beredas större politiskt inflytande. Härpå vill jag svara, att vår svenska höger, lika litet som andra länders, kan bevara sin ställning och gagna sitt fosterland genom att på den politiska marknaden söka öfverbjuda vänstern i dess massorna smekande program. Högerens styrka är och förblir beroende af dess trohet mot de stora konservativa idéerna. Och för öfrigt hvad förevarande fråga särskildt angår, om jag hyste den uppfattningen, att kvinnorna skulle i fråga om sin politiska ståndpunkt låta sig bestämmas af tacksamhetens känslor för egna fördelar, men se bort ifrån hvad af dem ansåges för vårt fosterland bäst och lyckligast, vore de enligt min mening så outvecklade, att jag skulle ställa dem på tillväxt, innan jag gäfvade dem någon rätt att deltaga i statens stora angelägenheter. Men — till lycka för vårt land — är det ej så; den svenska kvinnans fana bär inskriften: »allt för fosterlandet» och därför förstår hon, därför bedömer hon det rätt, om vi af omvårdnad för ett älskadt fosterland nu endast partiellt gifva henne det politiska inflytande, som vi hoppas en gång kunna gifva henne fullt.

Herr Sjöcrona: Frågan om politisk rösträtt för Sveriges kvinnor har under flera år stått på dagordningen. Den har tack vare kvinnornas energiska arbete numera tillkämpat sig en sådan ställning, att den trots allt obotfärdigt förhinder måste lösas.

Det har under de senare åren talats och skrivits mycket om denna fråga, ja så mycket, att det gärna må anses vara nog och öfver nog. Man har måhända på bägge sidor gjort sig skyldig till hvarjehanda öfverdrifter, vare sig det nu gällt att förringa eller att upphöja betydelsen af kvinnans deltagande i samfundslifvet. Jag skall icke alls inlåta mig på något vältalighetsförsök för att skildra kvinnans förtjänster i hennes verksamhet vid hemmets härd och vid arbetet uti samfundslifvet. Icke heller skall jag köra fram med de statistiska uppgifternas artilleri. Dessa uppgifter äro enligt min uppfattning af den föreliggande frågans innebörd här utan betydelse. Vi veta alla, hvad vi i detta hänseende behöfva veta, nämligen att

Om politisk
rösträtt för
kvinnor.
(Forts.)

i vårt land finnas kvinnor, som uppnått 24 års ålder och däröfver, och detta till och med i större antal än män i samma ålder. Huru dessa kvinnor fördela sig i åldersgrupper, i gifta och ogifna, i själf-försörjande och icke själf-försörjande, i fattiga och rika, det är utan inflytande på frågans bedömande. Någon upplysning om huru kvinnorna skulle komma att begagna sin rösträtt kan naturligtvis icke åstad-kommas.

Jag har tillåtit mig att säga, att denna fråga måste lösas, lösas snart. Hvarför detta? Jo därför, att ett medgifvande af rösträtt för kvinnan alldeles icke är någon männens hyllningsgård utan endast och allenast ett uppfyllande af rättfärdighetens kraf. För 50 till 60 år sedan utgjorde de kvinnor, som erlade skatt till stat och kommun ett försvinnande fåtal. Inom de s. k. bildade klasserna försörjde sig de kvinnor, som saknade förmögenhet eller underhåll af föräldrar, hufvudsakligen med illa aflönad sömnad eller också arbetade de såsom privatlärarinnor. Arbetsklassens kvinnor voro väl till allra största delen sysselsatta i hemarbete eller i det med hem-lifvet nära förenade jordbruket. Förhållandena äro numera helt annorlunda. Vi veta alla, att kvinnor i storartad omfattning användas i statens, kommunernas och enskilda bolags tjänst, och att de få alla erlægga skatt till stat och kommun lika väl som männen. De äro därför numera i samma mån som männen beroende af samhällslifvets verkningar, af samhällets lagar och författningar. Huru är det möjligt, att, då så är förhållandet, neka kvinnorna rätten att deltaga i val af de ombud, som hafva att pålägga skatterna och stifta lagarna? Mina herrar! En sådan vägran får icke längre vara möjlig, ty den vore orättfärdig, och all orättfärdighet bör, så snart ske kan, undanröjas. Huru kan man väl tala om, att vi nästa år skola här i landet införa allmän rösträtt, om mera än hälften af Sveriges medborgare skola vara från rösträtt uteslutna?

Konstitutionsutskottet vid 1906 års riksdag yttrade: Att från direkt politiskt inflytande utestänga kvinnan fann utskottet näppeligen förenligt med införandet af en vidsträckt valrätt för män. Hon hade nämligen lika stora intressen som mannen att tillvarataga i samhället och borde därför sättas i tillfälle att genom deltagande i de politiska valen göra dem tillbörligt beaktade. Härtill komme att kvinnan på grund af sina särskilda egenskaper vore ägnad att öfva ett gagneligt inflytande isynnerhet på den sociala lagstiftningens område.

Detta är ju obestridligen riktigt och sant! Men härefter framkom utskottet med förslag om en skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utredning, hvilken hemställen bifölls af Riksdagen. 1907 års särskilda utskott erkände äfven det berättigade i kvinnans anspråk på rösträtt, men utskottet sköt undan frågan för den där utredningens skull, det vill säga utskottet ville icke ha denna fråga inblandad i den stora frågan om rösträtt för män. Nåväl, detta undanskjutande kunde ju verkligen ha något skäl för sig, och jag för min del väckte ej heller sistlidet är någon motion i ämnet, hvilket jag däremot gjort tre föregående riksdagar. Men nu kan ju männens rösträtts-fråga anses vara löst, ty det lider väl intet tvifvel, att det hvilande

*Om politisk
rösträtt för
kvinnor.
(Forts.)*

grundlagsändringsförslaget blir godkänt af nästa års riksdag. Skälet för undanskjutande af kvinnans rösträttsfråga har således bortfallit, och att uppskjuta densamma för en väntad utrednings skull är enligt hvad jag förut antydt alldeles onödigt.

Nu är det nog en och annan, som ändå tror, att om man i år fattade beslut angående rösträtt för kvinnan, så skulle detta kunna menligt inverka på behandlingen af rösträttsfrågan nästa vår. Jag är lifligt öfvertygad därom, att de, som så resonera misstaga sig storligen. Det är ju uppenbart, att om Riksdagen nu fattar beslut om införande af rösträtt för kvinnor, och detta beslut blir hvilande för grundlagsenlig behandling till nästa år, kommer då hvardera af dessa frågor att för sig behandlas af Riksdagen. Det finns således alldeles icke något hinder att då antaga det redan nu hvilande grundlagsändringsförslaget, och om man så vill afslå det andra. De äro icke på något sätt förbundna. Den första frågan är icke beroende af den andras afgörande. Men att undanskjuta frågan om rösträtt för kvinnan, det kan däremot — och det har föregående talare redan antydt — ha ett ganska menligt inflytande, ty det är väl alldeles visst, att om nu vid denna riksdag rösträtt icke beviljas åt kvinnan, så kommer frågan därom att spela en högst betydande roll vid agitationen under höstens kommande val.

Jag har, såsom kammarens ledamöter nogsam t veta och kunna inhämta af min motion, och såsom herr Trygger redan har erinrat, icke föreslagit valbarhet för kvinna. Jag är för min del mycket tveksam, huruvida sådan valbarhet någonsin bör ifrågakomma. Skulle den beviljas, så borde väl naturligtvis de gifta kvinnorna i första rummet komma i fråga att väljas till representanter, emedan de representera hemmen i landet. Men naturens ordning är nu en gång sådan, att en gift kvinna kan vara förhindrad att fylla ett sådant uppdrag, och det finnes något som är ett ännu mycket viktigare skäl emot att kvinnan skall vara valbar, ty den gifta kvinnan har högre plikter mot fäderneslandet och samhället än den att representera i Riksdagen. Hon har uppgiften att vårda hemmet, att uppfostra det uppväxande släktet och att i de ungas hjärtan nedlägga frön till spirande fosterlandskärlek, till gudsfruktan och laglydnad, och jag anser det vara mycket viktigare, att hon fyller denna uppgift, att hon fullgör dessa plikter än att hon vistas i Riksdagen. Men i hvarje fall har jag för min del ansett, att valbarhet för kvinna åtminstone icke bör beviljas, förrän hon har i alla hänseenden så långt som möjligt blifvit likställd med mannen icke blott i rättigheter utan äfven i skyldigheter och ansvar.

Nu har herr Trygger först och främst hemställt om en utslutning ur ingressen af min motion utaf orden »om samma förslag slutligen godkännes». Jag har intagit dessa ord för att därmed tydligt utmärka, att jag naturligtvis icke påyrkade rösträtt för kvinnan, om icke förslaget om utsträckt rösträtt för mannen blir antaget. Men jag måste medgifva, att det kan ju vara olämpligt, att dessa ord stå kvar, och därför biträder jag herr Tryggers yrkande om att dessa ord må ur ingressen uteslutas.

Om politisk
rösträtt för
kvinnor.
(Forts.)

Hvad åter angår det ändringsförslag, som herr Trygger framställt, så ber jag att få erinra därom, att jag i min motion yttrat: »Visserligen hade det varit önskligt, att politisk valrätt åtminstone till en början tillkommit endast kommunalt röstberättigade kvinnor.» Då så är förhållandet, skall jag naturligtvis med glädje hälsa, om kammaren skulle vilja i anledning af min motion bifalla det yrkande, som här framställts af herr Trygger. Men jag har ansett mig icke rätteligen kunna i min motion inskränka mig till ett sådant yrkande, sedan Riksdagen såsom hvilande antagit ett förslag om allmän rösträtt för män.

Vid sådant förhållande är jag som sagdt visst icke emot, att kammaren bifaller herr Tryggers yrkande. För att emellertid sätta kammaren i tillfälle att välja mellan bägge, skall jag tillåta mig att yrka bifall till min motion med den af mig förut nämnda ändringen i ingressen.

Herr Bergström: För några dagar sedan anordnades af styrelsen i föreningen för kvinnans politiska rösträtt ett möte, till hvilket samtliga Riksdagens ledamöter voro inbjudna, och vid detta möte antyddes industrialismens inflytande på kvinnans ställning. Jag kan icke vara af den föregående talarens mening, att statistiken i detta afseende är utan betydelse på frågans bedömande, och jag skall därför taga mig friheten att anföra några siffror, hvilka belysa denna sida af saken. De äro hämtade ur den sista officiella statistik, vi äga tillgänglig.

Det är nog allmänt bekant, att för icke många decennier sedan till exempel allt arbete som rör textilindustrien, och som sammanhänger med bageriyrkets utöfvande, förrättades i hemmet. Ser jag då på statistiken hvilka produktionsvärden industrien nu på dessa områden har beröfvat hemmet, kommer jag till det resultatet, att dessa värden under år 1905 uppgå till ett belopp af 155,600,000 kronor. Industrien inom båda dessa produktionsgrenar skapar såhunda ett värde, som icke oväsentligt öfverstiger vår underbalans i det internationella handelsutbytet. Det är visserligen sant, att i denna siffra ingår en hel del råmaterial — kanhända ingå där också värden på vissa ställen två gånger — men motvägande detta äga vi förutom ofvannämnda egna produktion en import från utlandet, som i det närmaste uppgår till 67,000,000 kronor under nämnda år. Då vi dessutom icke importera mera bomull — som ju är den hufvudsakliga råvaran hvilken vi äro tvingade att importera för textilindustrien, — än som representerar ett värde af omkring 20,000,000 kronor, kommer enligt min åsikt denna summa, 155,000,000 kronor, att tämligen nära och i så hög grad, som kan vara erforderligt för vårt bedömande af saken, motsvara beloppet af värdet hos det arbete, som blifvit beröfvadt hemmen.

Den frågan uppställer sig då, om det på det kvinnliga området finnes ledig arbetskraft, som nu skulle kunna prestera ett dylikt produktionsvärde. Undersöker man detta, finner man i statistiken följande uppgifter: vuxna, ogifta kvinnor utgjorde år 1904 i Sverige

ett antal af 996,589. Bland dessa funnos familjemedlemmar utan yrke eller anställning till ett antal af 471,116. Om jag nu skulle kunna tänka mig, att af dessa kvinnor hvar och en åstadkomme ett produktionsvärde af 500 kronor om året — och denna beräkning torde i allmänhet icke vara för hög, emedan tillräcklig verksamhet finnes där kvinnor öfver hufvud taget skulle kunna ersätta män, och jag lägger detta belopp till grund för en beräkning, visar det sig, att de kvinnor, som nu enligt statistiken synas vara lediga, skulle kunna åstadkomma ett produktionsvärde af 235,000,000 kronor arligen. Vi kunna sålunda från detta värde göra ett tämligen betydande afdrag och ändå icke komma längre ned än till 155,000,000 kronor.

Nu gör man sig i allmänhet den föreställningen, att det är ett mycket stort antal kvinnor sysselsatt med verksamhet såsom lärarinnor, läkare, sjukvårdsbetjäning, apotekare, barnmorskor, handlande, bokhållare, bank- och försäkringstjänstemän och betjante eller som anställts vid post, telegraf och järnväg. Summan af alla dessa kvinnor uppgår emellertid icke till mera än omkring 35,000 stycken, således till knappt en tiondedel utaf antalet af dem, som nu enligt statistiken synes vara utan egentlig verksamhet.

Vi veta huru vi i vår lagstiftning hafva anordnat möjligheten för kvinnan att inträda i produktionens tjänst. Lagarna hindra henne på många håll och under många förhållanden; hon är här icke jämställd med mannen.

Här vore mycket att göra då frågan synbarligen är af större betydelse än till och med emigrationen, som vi nu ägna så mycken uppmärksamhet, bland annat på grund däraf att emigranterna ej behöfva klädas och födas i Sverige.

På det nämnda kvinnomötet var det som denna fråga framkastades. Att så skett är ett bevis för att kvinnorna själfva hafva blicken öppen för frågans nationalekonomiska betydelse, och det bevisar äfven, att vi måhända behöfva kvinnans hjälp för att komma till en rätt uppfattning härom och få lämpliga åtgärder vidtagna.

Det är ett annat område vidt skildt från det, jag nu berört, som också det otvifvelaktigt är värdt uppmärksamhet med hänsyn till föreliggande fråga, och det är det inflytande som det har på hela nationens intellektuella ståndpunkt, att kvinnan icke har samma rättigheter och ansvar som mannen. De af Darwin först framlagda och bevisade lagarna om ärftlighet och anpassning torde väl nu vara erkända af en hvar, som något djupare inträngt i de lefvande organismernas historiska utveckling. Ja, till och med hos allmänheten äro dessa lagar både kända och erkända, och våra statsmakter ha sanktionerat dem genom de anslag, som lämnats till utsädesföreningar för spannmålsförädling och till afvelsföreningar för djur. Dessa lagar lära oss, att hvarje organ, hvarje förmögenhet hos en lefvande organism — människan inberäknad — som icke vidare har bruk eller kommer till användning degenereras ja, kan helt försvinna. Det måste således ligga en stor fara i att undantränga

Om politisk
rösträtt för
kvinnor.
(Forts.)

kvinnorna från verksamhetsområden hvilka som helst, som kräfva intelligens och energi, och denna fara sträcker sig äfven till mannen. emedan efter ärftlighetens lag förslöandet af kvinnans förmögenheter äfven fortplantar sig på den manliga afkomman. Hela nationens intellektuella nivå regleras således i viss mån häraf. För de gamla kulturfolken var denna sats känd och erkänd. De uttalade den meningen, att okunnighet var den bästa häfstängen för att hålla ett folk i slafveri. Vi se också af historien i senare tid, hur de mest upplysta folk, hos hvilka konst, vetenskap och religion intagit en synnerligen hög ståndpunkt, redan efter några århundradens förtryck och slafveri bragts i ett helt annat tillstånd. En framstående historieforskare, ledamot af denna kammare, har förklarat, att stora män ärft just de egenskaper som gjort dem stora af sina mödrar. Allt detta häntyder på, hur viktigt det är att låta kvinnan intaga samma ställning som mannen, men det ger också en antydan om, på grund af det långa omyndighetstillstånd som kvinnan hittills hos oss hållits uti, att det nu vore olämpligt att utsträcka hennes rösträtt så långt som motionärerna föreslagit. På sätt som förut här så klart och tydligt framhållits och som jag icke vill upprepa, är det därför äfven enligt min mening det riktigaste ur statsintressenas synpunkt att medgifva kvinnan rösträtt endast i den utsträckning, som justitierådet Trygger här föreslagit.

Jag ber därför, herr greve och talman, att få ansluta mig till det af justitierådet Trygger gjorda yrkandet.

Herr Wennberg: Jag skulle kunna ansluta mig i hufvudsak till mycket i herr Tryggers ingående anförande i denna fråga, men jag ber dock att få anföra följande.

Det må vara en riksdagsmans skyldighet att befordra framåtskridandet under den starka utveckling, som betecknar vår tid. Riksdagen har också antagit ett djupgående rösträttsförslag, som nästa år skall slutbehandlas. Om verkningarna af detta förslag sväfva vi i den allra största okunnighet. För min del vill jag icke dölja, att jag hyser stor fruktan för att det skall medföra vådor. Här föreligger ett ännu större förslag, en rösträttsreform ännu mera vidtgående än den förstnämnda, ity att kvinnovalkåren skall bli cirka 13 procent större än männens hela valkår, ehuru den förra icke innesluter inom sig mera än 8 procent af landets skattskyldige.

Vi veta icke, huru stor procent af den nya manliga valmanskåren, som är politiskt mogen, ännu mindre veta vi, om ens en procent bland kvinnorna är det. Det enda, vi i det fallet veta, är att det finnes ett fåtal kvinnliga agitatorer — af en kamrat har det sagts mig, att man kan räkna cirka sex stycken, som äro verkliga apostlar för rörelsen — som uppträda på skilda orter och egga upp sinnena. Enligt motionen skulle emellertid af detta följa, att hela kåren är fullt mogen.

Därest denna fråga gällt endast valrätt, skulle jag hafva kunnat ställa mig något annorlunda till densamma.

Tillsvidare ber jag få yrka afslag å de föreliggande motionerna.

Herr von Möller: Jag behöfver icke besvära kammaren med några deklamationer öfver mina sympatier i denna fråga, hvilka kammaren känner från föregående tillfällen. Jag anser, att kammaren själf genom det beslut, som den fattade år 1906, uttalat sig för frågan, när den anhöll om en utredning. Jag förenade mig då uti denna anhållan, emedan det icke fanns någon möjlighet att få frågan genomförd. Nu är ställningen en annan.

Hvad är det då, man önskar vinna med denna utredning? Jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet på att, hvad den statistiska delen af saken beträffar, så förefinnes den redan. Den har jag här uti min hand. Jag vet icke, huru många af herrarne, som ha tagit kännedom härom, den finnes emellertid här, och det torde vara den viktigaste delen af denna sak.

Man säger, att det är den formellt juridiska sidan af saken, man vill hafva klarhet om genom en utredning, särskildt beträffande mannens målsmanskap. Ja, i hvad mån den utredningen skall inverka på själfva rösträttsfrågan, det torde kanske icke vara så lätt att säga. Jag ber att få åberopa åtminstone en auktoritet, som jag hoppas, att herrarne godkänna. Det är en före detta statsminister och nu motionär i frågan. Herr Staaff säger nämligen:

»Ej heller den formellt juridiska delen af utredningen läser kunna lämna material till konstruerandet af några extra »streck» utöfver dem, som uppdragits till begränsande af männens rösträtt. Ty sistnämnda del af utredningen skulle väl så godt som utslutande komma att behandla frågan, huruvida gift mans målsmanskap öfver hustrun kan anses utgöra ett hinder för den senares politiska myndighet, och för denna frågas besvarande torde någon vidlyftigare utredning ej vara erforderlig. Redan nu har praxis alltmer utvecklats i den riktningen, att mannens målsmanskap anses innefatta hufvudsakligen endast rätt att förvalta hustruns egendom jämte de befogenheter som däraf kunna härledas». Det torde väl ingen gärna kunna bestrida, att han är en auktoritet, så god som någon annan, en före detta statsminister och en erkändt skicklig jurist. Och som vi nyss hafva hört, så har hvad han sagt blifvit af en annan framstående jurist upprepadt och pointeradt.

Hvad säger däremot den nuvarande statsministern? Han säger hvarken ja eller nej. Han tiger. Det kan jag också förstå, från hans ståndpunkt. En af regeringens medlemmar har något dragit åt sidan den isisslöja, som täckt den nuvarande regeringens anlete i denna fråga, vid tal om den kommunala rösträtten. Han uttalade som sin åsikt, att rösträtten var icke blott en rättighet, utan ock en skyldighet, och att den kommunala rösträtten sålunda vore en skyldighet som borde åläggas kvinnan lika väl som mannen. Som konsekvens häraf följde ju att detta äfven bör gälla i fråga om den politiska rösträtten. Kammaren har ju, som nyss nämndes, genom att begära en utredning uttalat sina sympatier för denna sak, och ett steg tillbaka ifrån den ståndpunkten torde icke vara tänkbart.

Jag är af den uppfattning, att om man på grund af detta formella skäl önskar att uppskjuta den kvinnliga rösträttsfrågan,

*Om politisk
rösträtt för
kvinnor.
(Forts.)*

Om politisk
rösträtt för
kvinnor.
(Forts.)

så kommer uppskjutandet ovillkorligen att tydas eller misstydas som det halmstrå, hvarefter de drunknande vilja gripa för att skjuta allt åt sidan. Det kommer ovillkorligen att tydas i den riktningen, och jag hoppas, att kammaren i dag måtte fatta ett positivt beslut för att främja denna segslitna frågas slutliga lösning, där det endast handlar om att gifva den rätt åt halfva delen af svenska befolkningen, som den andra delen genom förra årets riksdagsbeslut fått sig fullt tillerkänd.

Hvad begär man att utredningen skall visa? Man kan väl icke påstå, att man af densamma kan få reda på huru partigrupperingen skall kunna ställa sig och huruvida rösträtt åt kvinnorna skall blifva till förmån för det konservativa partiet eller för vänsterpartiet. Det är ju självklart, att något sådant kan icke genom en utredning vinnas. Jag tror, att om kammaren bifaller det af herr Trygger framställda förslaget, kommer det visserligen att blifva ett uttalande af sympati, men jag fruktar, att det i realiteten blir ett väl platoniskt uttalande.

Från fullt trovärdigt håll har meddelats mig, att om Första Kammaren i dag bifaller herr Sjöcronas motion, lär det vara utsikt, att äfven Andra Kammaren skänker sitt bifall åt densamma. Gör kammaren det icke, utan följer utskottet, tror jag, för min del, att det blir kammaren omöjligt att sedan reparera detta strategiska missgrepp. Jag tror, att rösträttshistorien visar oss en följd utaf för högerpartiet förlorade positioner, och jag befarar, att om kammaren såsom jag nämnde, följer utskottets anvisning, det vill säga går på rent afslag, kommer ett sådant beslut att inregistreras som ett ytterligare misstag, som ännu en förlorad strategisk position, som kammaren aldrig kommer i tillfälle att återeröfra. Jag antager, att då kommer vänsterpartiet att skriva på sitt program icke blott den kvinnliga *rösträtten*, utan ock kvinnans *valbarhet*. Och hvad vill Första Kammaren sedan göra, när detta orubbligen fastslagits på det liberala programmet? Det är sålunda icke blott ur rättfärdighetens synpunkt, som jag i dag hoppas, att kammaren måtte fatta ett positivt beslut i denna fråga, utan det är äfven för kammarens egen och för högerpartiets skull som jag hoppas, att kammaren måtte fatta beslut i den riktning, jag angifvit.

Jag anhåller därför att få yrka bifall till herr Sjöcronas förslag på det sätt, att Riksdagen må såsom hvilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga ett förslag till grundlagsändring af enahanda lydelse med det år 1907 såsom hvilande antagna förslag om den politiska rösträtten, med den ändring att 31 § R. F. och 16 § R. O. komma att lyda såsom herr Sjöcrona föreslagit. Jag gissar, att herr talmannen icke önskar, att jag skall uppläsa paragraferna.

Herr Blomberg: Det är för mig mycket lätt att förstå, att de män, hvilka under en längre tid ifrat för att tillförsäkra äfven kvinnan politisk rösträtt och hvilka lifvas af en varm öfvertygelse därom, att ett dylikt införande af kvinnan uti det aktiva politiska

lifvet skall gagna fosterlandet, skola känna sig manade att ansluta sig till hvarje nytt förslag, som afser att omedelbart realisera den reform, som de sålunda anse nödig och nyttig. Jag inser äfven full väl, att våra rösträttsifrande kvinnor, som under senare år så kraftigt samlat sig för att arbeta för utvecklingen af dessa sträfvanden och hvilkas leder därunder så starkt tillväxt, skola hafva synnerligen brådt, då det gäller att nå det mål, som de ställt för sig. För den enskilde gå ären nämligen mycket fort, och dessa kvinnor, som nu känna sig väl rustade och ägnade att ta del i det politiska arbetet, räkna som förloradt hvarje år, som går, innan de få till fosterlandets gagn utnyttja sin intelligens, sina insikter och sina samlade erfarenheter, och de vilja därför så fort som möjligt göra sina varma religiösa, humanitära och nationella intressen gällande. Men annorlunda ställer sig frågan utan tvifvel för oss, som äro satta att efter mogen ompröfning träffa afgöranden uti föreliggande frågor. För oss ställer det sig så, att vi måste räkna några få år som en obetydlig del af den långa tidrymd, för hvilken lagstiftningen skall gifvas. Det gäller för oss att bryta af den utveckling, som fortgår och af hvilken vi känna innebörden, och att träda in uti ett nytt utvecklingskede, som icke kan blifva kortvarigt, utan måste komma att löpa igenom långa tider. Vi skola fatta beslut, som få betydelse och en genomgripande betydelse för samhällets framtid. Då kan det icke blifva tal om annat än att det är en mycket kort tid, som förflyter mellan ett par treårsvalperioder till Andra Kammaren. För oss måste uppgiften egentligen blifva den: beslutet måste fattas efter noggrann pröfning och utredning, med moget öfvervägande, så att icke den förbättring, man söker genomföra, i själftva verket snart befinnes vara ett mycket farligt tilltag, som snart hotar samhället på ett eller annat sätt.

Härtill kommer också en annan sak, som jag i detta sammanhang vill påpeka, nämligen att vi måste se till, att vi med omsorg iakttaga vanliga former, och icke gå ifrån den ordning, som i allmänhet är bestämd för dylika frågor afgörande. Detta bör äfven tillämpas på föreliggande fråga. Riksdagen har efter det frågan om kvinnans rösträtt blifvit i vederbörlig ordning väckt, tagit upp ärendet till behandling. Riksdagen har, sedan konstitutionsutskottet afgifvit framställning i denna riktning, funnit, att ärendet behöfde undersökning och pröfning och att uti denna fråga äro inväfdade så många viktiga och ömtåliga spörsmål, att den icke kan afgöras enkelt och lättvindigt genom en omröstning, sedan man i mer eller mindre allmänna ordalag talat om kvinnans likställighet med mannen och om kvinnans rätt att rösta, därför att man i allmänhet velat utsträcka rösträtten för män. Riksdagen hade pröfvat nödigt att få veta något närmare om de omständigheter och förhållanden, som beröras af denna fråga. Riksdagen beslöt därför under uttalande af sina bestämda sympatier och under erkännande af att denna fråga var värd all uppmärksamhet, att hos Kungl. Maj:t begära, att han skulle låta verkställa en allsidig utredning i frågan och framlägga förslag i ämnet för Riksdagen. Men kanske detta Riksdagens beslut ligger

*Om politisk
rösträtt för
kvinnor.
(Forts.)*

*Om politisk
rösträtt för
kvinnor.*
(Forts.)

så långt bort i tiden, att man kan anse, att vi vuxit ifrån hvad vi då uttalat, så att vi nu kunna säga, att vi icke äro skyldiga att afvakta det förslag, som regeringen har af oss blifvit inbjuden att lämna oss. Nej, ingalunda! Det är icke mer än två år sedan den framställningen gjordes af oss till Kungl. Maj:t. Det synes mig då vara att träda vanlig ordning allt för nära, om vi icke låta Kungl. Maj:t få fullborda den utredning af ärendet, som han på grund af Riksdagens skrifvelse redan har inledt, och fullfölja den till det mål, som Riksdagen själf för Kungl. Maj:t utstakat, nämligen att utarbete och för Riksdagen framlägga förslag i ämnet. Redan detta är för mig fullkomligt tillräckligt för att afstyrka hvarje positivt förslag i frågan för närvarande. Aktningen för kammarens och Riksdagens eget beslut vid 1906 års riksdag, aktningen för Kungl. Maj:t, till hvilken Riksdagen vänt sig och som har tagit frågan om hand, fordrar detta af kammaren.

Men jag vill till detta lägga ännu ett par erinringar. Sedan 1906 års riksdag hafva vi bragt rösträttsfrågan uti ett nytt läge. i det att vid förlidet års riksmöte ett bestämdt förslag till en mycket genomgripande utsträckning af rösträtten hos oss blifvit förklaradt hvilande, och detta väntar på att blifva definitivt genomfördt. Och förra årets rösträttsutskott uttalade den meningen, som ock gillades af Riksdagen, att man ej ville inblanda frågan om kvinnans rösträtt uti den reform, som då beslöts, utan att man ville hålla frågorna särskilda och afvakta den utredning, som skulle komma rörande kvinnans politiska rösträtt. Enligt mitt förmenande skulle det vara för den rösträttsfråga, som hvilat, synnerligen ödesdigert, om man nu bringar äfven detta spörsmål om kvinnans politiska rösträtt och valbarhet in under samma afgörande. Ty det lär väl icke kunna undvikas, att i alla händelser i detta tvisteämne. — spörsmålet om kvinnans rösträtt och den därmed förbundna frågan om valrätt för kvinnan — ovillkorligen ligger en mycket stor möjlighet, att därigenom en farlig sten kan kastas i vägen för den redan hvilande stora rösträttsfrågan, så att denna kan bringas på fall och vi återigen kastas in i de stora och ödeläggande politiska strider om rösträtten, genom hvilka vi lidit så mycket under föregående år. Afven från synpunkten af det hvilande rösträttsförslagets lyckliga lösning synes det mig sålunda vara en mycket farlig åtgärd att nu upptaga kvinnornas rösträttsfråga till positivt afgörande.

Jag vill vidare påpeka, att, då man här har sagt, att frågan är så klar, att man icke behöfver afvakta någon utredning och att man icke behöfver något närmare öfvervägande, de ärade talare, som ordat därom, själfva grundligt vederlagt sina påståenden. Den ene har nämligen yrkat ett, den andre ett annat och den tredje har formulerat ett tredje yrkande. Allesammans hafva gjort uttalanden, som mer eller mindre stå i strid med det förslag, som är framställt af reservanterna och som väl närmast torde hafva att vänta avslutning inom Andra Kammaren. Den siste talaren var modig nog att säga, att det af herr Sjöcrona väckta förslaget var en framtids-

tanke, som redan nu kunde realiseras, enär det hade utsikt att vinna bifall i Andra Kammaren. Jag är i tillfälle att i det hänseendet lämna en liten upplysning, som torde vara vägledande. Herr Sjöcronas förslag är redan af Andra Kammaren afslaget. Hvarje tanke på att kunna åstadkomma ett Riksdagens beslut om ett hvilande förslag, byggdt vare sig på den grund, herr Sjöcrona angifvit, eller enligt herr Tryggers framställning, är sålunda fullkomligt tillintetgjord. Vi kunna sålunda icke tänka oss annat positivt resultat, än att ett förslag antages af den ena kammaren, under det att ett annat förslag bifalles af den andra kammaren; eller ock få vi upplefva, att man i båda kamrarna afslår de nu framställda förslagen.

Jag vill för öfrigt framhålla, att det synes mig vara ganska vanskligt att på rak arm besluta ändringar i grundlagsparagrafer, som omedelbart under en debatt i kammaren framlagts, helst då de äro af den betydelse som det här föreliggande förslaget. Man betraktar i allmänhet grundlagens föreskrifter såsom viktiga och underkastar dem en särskild och noggrann ompröfning äfven i formellt hänseende. Jag vill därför icke hafva sagt, att jag har att göra någon väsentlig invändning mot det Tryggerska förslagets formulering, men jag förmenar, att det redan ur synpunkten af varsamhet med hänsyn till grundlagsfrågor är betänkligt att nu antaga detsamma.

Jag vill blott till sist betona såsom hufvudsaken i hvad jag sagt, att det synes mig som om Riksdagens egen värdighet kräfver, att Riksdagen icke bör glömma, hvad den själf gjort, när den skrifvit till Kungl. Maj:t och begärt utredning, att Riksdagen icke bör fatta positivt beslut i en så viktig fråga, som den föreliggande utan att den i vederbörlig ordning erhållit nödig utredning, ej heller innan det utskott som har dessa frågors behandling sig anförtrodd, haft tillfälle att granska och pröfva resultatet af utredningen, samt att slutligen ingen grundlagsparagraf i kammaren gärna bör antagas, utan att den äfven med afseende på den formella affattningen varit föremål för en sådan pröfning.

Jag yrkar bifall till utskottets betänkande och afslag på herr Sjöcronas motion.

Friherre Gripenstedt: Jag skulle kunna inskränka mig till att instämma i herr Tryggers yrkande, men jag skall dock för min del tillägga några ord. Jag kan icke undgå att därvid äfven något komma att tala om det, som redan är preliminärt afgjort, nämligen den politiska rösträtten för män. Men jag kan försäkra kammaren, att det är ingalunda min mening att nu riva upp någon diskussion om den saken, ej heller tror jag, att någon afser att med föreliggande fråga, såsom den föregående talaren antydde, kasta en sten i vägen för det hvilande grundlagsförslaget, äfven om man från början icke gillat detsamma.

Jag har länge, kanske längre än många här i kammaren, varit för en utsträckt, ja en ganska långt utsträckt rösträtt för män.

Om politisk
rösträtt för
kvinnor.
(Forts.)

Men jag har icke velat vara med om allmän rösträtt, när man därmed menar sådan rätt utan några skyldigheter. Jag har alltid ansett, att rättighet borde motsvaras af skyldighet. Det finnes för män två direkta skyldigheter mot samhället, dels att erlægga skatt, dels att fullgöra sin värnplikt. Det kommunala rösträttsstrecket, som hvilar på direkt skatteskyldighet till staten, höll jag på i det längsta, och jag tror, att det var oriktigt, att man frångick detsamma 1902. Jag har äfven sedermera vid de riksdagar, då herr Sjöörona väckt sin motion, baserad på kommunalstrecket, det var åren 1904, 1905 och 1906, röstat för hans motion, men den kom i minoriteten, och har jag som andra fått taga de konsekvenser, som kammarens tidigare beslut fört med sig. Jag skulle emellertid, beträffande den kommunala rösträtten såsom villkor för den politiska, velat göra en ändring för män, såtillvida att de, som visserligen icke varit ålagda skatt, men fullgjort sin värnplikt, äfven skulle hafva fått rösträtt, men åtminstone endera af dessa skyldigheter skulle mannen hafva fullgjort för att få utöfva rösträtt. Den däremot som, äfven på grund af befrielse, hvarken betalt skatt eller fullgjort någon värnplikt, den borde enligt min uppfattning icke hafva rösträtt.

Hvad kvinnan beträffar, kan icke någon värnplikt för henne komma i fråga. Hennes motsvarande kvalifikation är skatteprestationen, men jag anser då ock, att den kvinna, som är kommunalt röstberättigad, äfven bör ha politisk rösträtt. Hittills har det varit ett fåtal kvinnor, som haft kommunal rösträtt, men efter det beslut, som Riksdagen fattade i ett beskattningsärende i onsdags, blir det för framtiden ett allt större antal. Det blir nog allt flera och flera.

Jag tror äfven, att många andra skäl tala för att stanna, hvad kvinnans rösträtt beträffar, vid det kommunala strecket. Detta har af herr Trygger och äfven af andra talare blifvit framfördt, och denna begränsning lär ju finnas äfven i en del andra länder. Hvarför kunna vi då icke stanna vid densamma? Men dit finnes det enligt min åsikt fullgoda skäl att nu taga ut steget.

Det är sagdt, att man kan uppskjuta med afgörandet och en föregående talare nämnde, att några år härvidlag spela ingen roll. Ja, det kan så vara, men om vi tänka på den manliga rösträttsfrågans historia, så hafva allt några år spelat en ganska stor roll. Först sade man *nej* till allt. Sedermera hafva några år gått. Då blef man led på allt, och slutligen sade man liksom i åtskilliga andra fall *ja* till allt. Detta är något som vi konservativa i främsta rummet få taga åt oss, ty det finnes andra, som säga *ja* till allt redan från början. Jag finner emellertid hvarken det ena eller det andra sättet riktigt, utan jag anser, att man bör iakttaga måttfullhet och för öfrigt begagna det rätta ögonblicket, när det är inne, och icke låta detta gå förbi. Det hafva vi tyvärr gjort i äfven många andra frågor.

Jag skall icke längre uppehålla kammarens tid, utan ber för min del endast att få yrka bifall till herr Tryggers förslag.

*Om politisk
rösträtt för
kvinnor.
(Forts.)*

Herr Clason: Den föreliggande frågan är ju icke uteslutande en konstitutionsutskottsfråga i egentlig mening, utan den är också en samhällsfråga af den mest vidtomfattande innebörd, och då jag nu har begärt ordet för att yttra mig i densamma, är det sålunda icke uteslutande för att söka belysa frågans samband med den eller den grundlagsparagrafen eller med de principer, som i vår konstitution gjort sig gällande rörande den politiska rösträtten. Med anledning af åtskilligt, som förefallit under den senare tidens diskussion i denna fråga, kan jag emellertid icke underlåta att äfven be att få beröra ett par fakta af den art, som gemenligen plägar falla inom konstitutionsutskottsärendenas område.

Det har understundom under debatterna i frågan, liksom äfven här i dag, framhållits, att den kvinnliga rösträtten skulle betingas af en nationalekonomisk omhvälfning, som skulle i mycket stor utsträckning känneteckna vår tid. Denna omhvälfning skulle bland annat yttra sig däri, att i motsats mot hvad som var fallet under äldre tiders näringslif en ofantligt stor mängd kvinnor nu kastats ut på arbetsmarknaden, där de då skulle vara hänvisade till att kämpa sig fram med samma vapen som männen, och af dessa vapen skulle det främsta vara den politiska rösträtten. Jag lämnar nu alldeles därhän, om denna verkligen är till för att vara ett vapen på arbetsmarknaden, eller om den är det bästa vapnet där, men hvad jag måste framhålla är, att detta tal om en nationalekonomisk omhvälfning, låt vara att det har en viss grund, dock måste väsentligt reduceras till sina proportioner; åtminstone måste man reducera de illustrationer till detta tal, som man från de rösträttskräfvande kvinnornas sida ibland får höra. Man brukar exempelvis i det fallet säga, att statistiken numera skulle uppvisa mer än 400,000 själf-försörjande kvinnor eller nära en tredjedel af Sveriges kvinnor öfver 25 år, och det tager man såsom exempel på huru förhållandena hafva utvecklats i denna riktning. Går man emellertid till primär-uppgifterna, hvilka äro då dessa 400,000 själf-försörjande kvinnor? Dit höra först och främst mer än 100,000, som äro fästa vid jordbruket, vare sig såsom ägare af hemman eller lägenheter, såsom torpare eller såsom tjänstefolk i jordbruksanställning: alltsammans sålunda kategorier, som i alla tider eller åtminstone mycket lång tid förefunnits, och beträffande hvilka, hvad angår den sista af dem, det kan sägas, att sannolikt den kvinnliga arbetskraften numera minskats mot hvad den varit förut. Det är således öfver 100,000. Ett godt stycke öfver det andra hundra tusentalet kommer man genom att taga följande grupper: änkor utan uppgifvet yrke (65,000) och inhysheshjon (öfver 50,000). Det måtte väl icke heller vara nya kategorier, som skulle beteckna någon nationalekonomisk omhvälfning i näringslifvet eller vara bevis för att vi behöfde skapa nya politiska former. Detta var det andra hundra tusentalet. Så hafva vi också en tredje grupp, som representeras af tjänstefolk på andra områden än jordbruket (öfver 50,000), och fattighjon (bortåt 40,000). Det är ju också gamla välkända kategorier. Vi komma således upp ett godt stycke öfver 300,000 med idel gamla kategorier, och vi finna

*Om politisk
rösträtt för
kvinnor.*
(Forts.)

för öfrigt äfven bland de återstående åtskilliga, som icke heller äro uteslutande den nyare tidens produkter. Talet om en national-ekonomisk omhvälfning måste alltså reduceras till mycket mindre proportioner, än det plägar framföras med, och det har således i denna fråga icke alls den räckvidd som man har velat gifva däråt.

En annan siffra, medan vi äro inne på siffror! Man möter oss stundom med talet om den ofantligt stora anslutning, den kvinnliga rösträttsrörelsen skulle hafva vunnit under senare tid i vårt land. Jag vet icke, om man såsom bevis därpå vill taga den s. k. rösträttspetitionen. De som veta, huru det går till att samla namn på petitioner, kunna nog hafva sina tvifvelsmål i den vägen, och så äfven, om man känner till, huru det gått till vid denna. Jag vill endast inskränka mig till att säga, att det finnes namn under denna petition på personer — jag känner till sådana — som skrivit under därför att, såsom de säga, »hon bad mig så mycket därom», men som själfva äro afgjorda motståndare till den kvinnliga rösträtten, och det finnes här ännu flera bestämda motståndare till att den *nu* skulle drifvas fram. Men om man också toge dessa siffror, hvart komme man då? Jo, till att 8 % af kvinnor öfver 18 år nu kunna förmås att underteckna petitionen. Hvar stå de öfriga 91 à 92 procenten? Eller om man tager en annan siffra, som väl egentligen är vida mer betecknande i afseende å hvilka som äro rörelsens verkliga, ifriga och öfvertygelsetrogna anhängare, siffran å dem, som äro med i de kvinnliga rösträttsföreningarna — den är något öfver 10,000. Jag vet icke, hvilken åldersgräns man där räknat med, men räknar man dit personer öfver 20 år, blir det något öfver $\frac{1}{2}$ % af kvinnorna öfver den åldern. Hvar stå de öfriga 99 %?

Men det är också en tredje siffra, som man ock borde räkna med. Hvad skulle denna rösträttsutvidgning betyda? Den senaste utvidgningen af rösträtten för män innebär såsom bekant, att antalet af röstberättigade skulle ökas från 400,000 à 500,000 till omkring 1,000,000, således en ökning på 5- à 600,000. Nu åter skulle det vara fråga om att, innan denna reform är genomförd, därtill ytterligare kasta in en skara på 12- à 13-hundratusen, ty det är hvad det här skulle gälla: 12- à 13-hundratusen, af hvilka mellan $\frac{1}{2}$ och 1 % äro så intresserade för saken, att de tillhöra de kvinnliga rösträttsföreningarna. De äro tillsammans vida fler än samtliga män i hela riket, som numera skulle hafva rösträtt, och deras antal skulle i samtliga valkretsar, med ett par undantag, öfverstiga de valberättigade männens, äfven efter den nya rösträttsutvidgningen. Jag undrar, om man med fog kan säga, att en sådan förändring skulle vara »högst nödig och nyttig». Det är ju bekant, att det var med en viss tvekan, som man på åtskilliga håll gick med på den förra utvidgningen, de 600,000. Men där hade man i alla fall att göra med folk, som voro vana att röra sig i det offentliga lifvet, som i kommunerna eller i sina fackföreningar eller i det dagliga lifvet i öfrigt rörde sig på det offentligas område, och som sålunda förut hade en utåt riktad verksamhet, en utåt riktad tankevana. Här åter vill man kasta in nya massor, som till större delen rört

sig på ett helt annat område, varit riktade inåt, på det husliga lifvet och sådant. Dem vill man plötsligt kasta in i statslifvet, icke på prof, icke efter förberedelser i andra offentliga värf, utan i ett enda slag och under sådana förhållanden, att de skulle kunna taga hela makten. Jag tror icke det vore klokt att gå in på något sådant.

Nu har under debatten framkommit ett medlingsförslag eller hvad jag skall kalla herr Tryggers förslag. Jag skulle då först vilja säga, hvad man redan förut betonat, att det dock vore något egendomligt att på rak arm i en konstitutionell fråga taga ett förslag, hvars ordalydelse icke ens pröfvats. Och jag kan med så mycket starkare skäl säga det, som detta förslags ordalydelse numera blifvit där på herr talmannens bord förändrad, sedan det först framlades inför kammaren. En annan sak: vi hafva ingen utredning, huru detta förslag skulle gestalta sig, vi veta alls ingenting i den vägen. Vi kunna icke rätta oss efter de siffror om de kommunalt röstberättigade kvinnorna, som vi förut hafva till hands, ty kammaren har för ett par dagar sedan fattat beslut om en väsentlig omläggning af kvinnornas kommunala rösträtt, hvars räckvidd vi icke hafva någon idé om. Men dessutom finnas här enligt min uppfattning alldeles bestämda principiella betänkligheter. Hvad skulle förslaget innebära? Det innebär exempelvis, att en kvinna, som har varit själf försörjande i den ena eller andra riktningen — det kan ju finnas oändligt många fall: hon kan ha stått i någon affär eller varit fabriksarbeterska eller kanske varit tjänarinna i sådan ställning, att hon enligt det nya förslaget om kommunal rösträtt kunde få sådan rösträtt och därmed politisk — det innebär att, om hon gifter sig och gifter sig med en man i sådan ställning, att hennes arbetskraft utomhus icke behöfver vidare anlitas, skulle hon enligt det förslag herr Trygger framlagt *beröfvas* den politiska rösträtt hon förut hade, beröfvas den, just då hon kommit i en ställning, som enligt min åsikt är mest ägnad att utveckla de egenskaper, egenskaperna så som maka och moder, hvilka just sätta henne, om jag så får säga, i stånd att bättre än någonsin fylla sin uppgift i samhället. Herr Trygger sade, att man skulle börja sakta och skulle börja på det viset, att man toge de bästa kvinnorna först. Jag hemställer, om det vore att gå den vägen, om man, då en hel del kvinnor komme i denna ställning, den bästa, mest utbildande ställningen, skulle säga till dem: nu få ni icke rösträtt längre? Jag påpekar dessutom, att en sådan begränsning i realiteten är alldeles ohållbar; den måste naturligtvis efter ett par år efterföljas af något annat.

Dessa skäl, som jag nu anfört, äro för mig alldeles tillräckliga för att motsätta mig det framlagda förslaget, men jag ber att ytterligare äfven få säga något om hela denna saks principiella sida.

Den kvinnliga rösträttens förkämpar pläga möta oss med ropet på medborgarrätt, och säga oss, att vi utestänga halfva nationen från medborgarrätten. Jag får säga, att jag förstår icke riktigt det där talet. »Medborgare» är för mig genus maskulinum, och om kvinnorna klaga öfver att de icke äro »medborgare» i den bemärkelse det här gäller, så kunde de enligt min uppfattning med ungefär lika mycket

*Om politisk
rösträtt för
kvinnor.
(Forts.)*

Om politisk
rösträtt för
kvinnor.
(Forts.)

skäl klaga öfver att de icke kunna blifva män eller fäder. Men det är icke vårt, icke lagstiftningens fel. Och det är icke blott min uppfattning, att »medborgare» i denna bemärkelse är genus maskulinum, utan det är nog den uppfattning, som i regel stått sig genom historien sedan äldsta tider; och äfven om jag går tillbaka till de tider och länder, där medborgarkronan lyste klarast eller medborgarenamnet skattades högst, till det gamla Grekland, till Rom, hvars medborgare skapade en statsmakt utan like, till den franska revolutionens Frankrike, då medborgarnamnet uttalades med en dittills oanad klang, eller till våra dagars kraftigaste och mest utvecklingsifriga stater, sådana som England och Tyskland, möter oss öfverallt medborgarskapet i just samma bemärkelse. Men jag behöfver icke erinra därom, att, fast kvinnan i dessa länder icke betraktas såsom »medborgare» i den bemärkelse, det här gäller, det dock flerstädes på dessa håll funnits och finnes en mycket hög uppskattning af kvinnan såsom medborgarinna och såsom medborgarens maka och moder. Och om nu den svenska kvinnan också skulle få nöja sig med att vara detta och icke »medborgare» med politisk rösträtt, så befunde hon sig alltså i mycket godt sällskap från en mängd framstående stater.

Det har här under debatten erinrats om kvinnor, som i det offentliga lifvet visat sig framstående eller utöfvat stort inflytande. Det är ju alldeles riktigt, men, så vidt jag vet, hade de kvinnor, som den talaren påminde om, icke politisk rösträtt, och de begärde det icke heller, ty de voro medvetna om att de kunde utöfva sitt inflytande alldeles utan denna rätt. Jag ber dessutom att gent emot detta tal också få erinra, att det icke skulle vara svårt att äfven visa exempel på kvinnor, som, när de dragits ut i det offentliga lifvet, där jämväl utöfvat ett inflytande i en mycket fördärfelig riktning.

Men när på detta sätt naturen skilt man och kvinna åt och icke gjort kvinnan till »medborgare» i nyss antydd bemärkelse, beror det enligt min tanke icke blott på den åtskillnad, som närmast ligger i dagen, på mannens ställning såsom fader och make och hennes såsom moder och maka, utan det beror också på en annan omständighet, som på det närmaste sammanhänger med statslifvets betydelse såsom sådant. alltså just med det politiska medborgarskapet. Ty statslifvets yttersta grund är helt enkelt rättsordningens upprätthållande inåt och utåt, mot yttre och inre fiender. Men rättsordningens upprätthållande både i det ena och det andra afseendet hvilat ytterst icke på papperstraktater eller paragrafer, utan hvilat på mannens kraft. Där är det mannens plikt att inskrida. Det är han, som har att emot våld skydda hustru och barn, icke tvärtom: men därför är det också, som den offentliga rättsordningens upprätthållande och statslifvets angelägenheter företrädesvis äro hans sak. Jag kan i detta sammanhang icke neka mig att berätta en liten anekdot, som är rätt belysande. Det hände, helt nyligen för resten, vid en diskussion om den kvinnliga rösträtten, att man tillsporde en ifrig rösträttskvinna rörande konsekvenserna på en eller annan

*Om politisk
rösträtt för
kvinnor.
(Forts.)*

punkt af den af henne så lifligt åtrådda valrätten och valbarheten. Då tillfrågades hon också: »Nå, skulle ni vilja stå inför nödvändigheten att rösta mellan krig och fred?» »Nej», sade hon, »det skulle jag icke kunna. Jag kan förstå, att ögonblick kunna inträffa i en stats lif, då man måste välja äfven det värsta, men jag skulle icke vara i stånd till ett sådant val;» och jag tror att där var det nog icke kvinnans naturliga vekhet och blödighet, som yttrade sig, utan att det var något annat: känslan af att man icke skall åtaga sig en börda, som man icke är skapad att lyfta.

Men, säger man, det är förödmjukande för kvinnan att icke hafva politisk rösträtt, man gör henne orätt och förödmjukar henne genom att icke gifva henne den. Jag bestrider det bestämdt. Icke är det förödmjukande, att den ene passar bättre för en uppgift och den andre för en annan. Och om jag nu skulle djärfvas påstå, att kvinnan i allmänhet icke passar lika väl som mannen t. ex. till att tvista på valmöten eller skriva lagar eller att upprätthålla den yttre rättsordningen och dylikt, som hör till det politiska lifvet, så förstår jag icke, hvarför det skulle vara mera förödmjukande för henne, än om det säges om mig, att jag icke kan koka eller sy eller baka eller sköta hushåll eller föda barn eller åtskilligt annat.

Men här ligger naturligtvis också en af kärnpunkterna i frågan. Man säger, att alla kvinnor äro lika intresserade att få politisk rösträtt, de vilja allesamman hafva den. Jag nödgas säga, att detta är icke riktigt, icke sant. Det finnes tusentals kvinnor, de räknas säkerligen i tiotusental och kanske i hundratusental, som *icke* vilja hafva den, och när de icke vilja hafva den, är det därför, att de anse, att de hafva en *annan* uppgift, som är *minst lika hög*. Man kan gifva denna uppgift olika namn, kalla den att fostra det kommande släktet, att vaka öfver hem och härd, att skydda folkets inre lif, men huru många kvinnor har jag icke träffat under dessa rösträttsstridens dagar, som sagt mig: »Där är *vår* uppgift, och den är *så* hög och *så* stor och *så* omfattande, att alla våra krafter knappast förslå till den. Men det är i alla fall *vår* uppgift, i hvilken ni, män, icke kunna ersätta oss, och för hvilken vi därför skola anstränga alla våra krafter att göra vårt bästa. Men kom icke då och lägg på oss andra sysslor från ert område; varen så goda och sköten edra åligganden själfva! Vi hafva alldeles nog med våra, med deras plikter och ansvar; vi tro nog, att ni ibland begån dumheter i det politiska lifvet, men äfven på vårt område, ungdomens fostran, hemmens vård, folksjälens bevarande i renhet och kraft, vår egen, våra medsystrars och våra döttrars fostran till allt kraftigare arbete i denna riktning, återstår ännu så mycket ogjordt, att vi icke behöfva gå utom detta område för att hjälpa samhället.» Det är sådana kvinnor, som finnas ibland de 99 procenten af svenska kvinnor, hvilka icke tillhöra rösträttsföreningarna, och det är sådana kvinnor, som i fullaste öfvertygelse uttryckt den önskan, att kammarren i dag skall bifalla utskottets betänkande, hvartill jag ber att få yrka bifall.

Om politisk
rösträtt för
kvinnor.
(Forts.)

Herr Nyström, Carl: Det budskap, som tillkännagifvits för oss om hvad som skett i medkammaren, har betydligt förenklat denna saks behandling. Nu tyckas här icke finnas mer än tvenne förslag, det ena utskottets och det andra herr Tryggers, och vi hafva således att välja mellan dessa två. Båda två hafva sina stora fördelar, och jag erkänner, att valet icke är så alldeles lätt, men för min del vill jag rösta för utskottets förslag, och det af följande skäl. Det lyckades 1906 — den viktigaste insatsen i hela den kvinnliga rösträttens senare historia hos oss — att förmå Första Kammaren att i princip erkänna riktigheten af kvinnornas rösträttsanspråk. Kammaren gjorde detta genom att ställa under vidare utredning yrkandet i denna väg. Och yrkandet gällde — jag kan icke nog accentuera denna sak — för den gifta kvinnan i alldeles samma mån som för den ogifta. Den gifta kvinnan skall också vara med om den nya frigörelsen, och herrarne kunna vara öfvertygade om att vi där få en bundsförvant, som duger. Den, som har några tvifvelsmål, han bör gå öfver på vår sida, då han besinnar, att den gifta kvinnan också bör vara med om denna ökade medborgerliga makt och befogenhet. Alltnog, det var 1906, som förslaget gick fram i utskottet och sedan antogs i båda kamrarna. Det gällde naturligtvis en begäran om utredning. Men sedermera har från regeringen kommit en förklaring, att problemet var så inveckladt och utredningen är förknippad med så pass stora svårigheter och så kinkig, att den kräver betydligt arbete samt att man därför icke kan begära, att den skall vara färdig, jag vill minnas, på 1 à 2 år. Nåväl, det kan väl hvar och en förstå, att en utredning, som afser ett så ytterst djupt ingripande i politiska och sociala förhållanden, skall vara tidsödande, men också, mina herrar, hur vill man gå fram utan att hafva denna utredning? Eller böra vi stryka ett streck öfver utredningen och med bindel för ögonen besluta äfven i de ganska invecklade frågor, som stå i samband med den gifta kvinnans rösträtt? Men man handlar icke på detta sätt i en fråga, som gäller halfva Sveriges befolkning. Jag anser således riktigt, att utredningen skall hafva sin gång, och att vi få vänta, tills dess vi kunna fatta beslut på reella grunder och icke efter fördom och gissning, som det annars blefve. Det är ju en viktig sak det hela, det kan icke nekas, och vi äro bättre försvarade, om vi äro vederbörligen förberedda. Det är väl bättre att grundligt bereda den nya ordningen och sedan besluta, då man kan öfverse hvad man förbinder sig till, än att nu besluta, med utsikt att *sedan* se sig tvungen till oupphörliga ändringar, allt efter det de svårigheter yppa sig, som den nu började undersökningen afser att på förhand undanröja.

Det har ju sagts åtskilligt i denna sak, som kanske vore af beskaffenhet, att det borde bemötas, men tills vidare är ingenting annat att göra än att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Trygger: Kammaren torde tillåta mig att med några ord bemöta de anmärkningar, som äro gjorda mot det af mig framställda förslaget.

Min ärade vän, konstitutionsutskottets ordförande, gjorde gällande, att aktningen för kammarens beslut, då kammaren aflåtit en skrivelse om utredning i denna fråga år 1906, borde föranleda kammaren att afslå samtliga förslag, som nu äro före. Jag kan icke finna, att denna hans uppfattning är riktig. Här föreligger åtminstone för närvarande den statistiska utredningen — den är tryckt år 1908 — och följaktligen har det för den, som velat sätta sig in i saken, icke saknats tillfälle att med ledning af statistiken bestämma sin mening. Men för öfrigt, äfven om kammaren skulle frångå sitt förra beslut, vore detta samnerligen icke någon nyhet, utan det händer till och med icke så sällan, att kammaren efter ett par år är med om att ändra en utfärdad lag, som kammaren tidigare har godkänt.

Hvad åter beträffar det ytterligare skäl, som konstitutionsutskottets ordförande gjorde gällande, att aktningen för Kungl. Maj:t skulle på något sätt lida intrång, ifall vi nu ginge Kungl. Maj:ts förslag i förväg, så tror jag för min del, att Kungl. Maj:t icke skulle så uppfatta Riksdagens beslut.

Men viktigare skäl anfördes. Konstitutionsutskottets ordförande sade, att utskottet icke haft tillfälle att pröfva det förslag, som nu af mig framstälts. Det förefaller mig vara ett bra egendomligt påstående. Skulle verkligen konstitutionsutskottet och framför allt konstitutionsutskottets ordförande vara i okunnighet om att den frågan har många gånger varit före, huruvida man icke borde begränsa den kvinnliga rösträtten till att gälla så, att endast de kommunalt röstberättigade skulle erhålla politisk rösträtt? En dylik begränsning har debatterats äfven i afseende på män vid många tillfällen. Skulle detta vara konstitutionsutskottet obekant? Och för öfrigt, konstitutionsutskottet sitter väl icke för att säga blott ja eller nej till framlagda förslag, utan grundlagen, som gifvit konstitutionsutskottet så stort initiativ, har tvärtom tänkt sig, att konstitutionsutskottet icke skulle begränsa sig till att förbättra framställda förslag, utan borde se till, om icke konstitutionsutskottet kunde hitta på något nytt med anledning af de väckta förslagen.

Herr Clason gjorde en anmärkning, att det skulle vara farligt för kammaren att taga en formulering, som var så dålig, att den till och med under debatten behöft göras om. Herr Clason har i viss mån rätt. Det föreslagna stadgandet är delvis i redaktionsafseende förbättradt, men det var från början så bra, att till och med konstitutionsutskottet skulle kunnat godkänna detsamma. Således kan jag icke finna, att något skäl förefinnes för att man icke skulle kunna antaga det af mig framställda förslaget. Kunna icke våra jurister här i kammaren formulera en så liten enkel sak, där formuleringen i själfva verket redan finnes i vår gällande grundlag, ja, mina herrar, då är det bäst, att vi gå hem. Och jag har för min del visst icke tilltrött mig själf att kunna gifva en formulering, som var absolut säker, utan jag har frågat de bästa krafter, just i formulering af lagparagrafer, som vi hafva här i kammaren,

Om politisk
rösträtt för
kvinnor.
(Forts.)

och det får konstitutionsutskottet ursäkta mig, att jag hyser tvifvel om att konstitutionsutskottet skulle vara i stånd att göra en bättre formulering.

Herr Clason hade en saklig anmärkning mot mitt förslag, och jag erkänner, att det var en anmärkning, som jag icke har så lätt att komma ifrån. Han sade nämligen, att mitt förslag föranleder därtill att, om en kvinna, som har politisk rösträtt, gifter sig, så förlorar hon den politiska rösträtten, trots det att hon, sedan hon gift sig, är lika duglig och kanske dugligare, enligt herr Clasons mening, att utöfva den politiska rösträtten. Nåväl, för det första är det alldeles icke säkert, att hon förlorar sin rösträtt, utan det kan mycket väl hända, att hon, fastän hon är gift, har kvar sin kommunala rösträtt. Men om det förra är fallet, är det tråkigt, men det får hon finna sig i, och hon får försöka att genom diskussion med sin man göra fruktbringande den erfarenhet, som hon förut kan hafva vunnit i politiskt afseende. Men detta, att kvinnan genom giftermål förlorar en rätt, är icke någon egendomlighet bara för detta fall, utan det är åtskilliga fall, där kvinnan genom att gifta sig förlorar rättigheter, som hon förut haft. Jag vill erinra om att det är vissa platser, som kvinnan måste lämna, därför att hon gifter sig, men jag har icke hört någon påstå, att man borde vägra den ogifta kvinnan dessa platser, därför att hon förlorar dem, om hon skulle gifta sig.

Vidare kom en viktig saklig anmärkning från herr Clason, som framställdes i form af en liten berättelse om en tilldragelse, som han upplefvat, och som skulle visa, att kvinnan är så svag, att vi icke kunna våga anförtro henne att besluta i allmänna angelägenheter, framför allt icke i rikets angelägenheter. Han talade om, att han träffat en kvinna, som sagt, att ifall det vore fråga om att afgöra om krig eller fred för fäderneslandet, hon icke kunde fatta något beslut. Ja, det var hennes uppfattning, men jag är säker om att i fall herr Clason ginge omkring bland männen och letade med lykta, såsom han tyckes hafva gjort bland kvinnorna, så skulle han också finna åtskilliga män, som skulle svara ungefär på samma sätt. Det finnes säkerligen människor, både män och kvinnor, som hafva svårt att fatta beslut, äfven när det gäller långt mindre viktiga frågor än frågan om krig eller fred för fosterlandet.

Till sist har det anmärkts mot mitt förslag, att ifall vi antoge det och det blefve Riksdagens beslut, skulle därigenom det hvilande grundlagsändringsförslaget äfventyras. Det vore ödesdigert, säger konstitutionsutskottets ordförande, om man bringade dessa bägge spörsmål, nämligen spörsmålet om utvidgad politisk rösträtt för män och den kvinnliga rösträttsfrågan, under, såsom han sade, samma afgörande. Ja, jag vet icke, huru konstitutionsutskottets ordförande har tänkt sig, att man skulle gå till väga vid nästa riksdag, om båda dessa frågor skulle då afgöras, men icke kan jag tänka mig, att man skulle bringa dessa frågor under samma afgörande, utan man finge väl först afgöra det nu hvilande grundlagsförslaget och sedermera, om det ginge igenom, gå till frågan om kvinnans rösträtt.

Då dessa förslag icke stå i strid med hvarandra, bör det icke vara något hinder att först taga det, som förklarades hvilande i fjol, och så detta, som utgör ett tillägg till det förra.

För att icke någon tvekan skall uppstå angående hvad jag yrkat, skall jag be att få läsa upp mitt ändringsyrkande rörande herr Sjöcronas förslag: »att Riksdagen må såsom hvilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga ett förslag till grundlagsändring af enahanda lydelse med det år 1907 såsom hvilande antagna förslaget om politisk rösträtt, med den ändring, att nedannämnda paragrafer komma att lyda sålunda: och så lika med herr Sjöcronas förslag; och vid 16 §: Valrätt tillkommer enhver välfrejdad svensk man och en hvar välfrejdad, i kommuns allmänna angelägenheter röstberättigad svensk kvinna från och med kalenderåret näst efter det, hvarunder mannen eller kvinnan uppnått tjugufyra års ålder, dock ej etc., lika med herr Sjöcronas förslag; och jag ber att vördsamt få yrka bifall till detta förslag.

Om politisk
rösträtt för
kvinnor.
(Forts.)

Herr Törnebladh: Då den första punkten särskildt behandlar herr Sjöcronas motion, är det ju lämpligt att först nämna några ord om den, särskildt i den formulering, som den nyss fått genom herr Trygger, men då diskussionen får omfatta frågan i dess helhet, kan jag icke underlåta att äfven gifva mig in på den i större omfattning, särskildt därför, att det är svårt att skilja det ena från det andra, då det förhåller sig så, att argumenten ofta gripa in i hvarandra.

Hvad nu först beträffar den stora frågan, så vill jag af skäl, som jag sedermera skall upprepa, förutskicka den anmärkningen, att jag tror, att den är för stor att nu tagas med ens. Då skulle man kanske vara mer benägen att ansluta sig till herr Tryggers förslag, och det har i själfva verket åtskilligt, som talar för sig; ty om rösträtt skall beredas åt kvinnor, så är det väl mera skäl att göra det någorlunda successivt än att på en gång kasta in hela den hittills orepresenterade mängden, och då är otvifvelaktigt herr Tryggers förslag ett steg på vägen. Men jag vill erinra därom, att innan man är på vägen, är det kanske icke riktigt skäl att taga steget. Det är nämligen bäst, att man är på vägen först, och det äro vi icke. Det är ju mycket möjligt, att den föreslagna förändringen skulle kunna behandlas på det sättet vid frågans slutliga afgörande, att man först toge det ena förslaget och sedan det andra. Jag har dock mina tvifvelsmål därom. Det går för sig, då förslaget är hvilande, men jag är icke alldeles säker, om det går för sig, när förslaget från att vara hvilande öfvergått till att blifva definitivt. Och om man då litat för mycket härpå, skulle man känna sig desillusionerad eller känna, att man gjort en missräkning, om man i förhoppning om möjligheten af någonting sådant nu skulle bifalla förslaget.

Vidare har förslaget en erinran mot sig, som redan är gjord, och jag skall icke länge uppehålla mig därvid, det är, att den gifta kvinnans rätt därigenom kommer att, om icke förverkas, åtminstone

Om politisk
rösträtt för
kvinnor.
(Forts.)

förminkas. Det är sant att, därför att man icke alltid kan bibehålla en gift kvinna vid en anställning, det icke är behöfligt att neka den åt en ogift. Men det är dock något olika, och särskildt är det olika i det fall, då det är fråga om att gifva kvinnan hvad henne enligt åtskilligas påstående tillkommer i medborgarrätt. Då är det nog icke så alldeles korrekt att börja med att göra en åtminstone i praktiken delvis gifven skillnad mellan gifta och ogifta, och om jag icke misstager mig alltför mycket, har det af en framstående statsman, jag tror det var Gladstone, uttalats den uppfattningen, att man i afseende å den politiska rösträtten icke skulle göra någon skillnad mellan den gifta och den ogifta kvinnan. Jag anser således, att man, huru mycket godt än må ligga i herr Tryggers förslag, nu ändå icke bör inlåta sig på att antaga det.

Jag kommer då till frågan i dess större omfattning. Det har blifvit offentligt uttaladt, att frågan på sista tiden har gjort ett visst bestämdt framåtskridande och kännetecknas af tre drag. Det första draget är den snabba fortgången i intresse för frågan. Det nekar jag icke till. Huruvida återigen detta är ett drag till förmån för densamma, lämnar jag därhän, ty frågans snabba fortgång är till stor del åstadkommen genom agitation och upparbetande och mindre måhända genom allsidigt öfvervägande.

Det andra skulle vara det, att i denna rösträttssträfvan det icke försports någon verklig klasskillnad, utan den på samhällsskalan högre stående kvinnan har där stått sida vid sida med den på samhällsskalan lägre stående kvinnan — jag menar naturligtvis icke i moraliskt afseende utan i socialt. Det kan nog hända, att dessa båda krafter hålla ihop, så länge det gäller det där gemensamma målet, och att båda två hålla idéns fana högt, men när det sedan blir fråga om att taga frukten af det vunna målet, då händer det, att de båda krafterna draga åt mycket olika håll, och hvilken som då blir den egentligen vinnande, det blir måhända svårt nog att säga, men nog misstänker jag, att det blir flertalet som vinner.

Det tredje är, att kvinnorna äro hågade och kallade att i samhällets tjänst verka för det goda — det tviflar jag icke alls på, jag hoppas det och är öfvertygad, att de äro därtill hågade och kallade, och att de också göra det redan nu. Huruvida de skulle komma att i det hela taget göra det mera efter rösträtts erhållande än före den, det må åter vara en annan sak, och där behöfver jag endast hänvisa på hvad jag nyss sade om gemensam sträfvan för målets vinnande, men skillnad i sträfvan, efter det målet är vunnet. Gifvet är ju, att ganska många kvinnor skulle kunna utöfva och komma att utöfva en gagnande verksamhet inom representationen. Det tviflar jag icke på, ty jag vill icke begå det i denna fråga så vanliga felet att generalisera och säga, att mannen ensam är född till lagstiftare och att kvinnan icke duger därtill. Det vore orätt, det är ganska många kvinnor, som skulle kunna användas därtill. Jag misstror icke alls åtskilligas duglighet, men här är icke egentligen fråga om enskilda personligheter, som göra sig gällande, utan det är fråga om den stora mängden och dess inflytande på samhällets angelägen-

*Om politisk
rösträtt för
kvinnor.
(Forts.)*

heter, och då kan man möjligen för sig ställa den något tveksamma frågan: kan den stora mängden verkligen utöfva ett så gagnande inflytande, som man utan tvifvel i bästa mening tror och hoppas? Det är jag icke alls säker på. Det exempel, som är taget från de själförsörjande kvinnorna och deras arbete, det gäller nog blott i viss mån. En talare har nyss försvagat betydelsen däraf, därigenom att han visade, att det stora antalet själförsörjande kvinnor, som nu finnes, i verkligheten innefattar åtskilliga, som hafva varit det förut. Men det mindretal af själförsörjande kvinnor, som skulle kunna göra en god insats i samhällsarbetet, det mindretalet berättigar naturligtvis icke till att med ens utsträcka samma rättigheter till alla kvinnor, om man nämligen anser, att man skulle kunna hysa tvifvel om betydelsen och gagnet för samhället däraf. Då säger man: det är orättvist mot kvinnan. Ja, det är jag icke alldeles säker på. Till samhällets vårdande hör också, såsom redan är antydt, försvaret, och i försvaret hafva kvinnorna icke deltagit. Är det någon orättvisa mot dem därigenom begången? Nej, det är det icke. Oaktadt man utan tvifvel kan påstå — och exempel finnes därpå — att kvinnan äfven i krigstjänsten kunnat uträtta ganska mycket. Men för den stora mängden skulle en sådan fordran vara högst olämplig, föreställer jag mig.

Men hvad gör man, om man beviljar rösträtt åt kvinnan? Det har af rösträttsrörelsens förkämpar sagts och det med rätta, och jag håller dem fullt räkning därför, att rösträtts beviljande är detsamma som åläggande af röstplikt. Och för fullgörande af röstplikten skulle otvifvelaktigt hvarje kvinna, som har känsla af ansvar — och det tror jag, att de hafva i lika hög grad som männen — också försöka att ställa sig så, att hon har förutsättning för att rätt utöfva sin rösträtt, och i och med detsamma blir hon, antingen hon det vill eller icke, indragen i en annan sfär, än där hon förut har varit. Att hon kanske skulle sköta sig godt i denna sfär, är möjligt, men det blir i själfva verket en splittring mellan två olika. hvad jag skulle vilja kalla, en mera yttre och en mera inre sfär, en splittring, som för den enskilda icke blir lätt att öfvervinna och ännu mindre för den stora mängden.

Nu säger man, att hon kanske icke är mogen därtill nu, och att det beror på hennes uppfostran, men att hon kan uppfostras därtill. Det kan hända, men på bekostnad af åtskilligt annat. Och jag vill visst icke påstå, att, med den uppfostran männen fått, det alltid är säkert, att män kunna bättre utöfva rösträtten än kvinnor, som icke blifvit därtill uppfostrade. Men vi skola komma ihåg, att utvidningen af männens rösträtt har gått successivt, och det har nu på senaste tiden gått så, att i själfva verket en stor del af dem, som nu skulle få allmän rösträtt enligt det nya förslaget, i själfva verket till följd af penningens fallande värde eller aflöningsens betydliga stegring, hafva kommit upp i den ställning, där deras bättre ställda kamrater förr voro, d. v. s. hunnit upp till censusgränsen. Jag vill icke säga, att censusgränsen är något afgörande, men hittills har det ansetts, att den innefattar garantier. En stor

Om politisk
rösträtt för
kvinnor.
(Forts.)

del af dem, som skulle få rösträtt, äro redan vid eller öfver den och kunna således antagas uppfylla de villkor, som samhället ansett sig böra uppställa — med rätt eller orätt. Utvidgningen har således skett helt naturligt, och uppfostran har också skett genom deltagande i det kommunala lifvet, ty ingen lär väl blunda för att den reform, som genomfördes år 1865, var i hög grad grundad på de nyss tillkomna kommunala författningarna, och man visste, att uppfostran till det politiska lifvet skulle ske genom deltagande i det kommunala. Det var för 43 år sedan, som den reformen beslöts, och utom allt tvifvel har den kommunala verksamheten i hög grad bidragit till att göra särskildt männen bättre skickade än förut att deltaga i det politiska lifvet.

Men om man nu tänker sig, att den utvidgning af rösträtten, som är preliminärt antagen, skall tillföra ganska stora skaror af förut rösträttslösa — jag erkänner mycket gärna, skaror, som i många fall hafva befogenhet därtill — då skulle genom en utsträckning i fullt mått till kvinnor, man få en ända större mängd, man skulle göra ett verkligt språng in i det okända. Ja, jag vet icke, hvilka länder egentligen hafva gjort det med ens. Jag känner ett grannland, men jag tror icke, att det grannlandet precis haft anledning att rosa språnget. Och det finnes nog i Australien och i vissa amerikanska stater, men huruvida förhållandena där äro tillämpliga för oss och huruvida det är så bra ställt i allo, som det utmalats, kan jag icke afgöra; jag vill icke neka därtill, men jag vill icke heller påstå det. Säkert är, att hos oss har man svårt att beräkna inverkan af de nya krafter, som skulle komma, och om man icke kan beräkna denna inverkan, då begär man en orättvisa mot *samhället*. Ty en orättvisa mot samhället är det, om man till ledning och förvaltning af dess angelägenheter skickar in krafter, hvilkas verkan man icke kan förutse. Denna orättvisa mot samhället, den står högre än orättvisan mot kvinnokönet, om en sådan finnes. Ja, man skulle möjligen kunna säga, att det vore också en orättvisa mot kvinnokönet, om man drefve in dess medlemmar på ett område, som medförde allvarliga förpliktelse, förpliktelse, hvilka såsom jag nyss sagt icke kunna uppfyllas utan en särskild ansträngning och slitning af krafterna. Jag tror således, att man icke har skäl att för en förment orättvisa mot kvinnorna begå en åtminstone antaglig orättvisa mot samhället, utan att, om man vill bereda kvinnorna rätt till att deltaga i det politiska lifvet, man måste göra det småningom och möjligen också på det sätt herr Trygger föreslagit, men icke nu med ens.

Under närvarande förhållanden har jag icke annat val än att yrka bifall till konstitutionsutskottets betänkande.

Herr Sjöörona: Jag skall anhålla att först få tillkännagifva, hvad jag redan nämnt för herr talmannen, att jag vill biträda det af herrar Trygger och von Möller framställda förslaget till ändring af ingressen till min motion. Det synes mig vara tämligen likgiltigt, om man antager detta förslag eller antager mitt förslag med

uteslutande af de omnämnda orden, men för att icke åstadkomma splittring, vill jag biträda ändringsförslaget. Hvad angår den sakliga ändringen i förslaget har jag ju redan tillkännagifvit, att jag skulle med glädje hälsa ett sådant beslut af kammaren.

Under öfverläggningen har herr Clason framställt såsom en stor betänklighet, att de röstberättigade kvinnorna skulle i antal öfverstiga de röstberättigade männen. Ja, det vore obestriddigen sanning, såvidt mitt förslag i motionen blefve oförändradt antaget, men det gäller icke alls om herr Tryggers ändringsförslag; ty det är alldeles uppenbart, att de kommunalt röstberättigade kvinnornas antal högst väsentligt understiger antalet af de män, som blifva röstberättigade enligt det nu hvilande grundlagsändringsförslaget, ifall det, sasom med säkerhet kan antagas, blir godkändt vid nästa riksdag.

Konstitutionsutskottets ordförande har i ett talangfullt och med bifall hälsadt anförande häfdat den ståndpunkt, som konstitutionsutskottet år 1906 intog. Men han har alldeles glömt att på minsta vis för oss antyda hvad det nu egentligen är för saker, som vi skulle behöfva utredning om. Enligt hvad jag redan förut tillåtit mig yttra, kunna vi icke i den väntade utredningen egentligen få veta något annat än hvad vi alla veta förut.

Hvad angår den blifvande behandlingen nästa år af det hvilande grundlagsändringsförslaget och eventuellt af ett antaget förslag om rösträtt för kvinnor med den ena eller andra utsträckningen, kan åtminstone icke jag tänka mig, att det kan komma att gå till på annat sätt, än att kammaren först beslutar öfver det nu hvilande grundlagsändringsförslaget. Skulle det mot förmodan blifva afslaget, afslås naturligtvis äfven ett eventuellt antaget grundlagsändringsförslag om rösträtt för kvinnor. Antages däremot det förra grundlagsändringsförslaget, företages sedan förslaget om rösträtt för kvinnor, och då står det enhvar öppet att rösta för bifall eller afslag. Antages förslaget om rösträtt för kvinnor, kommer konstitutionsutskottet att anmäla för Riksdagen, att i anledning af de två besluten komma paragraferna att erhålla den lydelse, som innefattas i det senare förslaget.

Så har konstitutionsutskottets ordförande med en viss pondus talat om för kammaren, att min motion redan blifvit afslagen af Andra Kammaren. Ja, det må ju vara, att så är förhållandet, men jag har mycket stark anledning att antaga, att Andra Kammaren kommer att antaga herr Staaffs med fleres motion. Har då ett förslag om rösträtt för kvinnor blifvit här i kammaren antaget, låter det sig ju göra att få en sammanjämkning till stånd på det ena eller det andra sättet. Jag håller före, att en sådan sammanjämkning kunde underlättas, om man kunde ena sig om att antaga herr Tryggers förslag och därför skall jag nu för min del också biträda detta förslag.

Herr von Möller: Jag skall blott be att få instämma i hvad herr Sjöcrona nyss anför. Jag tycker liksom han, att det är af största vikt, om man ville vinna något reellt, att enighet uppnås,

*Om politisk
rösträtt för
kvinnor.
Forts.)*

Om politisk
rösträtt för
kvinnor.
(Forts.)

och ingen lär väl kunna tro, att jag frångår min principiella uppfattning, då jag förenar mig med herr Sjöcrona och afstår från mitt eget yrkande.

Herr Nystöm, Johan Fredrik: De stora principfrågorna äro redan så grundligt debatterade, att jag ej behöfver gå närmare in på dem; jag har visserligen försport, att jag själf blifvit kritiserad i ett anförande, men jag var ej närvarande i kammaren, då det skedde, och kan därför ej upptaga till bemötande hvad som däraf möjligen kunde vara värdt att bemöta. Jag kan också sannolikt lämna det ur räkningen af det skälet, att det naturligtvis ej inverkar på herrarnes uppfattning af saken.

Jag vill blott göra ett par speciella anmärkningar mot dem, som talat för herr Tryggers förslag, och särskildt mot honom själf. Utskottet och de, som försvarat utskottet, hafva på goda grunder framhållit, att en så viktig fråga som denna icke bör afgöras, innan man nagorlunda vet, hvad resultatet kan blifva af det beslut vi fatta. När det var fråga om att utvidga rösträtten för män, ansågs det nödvändigt att göra grundliga och vidlyftiga undersökningar om, huru resultatet skulle numeriskt utfalla; men då fråga är att gifva kvinnan rösträtt, anses detta vara alldeles öfverflödigt. Jag frågar, om det finnes någon logik i detta sätt att behandla frågor. Nu har herr Trygger sagt, att här finnes ett häfte statistik, som utreder den saken. Nej; det är blott råmaterialet till en utredning. Det är någonting helt annat detta, än hvad man menar med en utredning. En sådan finnes icke. En sådan ha vi begärt, och en sådan lära vi väl få, om vi vänta. Och vi böra ej föregripa utredningen dels af aktning för oss själfva och för regeringen, såsom ordföranden i konstitutionsutskottet riktigt framhållit, och dels äfven för sakens egen vikt och betydelse.

En andra hufvudanmärkning mot herr Tryggers förslag är, att det är framställt i dag utan föregående granskning. Den första formuleringen var, som vi hört så pass oegentlig, att den måste göras om. Nu försäkrar visserligen den, som framställde förslaget, att han rådgjort sig med en mängd jurister här i kammaren, och att den andra formuleringen skulle vara fullkomligt tillfredsställande. Ja han själf är ju en framstående jurist, men han kunde dock göra ett sådant missgrepp i sitt första förslag, att han sedan måste korrigera det. Det kan hända, att den andra formuleringen, om den granskas i sөmmarne, också kan vara så pass olämplig, att den kan behöfva förbättras och förändras. Det är, såsom herr Trygger mycket riktigt anmärkte, konstitutionsutskottets uppgift att göra detta. Man må då ej beröfva utskottet den möjlighet att fullgöra sin uppgift, som här kunde vara på sin plats. Jag tror för resten, att det fullkomligt strider mot vår författnings anda, att man skulle kunna här under en debatt kasta fram en formulering af en paragraf i våra grundlagar och få den antagen af kammaren, utan att den varit före i konstitutionsutskottet. Jag kan icke tro, att någon har

ansett detta vara i öfverensstämmelse med hvad som är rätt och riktigt vid så viktiga fragors behandling.

Det är egentligen dessa två saker, att utredning icke behöfs, och att vi hafva fatt ett visst, formuleradt förslag, som hafva anförts sasom motiv hvarför kammaren nu skulle godkänna detta förslag. Jag har sökt visa, att enligt min uppfattning intetdera af dessa skäl bör få gälla, och jag skulle därmed kunna göra punkt. Jag vill dock säga en sak till. Herr Trygger anförde i sitt första yttrande, att på den svenska kvinnans fana är inskriften: *allt för josterlandet!* Mine herrar, vi sågo i går tusentals svenska kvinnor vandra genom Stockholms gator, men ingen af de fanor, under hvilka de vandrade, bar den inskriften. Där läste man i stället sådana inskrifter som: *»bort med tronen, altaret och penningpåsen!»* De många svenska kvinnor, som vandra under den fanan, skola också få rösträtt enligt detta förslag. Jag tror, att äfven detta bör mana till försiktighet, åtminstone till den grad af försiktighet, som jag här föreslagit, att vi åtminstone först taga reda på, huru många de kvinnor äro, som skola få rösträtt, och ur hvilka samhällslager dessa kvinnor komma att framgå.

Herr Trygger: Ännu ett ord till bemötande af herr Nyström! Herr Nyström vidhöll trots hvad jag anförde mot herr Clason, att den första formuleringen skulle vara felaktig. Jag kan inte tänka mig, att icke herr Nyström kan erkänna, att två formuleringar bägge kunna vara riktiga, men att man föredrager den ena framför den andra. Och för öfrigt var det icke blott jag, som granskade den första, utan det var äfven andra jurister, konstitutionsutskottets ordförande bland andra. Men om herr Nyström är orolig för att denna formulering skulle kunna vara felaktig, blir det ju, när saken kommer till konstitutionsutskottet, tillfälle att pröfva den. Ty sedan Andra Kammaren förkastat herr Sjöcronas förslag, är det klart, att, om Första Kammaren antager herr Sjöcronas förslag med den af mig föreslagna förändringen och Andra Kammaren antager något af de andra förslagen, utskottet bör om möjligt komma in med ett förslag till sammanjämkning, och det, förmodar jag, kan ej blifva något annat, än att utskottet hemställer till endera kammaren att frånträda sitt beslut och förena sig med den andra. Då är det tydligt, att, om utskottet skulle finna, att mitt förslag är så dåligt formuleradt — trots det att det är i stort sedt formuleradt i öfverensstämmelse med gällande riksdagsordning — att man ej kan godkänna det, utskottet, om dess sympatier eljest skulle vara på min sida, bör förklara, att af nämnda skäl någon sammanjämkning ej kan af utskottet förordas. Några faror föreligga således ej alls, utan jag tror, att man i det afseendet kan vara synnerligen lugn.

Herr Säve: Då jag i början af denna debatt förordade den af herr Staaff m. fl. väckta motionen, förordade jag naturligtvis också därmed kvinnornas valbarhet. Jag gjorde det af flera skäl: först därför att jag ansåg, att denna deras valbarhet skulle vara till gagn

Om politisk
rösträtt för
kvinnor.
(Forts.)

för representationen, vidare därför att den är en naturlig konsekvens af rösträtten, och slutligen därför att vi, innan den blifvit kvinnorna gifven, i vårt land icke få slut på dessa uppslitande rösträttsstrider, som så länge i så många afseenden hafva förlamat vår handlingskraft. Då jag emellertid nu af den förda diskussionen finner, att bland dem, som verkliga sympatisera med den kvinnliga rösträttsrörelsen, betänkligheter finnas mot att rösta för den af herr Staaff m. fl. väckta motionen, tror jag, att kloketsskäl bjuda mig att frånträda mitt yrkande och i stället förena mig i något annat här i kammaren gjordt yrkande. Närmast skulle jag vilja ansluta mig till herr Sjöcrona, men då han återkallat yrkandet på bifall till sin motion och denna motion för öfrigt nu i Andra Kammaren lär vara fallen, anser jag i sakens nuvarande läge ingenting annat återstå för mig att göra än att förena mig med herr Trygger i det yrkande, som han här nyss gjort.

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i afseende på föreliggande punkt yrkats, dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock, af herr *Trygger*, att Riksdagen skulle såsom hvilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga ett förslag till grundlagsändring af enahanda lydelse med det år 1907 såsom hvilande antagna förslag om den politiska rösträtten, med den ändring att nedannämnda paragrafer komme att affattas sålunda:

§ 31 regeringsformen lika med herr Sjöcronas förslag.

§ 16 riksdagsordningen:

»Valrätt tillkommer en hvar välfrejdad svensk man, så ock enhvar välfrejdad, i kommuns allmänna angelägenheter röstberättigad svensk kvinna, från och med kalenderåret näst efter det, hvarunder mannen eller kvinnan uppnått tjugufyra års ålder; dock ej:» (o. s. v. lika med herr Sjöcronas förslag).

Härefter gjorde herr talmannen propositioner jämlikt dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller hvad konstitutionsutskottet hemställt i punkten 1 af sitt utlåtande n:o 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej.

Vinner Nej, bifalles herr Tryggers yrkande i ämnet.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—79;

Nej—49.

Punkterna 2—4.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Herr talmannen tillkännagaf, att anslag före kl. 2 e. m. utfärdats till nu pågående sammanträdes fortsättande kl. 7 på aftonen.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 29 nästlidne april och den 1 innevarande maj bordlagda utlåtande n:o 54, i anledning af väckt motion med förslag till lagstiftning om bevisning inför rätta.

*Ifrågasatt
lagstiftning
om bevisning
inför rätta.*

Uti en inom Andra Kammaren afgifven motion, n:o 194, hade herrar *Carl Lindhagen, Erik Martin, Jakob Pettersson, Frithiof Söderbergh, Johan Widén, Sixten Neiglick, G. Kronlund, Bror Petré, Th. af Callerholm, Jacob Larsson, B. Lindgren* och *K. v. Geijer* hemställt, att Riksdagen ville för sin del antaga förslag till

- 1:o lag om ändring i vissa delar af rättegångsbalken;
  - 2:o lag om ändrad lydelse af 5 kap. 1 § ärfdebalken;
  - 3:o lag om ändring i 14 kap. jordabalken;
  - 4:o lag om ändring i förordningen den 4 maj 1855 angående handelsböcker och handelsräkningar;
  - 5:o lag om ändrad lydelse af 49 § utsökningslagen; samt
  - 6:o lag om ändrad lydelse af 4 och 6 §§ i lagen den 6 mars 1899 om handräkning åt utländsk domstol;
- samtliga förslagen af den lydelse, lagutskottets utlåtande n:o 34 vid 1907 års riksdag öfver då föreliggande förslag i dessa ämnen utvisade.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på anförda skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade afgifvits af herrar *Zetterstrand, Widén, Åkerlund, Ersson, Jansson* i Edsbäcken, *Lindhagen* och *Pettersson* i Södertälje, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen med anledning af förevarande motion ville för sin del antaga ofvan omnämnda särskilda lagförslag; dock att den i de olika förslagen angifna datum för lagarnas trädande i kraft, nämligen den 1 januari 1908, måtte ändras till den 1 januari 1909.

*Ifrågasatt
lagstiftning
om bevisning
inför rätta.
Forts.)*

Herr Berger: Åter föreligga till Riksdagens pröfning det stora lagförslaget om bevisning inför rätta och ett därmed förbundet förslag till sådan ändring af 23 kap. 2 § rättegångsbalken, att nämnden ej behöfver vara enhällig för att öfverrösta härads höfdingen. Förslaget innebär, att, om minst tre fjärdedelar af nämndemännen äro ense, deras mening blir dom. Andra Kammaren fordrar sedan gammalt, att denna ändring i nämndens ställning göres, om Andra Kammaren skall gå med på det här lagförslaget om bevisning inför rätta. Första Kammaren däremot har hittills alltid motsatt sig denna ändring i nämndens ställning. Vid förra riksdagen, då frågan senast var före, var dock minoriteten i denna kammare mycket stor. Det var 56 röster mot 64.

Hvad skulle vi då nu vinna, om vi gifve efter för Andra Kammarrens gamla önskan i denna punkt? Jo, vi skulle vinna det, att vi finge en modern lag om bevisning inför rätta i stället för våra gamla föråldrade bestämmelser i rättegångsbalken i hithörande hänseende. Utskottet gör rättvisa åt den nya lagstiftningen om bevisning inför rätta. Utskottet säger: »det nu föreliggande lagförslaget meddelar åtskilliga bestämmelser till fyllande af luckor i lagstiftningen, i hvilket hänseende särskildt må framhållas dess föreskrifter om sakkunnige, om utgifvandet af handlingar samt om rätt för domstol att bestämma skadestånd efter skäligen pröfning, när part ej kan styrka ett bestämdt belopp.»

Utskottet säger vidare, att lagförslaget medför »en icke oväsentlig förbättring af gällande processregler». Jag skulle särskildt i detta hänseende vilja erinra om, huru detta lagförslag afskaffar åtskilliga af de nu förefintliga vittnesjäfven. Det gäller nu bland annat, att vederdeloman, d. v. s. den, som har rättegång med part, icke får vittna. Detsamma gäller om uppenbar ovän. Enligt det föreliggande lagförslaget få dessa personer vittna, men det tillkommer naturligtvis rätten att bedöma verkan och kraften af deras vittnesmål. Enligt gällande lag är det förbjudet »eget husfolk» och, som det heter, »enskilde tjänare, då de i tjänsten äro», att vittna. Enligt lagförslaget få sådana personer vittna. Dessa förändringar äro gifna förbättringar i hvad som består. Och en gifven förbättring är också, att enligt lagförslaget skola borttagas vissa skyldskaps- och svågerskapsjäf. Det är nog ganska säkert, att många befogade rättegångar förloras därför, att, såsom nu är fallet, en parts syskonbarn icke få vittna. Denna olämpliga bestämmelse är meningen att upphäfva enligt det föreliggande lagförslaget. Och likaledes skulle upphäfvas vissa svågerskapsjäf, som också äro tämligen olämpliga.

Utskottets hufvudskäl mot den föreslagna reformen riktar sig mot ändringen beträffande nämndens ställning. Men utskottet har också ett skäl, som hänför sig till förslaget om bevisning inför rätta. Utskottet säger, att utskottet finner det tveksamt, huruvida lagförslaget »i sin nuvarande affattning står i öfverensstämmelse med de lagar, som tillkommit under de senare åren». Någon närmare undersökning i det afseendet säger sig utskottet icke varit i tillfälle

att vidtaga, men innan en grundlig undersökning blifvit förebragt, i hvad man lagförslaget kan innehålla något mot lagstiftningen i öfrigt stridande, är det enligt utskottets mening icke tillrädligt, att lagförslaget varder af Rikslagen godkändt.

*Ifrågasett
lagstiftning
om bevisning
infor rätta.
Forts.*

Utskottet har dock icke kunnat aberopa en enda inkonsekvens uti lagförslaget, och under debatten i fjor i denna kammare yttrade utskottets nuvarande ärade ordförande, att han fann förslaget acceptabelt. Och härtill kommer att reservanterna mot utskottets föreliggande betänkande säga att de »icke kunnat finna, att någon lagstiftning, tillkommen under senaste tider, behöfver föranleda någon ändrad formulering uti lagförslaget». Jag tror därför att man icke behöfver fästa sig så mycket vid utskottets ifrågavarande betänkligheter, samt att det väl går för sig att antaga lagförslaget sådant det föreligger utan någon vederlig brist eller inkonsekvens.

Utskottets hufvudskäl emot den föreslagna reformen är emellertid att lagförslaget sammankopplats med en utvidgning af nämndens myndighet. Jag är ense med utskottet däruti att jag tycker det varit önskligt, om lagförslaget fått antagas utan den ifrågavarande ändringen beträffande nämnden. Jag kan icke finna någon ändring härutinnan vara af behofvet påkallad och skulle helst sett, att man fortfarande fått behålla det nuvarande stadgandet, att nämnden skall för att kunna öfverrösta häradshöfdingen vara enhällig. Men å andra sidan anser jag, att den här föreslagna ändringen beträffande nämndens myndighet är tämligen oskadlig samt att den icke innebär någon våda för vår rättsskipning eller rättssäkerheten inom samhället. I en del vid våra häradsrätter förekommande mål är det ganska vanligt att nämnden utöfvar ett rätt stort inflytande på domsluten genom de inlägg, som nämndemännen göra under öfverläggningarna med häradshöfdingarna. och särskildt är det något ganska vanligt att häradshöfdingen, då det gäller att utmäta straff i brottmål, fäster mycket afseende vid hvad nämndemännen säga och rättar sig efter deras omdöme. Men i sådana frågor, för hvilkas rätta bedömande det mest kommer an på lagkunskap och lagtolkning, sätter nämnden icke i fråga att få utöfva något inflytande på domslutet. Jag skulle vilja såsom ett generellt omdöme uttala, att nämndemännen för närvarande icke alls öfverskatta sin kompetens såsom domare. De lägga sig ej uti saker, som de icke förstå, och med afseende å sådana saker, däri de kunna hafva ett verkligt omdöme, pretendera de dock icke mera än att få vara *häradshöfdingens rådgifvare* och att få lämna honom upplysningar om personer, om gällande sedvanor, lokala förhållanden samt hvarjehanda annat, hvarom de äga kännedom. Och hvad de allra minst tänka på är att öfverrösta domaren. Säkerligen finnas många gamla häradshöfdingar, hvilka aldrig någonsin blifvit öfverröstade af någon nämnd. Nu händer väl någon gång, att nämnden öfverröstar häradshöfdingen, men om man närmare granskar förhållandena, skall man säkert finna, att det nästan aldrig inträffar, att nämnden faller uppenbart felaktig dom, utan när nämnden någon gång öfverröstat häradshöfdingen

Ifrågasatt
lagstiftning
om bevisning
inför rätta.
(Forts.)

höfdingen, har det nog varit ganska tvifvelaktigt, hvem som haft rätt, om det varit häradshöfdingen eller nämnden.

Min erfarenhet är sålunda, att det hittills visat sig, att nämnden i afseende på dess dömande verksamhet förfarit på ett mycket klokt och mycket förståndigt sätt, och efter min mening finnes det ingen anledning att antaga, att den ifrågasatta utvidgningen af nämndens myndighet skulle föranleda, att nämndemännen blefve mindre betänksamma än de nu äro eller att de skulle förlora den lugna sans, som de hittills ådagalagt. Nämndemännen skulle säkerligen efter reformen blifva samma kloka män som de nu äro, och jag vågar antaga att, om vi nu på papperet gifva nämndemännen en något ökad myndighet, skola de mycket sällan komma att begagna sig af denna ökade myndighet och för visso skola de ej missbruka densamma, lika litet framdeles som för närvarande.

På grund af hvad jag anfört, tillåter jag mig yrka bifall till herr Zetterstrands m. fl. reservation.

Herr Trygger: Kammaren har flera gånger förkastat förslag om att förändra bestämmelserna om häradsnämndens rösträtt, och jag kan icke tänka mig, att kammaren nu skulle fatta ett annat beslut. Det gäller här en principfråga, frågan om nämndens enhällighet. Det är visst icke därför man fordrar enhällighet, att man vill hafva ett större antal nämndemän att vara med om hvad som mot ordförandens mening skall blifva domstolens beslut, utan det ligger vikt just därpå att alla äro ense, det är det som gifver kraft åt nämndens uppfattning, så att man på grund däraf anser sig våga gå ifrån domarens mening. Om man frångår den principen, så finnes det rakt ingen princip, utan då glider man så småningom öfver till den individuella rösträtten, d. v. s. att hvarje nämndeman har en röst. Man kommer kanske därhän och det kan ju möjligen blifva lämpligt att låta lekmännens inflytande inom domstolen blifva sådant, att hvarje ledamot i nämnden har en röst, men ingalunda duger detta vid våra häradsrätter med deras nuvarande sammanfattning.

Den siste talaren sade, att det var ingen anledning antaga, att icke nämndemännen efter den föreslagna reformens genomförande skulle förblifva lika kloka som de hittills varit. Nej, men det fordras att de blifva klokare, och det har icke den ärade talaren visat vara antagligt. Hvad vidare det föreliggande lagförslaget beträffar, sade den föregående talaren, att det var orätt af lagutskottet att förklara att det vore möjligt, att detta förslag, sådant det nu framträder, ej är af beskaffenhet att utan vidare kunna antagas, ty man behöfde icke, menade talaren, befara att några rubbningar skett genom den på senare tider tillkomna lagstiftningen. Ja, det är mycket möjligt att den siste talaren har rätt. Jag har varit professor i processrätt i 18 år, men jag är icke säker därpå. Jag tror nog, att utskottet skulle kunnat genom undersökning utröna detta förhållande, men utskottet hade ej anledning vidtaga en sådan undersökning, ty utskottet var öfver-

tygadt om att Första Kammaren skulle fasthålla vid sitt förut fattade beslut med hänsyn till det villkor, som Andra Kammaren uppställt för att gå med på denna lag om bevisning inför rätta.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter herr talmanen yttrade, att beträffande föreliggande utlåtande yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle afslå utskottets hemställan och antaga det förslag, som innefattades i den af herr Zetterstrand m. fl. vid utlåtandet afgifna reservation.

Sedermera gjorde herr talmanen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad lagutskottet hemställt i sitt utlåtande n:o 54, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej.

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan och antages det förslag, som innefattas i den af herr Zetterstrand m. fl. vid utlåtandet afgifna reservation.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—68;

Nej—49.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 29 sistlidne april och den 1 innevarande maj bordlagda utlåtande n:o 55, i anledning af väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ersättningen till vittnen och sakkunnige i rättegångsmål.

*Ifrågasatt
ändring i be-
stämmelserna
angående ers-
ättningen till
vittnen och
sakkunniga i
rättegångs-
mål.*

Till behandling af lagutskottet hade hänvisats en inom Andra Kammaren af herr Carl Lindhagen afgifven motion, n:o 195, hvori hemställts, att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om framläggande för Riksdagen af förslag till särskild lagstiftning om ersättning till vittnen och sakkunnige i rättegångsmål.

*Ifrågasatt
ändring i be-
stämnelserna
angående ersättningen till
vittnen och
sakkunniga i
rättegångs-
mål.
(Forts.)*

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på anförda grunder hemställt, att Riksdagen, i anledning af herr Lindhagens förevarande motion, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till lagbestämmelser rörande ersättning åt vittnen i rättegångsmål, i de fall då ersättning icke skulle utgå af allmänna medel.

Reservation hade anmälts af herrar *Trygger, Ridderbjelke, Gustaf Andersson* och *Carl Nyström*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att herr Lindhagens förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Herr *Trygger*: Herr Lindhagens ifrågavarande motion, som af utskottet delvis tillstyrkts, går ut på att man skulle begära bestämmelser, hvarigenom domstolen skulle begränsas i sin rätt att tillerkänna visst ersättningsbelopp för vittnes inställelse. Herr Lindhagen utgår i sin motion därifrån, att för närvarande vittnen skulle få alldeles oskäligen ersättningar. Emellertid äro lagbestämmelserna tydliga däruti att, endast ifall vittnen och parter eller parterna inbördes icke åsämjas, domstolen har att bestämma vittnesersättningarna. Jag har icke hört, och de, som i fråga om underätterna på landet hafva större erfarenhet än jag, hafva icke hört, att domstolarna vid denna pröfning gått utöfver hvad som varit rättvist och billigt. De stora vittnesersättningar, hvilka understundom ifrågakommit, ha berott därpå att part förklarar sig icke göra någon anmärkning emot en begäran om ersättning, liksom höga rättegångskostnader öfver hufvud taget föranledts af att den ena parten icke gjort anmärkning mot den andres anspråk på rättegångskostnadsersättning, under antagande att denna kostnad till sist ändock skulle komma att stanna på hans tappande motpart. Men det vore, så vidt jag förstår, att rubba den grundsats, hvarpå vår civilprocess hvilar, ifall man skulle hindra parter att själfva, på sätt de anse lämpligt, i civilprocessen tillvarata sina enskilda intressen.

Då alltså detta förslag efter min uppfattning dels är onödigt och dels skulle innebära en afvikelse från den inom vår civilprocess gällande dispositionsprincipen, enligt hvilken parterna själfva kunna medgifva eller vägra att medgifva yrkanden från motpartens eller vittnens sida, hafva de flesta ledamöter inom utskottet från denna kammare förenat sig om att reservera sig och hemställt om afslag på motionen, och jag anhåller nu att få yrka bifall till denna af oss afgifna reservation.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter herr talmannen yttrade, att i afseende på förevarande utlåtande annat yrkande ej förekommit, än att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle antaga det förslag, som innefattades i den af herr *Trygger* m. fl. vid utlåtandet afgifna reservation.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till hvad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt samt vidare på godkännande af berörda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande lagutskottets den 29 nästlidna april och den 1 innevarande maj bordlagda utlåtande n:o 56, i anledning af väckta motioner om dels ändring i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom den 4 maj 1906 m. m., dels ock åtgärder mot bolags äfvensom enskilda industriidkares och skogsspekulanterers jordförvärf i södra och mellersta delarna af riket.

Lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft. utom annat, två särskilda inom Andra Kammaren väckta motioner, n:is 129 och 205, afseende dels utsträckt tillämpning af och tillägg till lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom den 4 maj 1906, dels ock åtgärder mot bolags äfvensom enskilda industriidkares och skogsspekulanterers jordförvärf i mellersta och södra delarna af riket.

Uti motionen n:o 129 hade herrar *Karl Staaff, Karl Starbäck, J. Bromée, Joh. Ström, Ad. Wiklund, G. Lindgren* i Islingby, *Jakob Pettersson, S. H. Kvarnzelius, Th. af Callerholm, Aug. Henricson, Victor Moll, K. G. Karlsson, Johan Ericsson, G. Jansson, Fridtjuf Berg* och *Ernst Beckman* hemställt;

1:o) att Riksdagen måtte för sin del besluta om sådan utvidgning af lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom den 4 maj 1906, att densamma komme att vinna tillämpning för hela Gäfleborgs län;

2:o) att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t så snart ske kunde låta verkställa fullständig utredning rörande omfattningen af bolags jordförvärf i de mellersta och södra delarne af riket samt vidtagna de åtgärder, som med anledning af denna utredning kunde föranledas.

Uti motionen n:o 205 hade herrar *Carl Lindhagen, Ollas A. Ericsson, Ol. Olsson* i See, *Rob. Karlsson, J. Andersson* i Baggböle. *S. J. Enander, Fr. Berglund, C. G. Sædén, E. Sundin, Alfr. Jonsson, A. A. Eriksson, Karl M. Lindh, P. Hörnstén* och *Joh. Johansson* i Kälkebo hemställt:

att Riksdagen ville

1:o) för egen del antaga ändrad lydelse af 1 och 3 §§ i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom den 4 maj 1906 i syfte att lagen måtte vinna tillämpning i hela Gäfleborgs län;

2:o) hos Kungl. Maj:t anhålla om framläggande till nästa riksdag af förslag till sådant tillägg till nämnda lag, att, då aftal om förvärf enligt 3 § ägt rum, staten eller den kommun, där den förvärfvade jorden vore belägen, berättigades på vissa villkor inlösa densamma.

*Frågasatta
ändringar i
lagen ang.
förbud för
bolag att för-
värfa fast
egendom.*

Punkten 1.

Utskottet hade i förevarande punkt på anförda skäl hemställt att Riksdagen, med anledning af den under 1) i herrar Staaffs m. fl. förevarande motion samt den i herrar Lindhagens m. fl. motion n:o 205 under 1) gjorda framställning, måtte för sin del besluta, att 1 och 3 §§ i lagen den 6 maj 1906 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom skola erhålla den ändrade lydelse, utskottets utlåtande utvisade.

1 §.

För denna § hade föreslagits följande lydelse:

Bolag eller förening må ej i andra fall än nedan stadgas förvärfva fast egendom å landet inom Nedan-Siljans, Ofvan-Siljans eller Väster-Dals fögderi eller Envikens eller Svärdsjö socken i Kopparbergs län eller inom *Gäfleborgs*, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens eller Norrbottens län. — Å fastighet i köping eller å annan ort, där den för städerna gällande ordning för bebyggande skall iakttagas, äger denna lag ej tillämpning.

Herr Trygger: De förevarande motionerna gå i denna del ut på att 1906 års lag angående förbud i vissa fall för bolag och föreningar att förvärfva fast egendom skulle tillämpas icke blott, såsom i lagen stadgas, inom vissa socknar i Gäfleborgs län utan inom hela länet. Denna fråga har varit före hos norrlandskommittén, och majoriteten stannade då vid att tillstyrka hvad som sedermera blef lag, därvid återopande att det i afseende å de öfriga socknarna inom länet icke funnes samma skäl till dylik lagbestämmelse, som gällde för de socknar, hvilka föresloges att komma under lagens stadganden. På grund däraf likställdes de undantagna socknarne i förevarande hänseende med det öfriga Sverige. Sedermera hafva motioner framställts i enahanda riktning som de nu föreliggande, men då denna kammare alltid afvisat hvarje dylikt förslag och något nytt icke tillkommit, kan jag icke föreställa mig annat än att kammaren vill biträda den reservation, som är afgifven vid betänkandet af mig och åtskilliga andra ledamöter i utskottet från denna kammare.

Jag hemställer alltså, att herrar Staaffs och Lindhagens motioner i denna punkt måtte afslås.

Herr Magnuson: Genom annat maktpåliggande arbete hindrad få närvara i utskottet vid behandlingen af förevarande motioner,

som af lagutskottet tagits i ett sammanhang, har jag således icke fått tillfälle höra de skäl, som anförts för eller emot desamma. Da jag likväl icke kan förena mig med utskottet i de fall, där detsamma yrkat bifall till vissa delar af motionerna, ber jag härmed i korthet få angifva skäl därför.

*Frågasatta
ändringar i
lagen ang.
förbud för
bolag att för-
värfa fast
egendom.
(Forts.)*

I föl, da motioner i samma syfte som nu förelågo till afgörande i denna kammare, yttrade lagutskottets davarande ärade ordförande, att då Riksdagen år 1901 beslöt att i fråga om jordförhållandena i Norrland aflåta en skrivelse till Kungl. Maj:t, denna kammare ställde sig mycket tveksam om befogenheten och följderna af en dylik skrivelse. Det torde vara fullt fog att påstå, det kammaren ej var mindre tveksam, då densamma år 1906 gick med på den af 1901 års skrivelse framkallade förbudslagen för bolag eller förening att i norra delen af Dalarne, i norra delen af Gäfleborgs län samt i det öfriga Norrland förvärfa fast egendom.

Det har med skäl blifvit sagdt om denna lag, att den lika mycket är en försökslag, som den är en undantagslag, och detta är nog det mildaste man kan säga om en lag, hvilken i likhet med förbudslagen af år 1906 så helt och hållet bryter med hvad dittills varit lag och sedvänja i fråga om den fria rätten att sälja och köpa äfven fast egendom i detta land. Jag hade därför väntat, att, då äfven i år man trodde sig om att framkomma med förslag ej mindre om lagens territoriella utsträckning än äfven om dess skärpning i fråga om § 3, förslaget eller förslagen skulle stödjas af åtminstone några bevis, hämtade från lagens tillämpningsområde, som ådagalade, att den varit till nytta, och att den motsvarat de förhoppningar man speciellt för jordbruket och den jordbrukande befolkningen i Norrland fäst vid densamma. Men häraf förekommer intet i motionernas motiveringar.

Förutom herr Lindhagens kända statsociala jordpolitik, hvilken han vill utsträcka att snarast möjligt gälla för hela landet och som fortfarande går igen i hans motioner, synes mig, att herr Staaff, hvars namn står främst på motionen n:o 129, hämtar sitt starkaste stöd för lagens utsträckning endast från den omständigheten, att, som orden falla. »motionen öfverensstämmer med Andra Kammarens förut intagna ståndpunkt». Att de förkättrade bolagen och deras representanter icke med särdeles blida ögon se på förbudslagen af år 1906, behöfver ju i och för sig icke vara det ringaste bevis för att lagen icke är god och ändamålsenlig, men det förspörjes redan nu uttalanden äfven från den andra parten, den, som blef förbjuden att sälja fast egendom till något bolag, att lagen äfven på det hållet ej motsvarat förväntningarna. I allt fall, innan man utsträcker en undantagslag, lik den af år 1906, bör man hafva rätt fordra, att erfarenheten fått i någon mån visa, huru den verkat. Detta kan emellertid icke hafva skett på den korta tiden af knappa två år.

Att därför redan nu utan tungt vägande skäl utsträcka lagen att omfatta äfven södra delen af Gäfleborgs län för att nästa år låta den omfatta äfven södra delen af Dalarne eller hvarför icke — aptiten växer, medan man äter — på en gång hela mellersta Sverige,

*Ifrågasatta
ändringar i
lagen ang.
förbud för
bolag att för-
värjva fast
egendom.
(Forts.)*

kan icke vara rätt eller välbetänt, för såvidt man ej gillar den konsekvens, som motionärerna öppet åsyfta, eller att lagen fortast möjligt bör göras gällande för hela riket utan undantag.

Herr grefve och talman! Då jag obetingadt ställer mig på samma sida som reservanterna från denna kammare, hemställer jag beträffande punkten 1 — jag skulle äfven vilja inbegripa punkten 2, men nu rör det sig ju endast om punkten 1 — om afslag på utskottets framställning och bifall till reservanternas.

Herr Hägglund: Då jag beträffande denna punkt med min röst i utskottet bidragit till det slut, hvartill utskottet kommit, så torde det vara min skyldighet att angifva de skäl, som ligga till grund för denna min åtgärd att rösta för den föreliggande motionen.

Som bekant beslöto Riksdagen och regeringen år 1906 att antaga en lag om förbud för bolag att förvärfva jord i Norrland. Detta beslut grundade sig på utredningar, som blifvit verkställda af den så kallade norrlandskommittén. I det ursprungliga förslag, som norrlandskommittén uppgjorde, inkorporerades inom förslaget hela Gäfleborgs län, men i det slutliga förslaget, som kommittén framlade, uteslötos en del socknar, nämligen den här ifrågavarande delen af Gäfleborgs län. Då Konungens befallningshafvande i Gäfleborgs län hade att afgifva sitt yttrande öfver norrlandskommitténs betänkande, tillstyrkte Konungens befallningshafvande, att lagen skulle omfatta hela länet.

Ser man då på förhållandena i Gäfleborgs län och jämför dem med förhållandena i Västernorrlands, Jämtlands och Västerbottens län, så finner man att kustsocknarna, de längst mot hafvet liggande socknarna, hafva ringa tillgång på skogsmark, att hufvudsakligen jordbruk där bedrifves och att beträffande trakten omkring Storsjön i Jämtland samma förhållande är rådande. Men icke desto mindre ansågo både Riksdagen och regeringen nödigt, att hela Västernorrlands, hela Jämtlands, hela Västerbottens och hela Norrbottens län skulle omfattas af förbudslagen. Hvad däremot beträffar Gäfleborgs län, tog man bort en del socknar. Men, mina herrar, det är icke endast kustsocknar, som äro borttagna. Det är ett, såsom mig synes, mycket godtyckligt streck uppdraget, och bland de socknar inom Gäfleborgs län, som nu icke drabbas af förbudslagen, finnas många stora skogssocknar. Jag ber att få nämna exempelvis Ljusdal. Såsom af utskottets betänkande framgår, har inom denna socken under perioden 1885—1900 bolagens jordförvärf ökat från 12,2 procent till 41,1 procent. Här af torde framgå, att bolagens begär att få förvärfva jord inom dessa trakter är afsevärdt stort.

De skäl, som här åberopats för att från förbudslagens verkningar utesluta denna del af Gäfleborgs län, synas mig vara så svaga, att man icke bör vidhålla dem.

Jag ber därför, herr grefve och talman, att få yrka bifall till utskottets förslag med erinran tillika, att under riksdagarna från och med 1905 hafva representanter i Andra Kammaren just från

denna del af länet påyrkat, att förbudslagen skulle komma att gälla äfven den ifrågasatt länsdelen.

*Ifrågasatta
ändringar i
lagen ang.
förbud för
bolag att för-
värva fast
egendom.
(Forts.)*

Herr Kinberg: Då jag varit ledamot af norrlandskommittén, anser jag mig böra i denna fråga nämna några ord.

Det är ju så, att genom förbudslagen af den 6 maj 1906 statsmakterna hafva uttalat sin uppfattning i norrlandsfrågan -- jag menar frågan om den själfägande, jordbrukande befolkningens ställning gentemot de i denna befolknings näring så djupt ingripande jordförvärfven från trävaruindustrins sida. Det är ju då icke underligt, att när statsmakterna efter upprepade framställningar inom Riksdagen en gång funnit, att denna befolkning behöfver stödet af en lag till skydd mot detta jordförvärf -- det är, säger jag, då icke underligt, att de, som stå utanför lagens tillämpningsområde, nu också göra anspråk på att komma i delaktighet af hvad lagen erbjuder deras grannar; och detta i all synnerhet som krafvet har sin grund i förhållanden, som tillkommit efter det norrlandskommitténs utredning framlades. Jag skulle därför vara böjd att tillstyrka bifall till utskottets hemställan i punkt 1, därest jag vore öfvertygad om att detta behof af stöd och hjälp för den jordbrukande befolkningen finnes inom länet i dess helhet. Af hvad motionärerna och utskottet anfört har jag visserligen blifvit öfvertygad därom att behofvet finnes inom den norra delen af länet, d. v. s. inom Hälsingland. Däremot tror jag icke på behofvet af skydd för den jordbrukande befolkningen i länets södra del, nämligen Gästrikland. Jag vet, att dessa två delar af Gäfleborgs län äro mycket olika till sin beskaffenhet, och jag tror därför, att lagen, om den bör utsträckas, dock icke utan särskild undersökning åtminstone bör utsträckas äfven till Gästrikland. Saken fordrar nog en närmare utredning än hvad man på stående fot här kan lämna, och därför har jag, herr talman, icke nu något yrkande att göra. Jag har endast velat såsom kommittéledamot klargöra dels min ställning till frågan i allmänhet och dels särskildt, hvarför kommittén inskränkte lagens tillämpningsområde till endast sju af länets socknar, nämligen de så kallade skogssocknarna.

Det var på en utredning om jordförhållandena år 1900, som norrlandskommittén hufvudsakligen grundade sitt betänkande. Kommittén fann af den utredning, som då gjordes, att någon fara för bondeståndets och för jordbruksnäringens framtid icke förelåg inom den egentliga jordbruksbygden af Gäfleborgs län. Hvad menas då med jordbruksbygden inom Gäfleborgs län? Jo, kommittén stödde sig på hvad geologerna härutinnan hade utredt. Man hade på grund af de geologiska undersökningarna funnit, att jordbruksregionen sträckte sig in till den så kallade marina gränsen, hvilken, såsom herrarna känna, inom detta län går ungefär 200 meter öfver havets nuvarande nivå. Alla de socknar, som till sin odlingsbara del ligga nedanför denna gräns, anses hafva af naturen blifvit bättre utrustade för jordbruket. Man kallar dem därför för jordbruksregionen, och

*Ifrågasatta
ändringar i
lagen ang.
förbud för
bolag att för-
värfva fast
egendom.
(Forts.)*

kommittén ansåg sig icke böra indraga denna jordbruksregion inom tillämpningsområdet för lagen.

Ja, då skulle man ju kunna tänka sig, att det har varit jordmånens och möjligen klimatets bättre beskaffenhet, som allena fällt utslaget. Men så var icke förhållandet, utan härtill bidrog ock det faktum, att inom denna jordbruksregion hemmanen fått ett vida mindre skogsanslag än i öfriga delar af länet. Därför ansågos de då vara mindre begärliga för sågverksindustrin. Nu har emellertid blifvit upplyst, att de inom Hälsingland blifvit ganska begärliga för trävaruindustrin och att till följd däraf jordförvärfvet allt fortfarande där pågår. Därför har jag sympatier för att lagen måtte utsträckas till Hälsingland, men däremot icke till Gästrikland.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande lydelsen af förevarande paragraf yrkats, dels att utskottets förslag skulle godkännas, dels ock att förslaget skulle afslås.

Härefter gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarades propositionen på afslag å utskottets förslag vara med öfvervägande ja besvarad.

3 §.

Denna § hade i förslaget följande lydelse:

Bolag eller förening må förvärfva den del af ett hemmans afrösningsjord med impedimenter, hvilken i den ordning 5 § stadgar pröfvas ej vara att hänföra till stödskog eller odlingsområde enligt hvad nedan sägs; skolande hvad sålunda förvärfvas från hemmanet afskiljas genom jordafsöndring.

Till stödskog skall hänföras:

a) inom de norrländska länen så mycken till skogsbörd duglig och i förhållande till inägorna bekvämt belägen mark, som på hemmanet belöper efter en areal för helt mantal af:

1,500 hektar inom Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker ofvan odlingsgränsen samt inom Frostvikens, Hotagens, Offerdals, Kalls, Åre, Undersåkers, Storsjö, Tännäs, Hede, Vemdals, Klöfsjö, Linsells och Lillherrdals socknar i Jämtlands län;

1,200 hektar inom Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker nedom odlingsgränsen samt inom Muonionalusta, Pajala, Tärenö och Korpilombolo socknar i förstnämnda län; samt

1,000 hektar inom de öfriga delarna af Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län äfvensom inom Västernorrlands och Gäfleborgs län;

skolande, då fråga är om hemman, hvars skattetal understiger ett åttondels mantal, den sålunda bestämda arealen höjas med en fjärdedel, dock ej till mera än hvad på ett åttondels mantal belöper;

b) inom de i 1 § nämnda delar af Kopparbergs län hvad vid verkställt storskifte betecknas såsom hemskog och fåbodskog.

Till odlingsområde skola hänföras till odling tjänliga myrmarker och andra odlingslägenheter, som i ansende till läge, omfattning och jordens beskaffenhet ägna sig för upptagande af själfständiga jordbruk eller lämpligen kunna sammanläggas med förutvarande jordbruk.

Herr Trygger: Kammarens förra beslut medför, att äfven förändringen i denna paragraf bör afslås, hvarom jag ber att få framställa yrkande.

Efter härmed slutad öfverläggning afslog kammaren utskottets föreliggande förslag.

Utskottets i punkten gjorda hemställan.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut vid föredragningen af de särskilda paragraferna.

Punkten 2.

Utskottet hade i denna punkt hemställt, att Riksdagen med anledning af den i herrar Lindhagens m. fl. motion, n:o 205, under 2) gjorda framställning måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes snarast möjligt låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådant tillägg till lagen den 6 maj 1906 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom, att, då aftal om förvärf enligt lagens 3 § ägt rum, staten eller den kommun, där den förvärfvade jorden vore belägen, berättigades på vissa villkor inlösa densamma.

Herr Trygger: Jag vågar påkalla kammarens uppmärksamhet för denna punkt.

När en förbudslagstiftning föreslogs för Norrland, betonades det uttryckligen, att det var jordbruket, som man ville stödja och utveckla i Norrland, men att jordbruket icke kunde existera, utan att jordägaren också hade skog. Därför bestämdes i § 3 af 1906 års lag, att förbudet för bolag att förvärfva fastighet inom dessa områden skulle gälla jorden och så mycket skog, som ansågs behöfvas såsom stödskog för jordbruket. Man tog därvid till ganska rundligt, såsom herrarne se i § 3, där det gäller 1,000, 1,200 à 1,500 hektar skog. Resten, hvad som icke var stödskog, skulle trävaruindustrin få förvärfva. Och det är väl icke något orimligt, att, när vi hafva en trävaruindustri i landet, hvilken är af enorm betydelse för vårt ekonomiska lif, denna trävaruindustri fortfarande skall få förvärfva den skog den behöfver, när skogen icke är erforderlig för det jordbruk, som man vill skydda i Norrland.

Men därmed nöjer sig numera herr Lindhagen icke. Bolagen böra enligt hans mening icke hafva någon ovillkorlig rätt att förvärfva den del af skogen, som icke behöfves för jordbruket, utan

bolagen skola vara underkastade den inskränknigen, att hvad de vilja förvärfva skall stat eller kommun hafva rättighet att inlösa. Herr Lindhagen har nämligen föreslagit, att då ett bolag gjort ett aftal, skulle staten eller den kommun, där den förvärfvade jorden är belägen, vara berättigad att på vissa villkor inlösa densamma. Därom vill han nu att Riksdagen skall affärda en skrifvelse.

Mina herrar, när man förlorar fästet, gör man rörelser, som äro egendomliga. Så länge motionären höll sig till jordbruket i Norrland, kunde man förstå honom, men när han nu oberoende af jordbrukets intressen vill inskränka trävaruindustrins möjlighet att förvärfva hvad den behöfver, synes han mig vara fullkomligt obegriplig.

Jag hemställer om afslag på utskottets hemställan i denna punkt.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att i afseende på nu föredragna punkt endast yrkats, att hvad utskottet hemställt skulle afslås.

Härefter gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på afslag därå, och förklarades den senare propositionen vara med ja besvarad.

Punkten 3.

Utskottets hemställan bifölls.

*Ifrågasatt
utredning
rörande kom-
munernas fri-
görande från
ekonomiskt
beroende af
rusdrycks-
handteringen.*

Föredrogs ånyo Första Kammarens tillfälliga utskotts den 29 sislidne april och den 1 innevarande maj bordlagda utlåtande, n:o 13, angående utredning rörande statens, kommunernas, landstingens och hushållningssällskapens frigörande från deras ekonomiska beroende af de från rusdryckshandteringen härflytande medel.

Sedan Andra Kammaren på framställning af sitt andra tillfälliga utskott för sin del beslutat, att Riksdagen med anledning af herr S. H. *Kvarnzelius'* motion, n:o 159, i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhölle, det Kungl. Maj:t måtte genom en kommitté låta verkställa en allsidig utredning rörande statens, kommunernas, landstingens och hushållningssällskapens frigörande från deras ekonomiska beroende af från rusdryckshandteringen härflytande medel samt för Riksdagen framlägga resultatet af denna utredning med de förslag, hvartill samma utredning kan föranleda, hade detta beslut delgifvits Första Kammaren, som hänvisat ärendet till behandling af sitt andra tillfälliga utskott: och hade sistnämnda utskott i nu föredragna utlåtande på angifna grunder hemställt, att Första Kammaren ville så till vida biträda Andra Kammarens beslut i frågan, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhölle, det täcktes Kungl. Maj:t låta på lämpligaste sätt verkställa en allsidig utredning rörande kommunernas frigörande i större eller mindre omfattning från deras

ekonomiska beroende af från rusdryckshandteringen härflytande medel samt för Riksdagen framlägga resultatet af denna utredning med de förslag, hvartill densamma möjligen kunde föranleda.

*I frågasatt
utredning
rörande kom-
munernas fri-
görande från
ekonomiskt
beroende af
rusdrycks-
handteringen.
(Forts.)*

Herr Cavalli: Det är, om jag icke tagit fel, tre år i rad, som förslag framlagts för Riksdagen med begäran om en utredning af Kungl. Maj:t genom en kommitté rörande statens, kommunernas, landstingens och hushållningssällskapens frigörande från allt ekonomiskt beroende af de från rusdryckerna härflytande medlen samt framläggande för Riksdagen af denna utredning jämte förslag i ämnet. Det har icke vid någon af de föregående riksdagarna lyckats att vinna Riksdagens bifall till denna hemställan, och man skulle således hafva kunnat tänka, att det skulle dröja någon tid, innan ett nytt förslag i samma riktning framlades. Så har icke skett, och det är ju icke heller underligt, då ju nykterhetsvännerna i allmänhet få hvad de begära, i synnerhet om de upprepa sina framställningar några gånger.

Det nu föreliggande betänkandet är betecknad med siffran 13, som ju anses vara ett olyckstal, och jag förmenar att betänkandets siffra gör skäl för hvad den anses innebära, om nämligen betänkandet varder af Första Kammaren bifallet.

Den fråga, som här föreligger, är mindre en nykterhetsfråga än en finansiell fråga, och det är därför, som jag har vågat falla kammaren besvärlig med att yttra några ord.

Vid något sammanträde, som förlidet är hölls af ombud från en del nykterhetsorganisationer inom landet, förelåg, om referatet i pressen är riktigt, för detta förbundsmöte att afgöra, huruvida en utredning af denna art borde verkställas af nykterhetsorganisationerna eller genom en af Kungl. Maj:t tillsatt kommitté. Förbundsmötet beslöt, att det borde ske genom en af regeringen tillsatt kommitté. Och man må ju icke förvåna sig öfver detta mötets beslut, ty det är ju alltid bekvämt att få den utredning, som ett parti önskar, verkställd af andra partier och delvis på andras bekostnad.

Mina herrar, det tjänar ingenting till att sticka under stol med att nykterhetsorganisationerna äro ett politiskt parti, och om ni behöfver bevis därför, så ber jag att få erinra om i hvilken form nykterhetsvännerna deltaga i valstriderna och huru de äro organiserade. Det må stå i deras konstitutioner huru mycket som helst, att de äro fria från politisk åskådning, så tala dock deras handlingar ett annat språk.

Jag förmenar, att det hade ankommit på dessa nykterhetsorganisationer att själfva verkställa denna utredning, och jag motsätter mig meo voto, att densamma sker på statskassans bekostnad och genom regeringens initiativ.

Det är ganska märkvärdigt, att detta yrkande just aldrig åtföljes, såvidt jag varit i tillfälle att finna, af någon antydan om huru de afsevärda belopp, som man vill afskrifva, skola ersättas. För någon tid sedan fick jag emellertid mottaga en broschyr, i hvilken man föreslog ett sätt för bristens fyllande. Man föreslog

*Ifrågasatt
utredning
rörande kom-
munernas fri-
görande från
ekonomiskt
beroende af
rusdrycks-
handteringen.
(Forts.)*

en ny grundskatt på fast egendom. Jag vet icke från huru vederhäftigt håll inom nykterhetslägret detta förslag kommit, men när jag läste det, tyckte jag ändå, att det var egendomligt, att man nu tänkte på att införa en ny grundskatt å fastighet, låt vara under ett annat namn och för ett annat syfte än tillföre, då man tämligen nyligen efter långa strider lyckats få de andra grundskatterna afskrifna. Det må emellertid vara med detta förslag huru som helst, jag tillmäter det icke så stor betydelse. Men hvad som är säkert, mina herrar, det är att i den mån dessa medel varda aflyftade, kommer ersättningen att utkrävas på den direkta beskattningens väg. Därom råder icke något tvifvel. Hela skatte- lagstiftningen i detta land pekar därhän. Det kan då vara för- mänligt, att, när man går att bifalla detta utskottets utan reserva- tion afgifna betänkande, man har en säker antydning om hvarifrån medel skola tagas.

Nu har jag talat om de allmänna förslag, som hafva förelegat och äfven denna riksdag föreligga, och jag har härefter att öfvergå till den inskränkning i dessa förslag, som af Första Kammarens tillfälliga utskott blifvit föreslagen. Ty det har naturligtvis icke undgått någon af kammarens ledamöter, att utskottet gjort en af- sevärd inskränkning. Utskottet har icke velat, att den blifvande kommittén skall utreda statens, landstingens och hushållningssäll- skapens frigörande, utan endast kommunernas frigörande, i större eller mindre omfattning, från deras ekonomiska beroende af rus- dryckshandteringen.

Jag vill då mot utskottet till en början göra den anmärkningen, att utskottets uttryck rusdryckshandteringen är mindre lyckligt valdt. Ty mig veterligen hafva kommunerna inga andra inkomster af rusdryckerna än den, som uppkommer genom rusdrycksförsälj- ningen. All skatt på tillverkningen går till staten, och den skatt, som finnes på försäljning af punsch, går också till staten i form af stämpel. Om utskottet velat exakt säga hvad saken gäller, borde utskottet sålunda icke hafva begagnat ordet rusdryckshandtering, utan ordet rusdrycksförsäljning. Försäljningsafgifterna gå nämligen delvis till kommunerna.

Nu vill jag till kammarledamöternas öfvervägande framställa den frågan: om staten, landstingen, hushållningssällskapen och kom- munerna skola frigöras från — det är ett väl funnet uttryck i stället för beröfvas — inkomsten af dessa medel, hvem bör i första rummet hafva denna inkomst och hvem bör i sista rummet beröfvas denna inkomst? Jo, just kommunerna. Ty denna handtering för obestriddligen med sig vissa olägenheter, och dessa olägenheter drabba alldeles icke hushållningssällskapen, i underordnad grad landstingen och endast i andra rummet staten, men i första och omedelbara rummet kommunerna, hvilka äfven för tillsynen öfver denna för- säljning hafva att vidkännas utgifter för polis etc. Då är det egen- domligt, att, när man här vill reformera, det är kommunerna, som man i första rummet vill beröfva denna inkomst. Jag ser härut-

innan i förslaget en orättvisa, inför hvilken i och för sig jag måste reagera.

Men när man genomläser detta betänkande, så behöfver man enligt min åsikt icke läsa det länge eller med någon större kritik för att finna, att i detsamma föreligger en afsevärd lucka. Det förefaller mig, som om utskottet icke velat eller måhända icke kunnat se, till hvilka konsekvenser utskottets förslag för. Jag skulle vilja begagna det uttrycket, att utskottet har icke tänkt ut tanken till slut.

Meningen med utskottets förslag får väl anses vara den, att de kommuner, i hvilka alkoholhaltiga drycker nu försäljas, skulle få någon kompensation för den inkomst de på detta sätt skulle förlora. Näväl, vi antaga att så sker. Till alla de kommuner, i hvilka rusdrycksförsäljning nu äger rum, lämnas sålunda kompensation. Hvarför? Jo, därför att försäljning icke skall vidare där förekomma. Något annat syfte kan det icke vara. Men i samma stund, som alla kommuner fått ersättning för att försäljning i dem icke längre äger rum, är det också slut med försäljningen af spritdrycker och eo ipso med tillverkningen af dem, ty icke lär man tillverka dessa drycker, utan att man får försälja dem. Exportera dem kan man icke, därför att hvarje land har omgifvit sig med skyhöga tullar för att behålla detta skatteobjekt för sig själf. Det är således, såvidt jag förstår, en fiktion, då man i detta betänkande skilt på det ena och det andra. Dessa båda saker gå så in i hvarandra, att man icke kan skilja dem åt. Genom att taga detta betänkande har man principiellt förklarat sig stå på det absoluta rusdrycksförbudets ståndpunkt. Äro herrarna beredda att taga det steget?

Då jag sålunda hos herr talmannen hemställer om afslag på utskottets hemställan och samtidigt på den i ämnet väckta motionen, så ber jag att därtill få foga några ord af allmänare art. Under de debatter och öfverläggningar, som förekommit i pressen, enskilde emellan och i Riksdagen angående utsträckning af den politiska rösträtten i vårt land, har vid mer än ett tillfälle framställts den frågan, huruvida icke Första Kammaren, som ju i afsevärd grad dragits in i den författningsrevision, hvilken vi provisoriskt antagit och helt visst äro beredda att definitivt antaga — det har, säger jag, framkastats den tanken, att man borde inskränka Första Kammarens befogenhet därhän, att Första Kammaren endast hade ett suspensivt veto i lagstiftningsfrågor. När jag hört och sett detta förslag, har jag frågat mig själf: skall det verkligen vara behöfligt? Första Kammaren är numera, synes det mig, icke sällan så välvillig, att den, när den förkastat ett förslag ett par gånger, den tredje gången i allmänhet är beredd att taga förslaget. För min del tillhör jag icke dem, som låta påverka sig af opinionens flyktiga vindar. Har jag min mening, så bibehåller jag den, därest jag icke på goda grunder blifvit öfvertygad om dess oriktighet, och det är därför, som jag icke tillhör den gruppen, för hvilken det suspensiva vetot kan vara tilltalande. Jag intager en position och jag står kvar i densamma.

*Ifrågasatt
utredning
rörande kom-
munernas fri-
görande från
ekonomiskt
beroende af
rusdrycks-
handlingen.
(Forts).*

*Ifrågasatt
utredning
rörande kom-
munernas fri-
görande från
ekonomiskt
beroende af
rusärycks-
handteringen.
(Forts.)*

Jag är icke rädd att försvara den, äfven om jag såsom i dag befarar ett nederlag emot ett enhälligt utskott.

Jag yrkar afslag å utskottets betänkande.

Herr Wennberg: Den förre talaren yttrade, att han såg nederlaget framför sig. Jag kan icke underlåta att tillkännagifva, att jag i själfva saken är af alldeles motsatt mening mot honom och att jag är öfvertygad om att det icke skall dröja länge, förrän vi hafva en sådan utredning verkställd, som nu är i fråga, äfven om icke denna Riksdags beslut utfaller i sådan riktning. Jag hade helst sett, om utskottets hemställan varit affattad i samma ordalag som Andra Kammarens beslut, men då så icke skett, får jag vara belåten med hvad som nu föreligger. Dock skulle jag hafva önskat, att utskottet hade inflätat de ord, som motionären säger på sid. 5 i betänkandet, då han nämligen uttrycker den önskan, att denna utredning måtte verkställas genom en kommitté, bestående af för frågans lösning i angifven riktning intresserade personer. Detta torde dock vara af mindre betydelse, då jag hyser fullt förtroende till Kungl. Maj:ts regering därutinnan, att, om en kommitté kommer till stånd, den kommer att bestå af sådana personer, som äro intresserade för att frågan skall blifva utredd, på sätt motionären önskar.

Jag tillägger blott, att jag för min del önskar bifall till utskottets förslag, och jag förklarar på förhand, att jag kommer att begära votering för att se, huru många jag har med mig.

Herr Benedicks: När jag åhörde herr Cavallis föredrag, så kan jag icke neka till att jag önskade att själf hafva kunnat hålla detta föredrag, ty med undantag af slutet gifver jag honom rätt i allt, åtminstone i det allra närmaste. Jag tror, att det beror på en missuppfattning af hvad utskottet verkligen här föreslagit, då han kommit till den slutledning, som han här framlagt. Han har själf talat om att utskottet har totalt frångått motionärens förslag att undersöka dessa förhållanden, i hvad de röra staten, landstingen och hushållningssällskapen, men däremot upptagit förslaget, i hvad det åsyftar en undersökning rörande kommunerna, och därvidlag vill jag säga, att dessa andra vederbörande hafva bra obetydligt att göra med saken direkt; den gäller, såsom herr Cavalli sade, i första rummet kommunerna.

Men hvad är då meningen med en undersökning endast rörande kommunerna? Jo, detta sammanhänger helt enkelt med det allmänt kända förhållande, att enligt den lag, som stiftades för 3 år sedan, har en kommun större eller mindre inkomster af den brännvinsförsäljning, som förekommer *just* inom *den* kommunen. Detta gör att kommunernas ombud — om jag så må kalla dessa spritbolag inom kommunerna — äro direkt intresserade af vinsten hvar och en för *sin* kommun. Det är helt enkelt för att råda bot på detta missförhållande, som jag varit med om det utlåtande, hvilket tillfälliga utskottet n:o 2 har framlagt.

Ifrågasatt utredning rörande kommunernas frägörande från ekonomiskt beröende af rusdrycks-handteringen.
(Forts.)

När man från England hit utsändt deputationer för att taga reda på förhållandena med rusdrycks-handteringen inom Sverige, så hafva dessa deputationer icke undgått att observera denna så att säga sjuka punkt i institutionen. Jag vill till och med säga, att man har gjort det med en viss förtjusning, ty engelsmännen vilja ju icke antaga något system från andra länder, som de icke kunna sätta sin prägel på. När det nu hos oss heter Göteborgssystemet, så omdöpes det i England till Wilsons eller Watsons system, eller hvad som helst, och då är det bra, då är det utmärkt. Jag känner icke huru denne mr Wilson eller Watson har lyckats att taga bort det intresse, hvarom jag förut nämnt, men hvad jag vet är, att detta är ett fel, som vidlåder det nuvarande systemet, och det är detta fel jag vill hafva bort.

Det är därför, som jag velat vara med om att inskränka undersökningen till att röra enbart kommunerna. Jag gör det så mycket hellre, som jag anser det vara skäl, att Sverige, som i detta fall liksom i så många andra har gått i spetsen för utvecklingen, äfven i detta hänseende bör bibehålla sin plats i spetsen. Jag hörde en af våra kamrater, hvilken är den kanske mest kompetente domaren i dessa saker, säga, att från Amerika kommit utskickade, som här studerat rusdrycksförhållandena, och de hade kommit till det resultatet, att de siffror, med hvilka man rörde sig, här äro i alla afseenden bättre.

Då det nu rör en sådan sak som att åstadkomma större nykterhet, så tänker jag, att Första Kammaren skulle kunna vara nöjd med att uti denna del antaga Andra Kammarens förslag, och det är därför, herr grefve och talman, som jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ekman: Jag skall endast be att få säga några ord. Då jag inom utskottet deltagit i detta ärendes behandling, anser jag mig nämligen vara pliktig att yttra något till försvar för det föreliggande förslaget.

Utskottets utlåtande är så moderat, att hvilken som helst bör kunna gå med på detsamma. Utskottet vill icke någon orättvisa mot kommunerna, men utskottet har ställt sig inför det faktum, att inkomsterna af ifrågavarande slag komma att minska. Hvad städerna beträffar, så är redan genom öfvergångsbestämmelserna i 1905 års brännvinsförsäljningsförordning fastslaget, att deras inkomster af brännvinsförsäljningen skola under loppet af 12 år successivt nedbringas i ganska väsentlig mån. I fråga om landsbygden åter inträder ju visserligen att börja med en ökning, men man får väl antaga, att, om nykterhetsarbetet får fortgå, detsamma omsider skall bära frukt, och detta kan icke resultera i annat än minskade inkomster för kommunerna. Den statistik, som är meddelad i utskottets utlåtande, visar att, hvad brännvin och därmed likställda drycker angår, omsättningen under perioden 1901—1906 minskats med icke mindre än 12 1/2 miljoner liter. Under sådana förhållanden tror jag, att det är finansiellet klokt att i tid börja tänka på huru de bort-

*Ifrågasatt
utredning
rörande kom-
municernas fri-
görande från
ekonomiskt
beroende af
rusdrycks-
handteringen.
(Forts.)*

fallande inkomsterna skola ersättas, och redan ur denna synpunkt är en utredning önskvärd.

Nu skall det emellertid icke förnekas, att äfven ett varmt nykterhetsintresse ligger under utskottets hemställan. Ty om det visar sig, att kommunerna kunna undvara inkomsterna af denna försäljning för reglerandet af sin ordinarie budget, så kan man väl antaga, att de skola mera intressera sig för att motarbeta drycken- skapen. Detta hindrar icke att inkomsterna i alla fall, så länge de äro att påräkna, kunna komma till användning för ändamål, som äro nyttiga för kommunerna, men som icke göra den ordinarie bud- geten beroende af dessa inkomster. Det skulle vara just en uppgift för en blifvande utredning att peka på dylika utvägar att använda medlen utan att på något sätt ånyo liksom indirekt fastlåsa dem vid den ordinarie budgeten genom deras användande för sådana ändamål, som, en gång satta i verket, måste upprätthållas, äfven om dessa medel minskas. Jag skulle kunna anföra exempel på huru brännvinsmedlen redan nu användas på sådant sätt. Man har i dessa dagar äfven sett förslag därom, att kommunerna skulle fondera dessa medel samt använda dem till inköp af skogsmark för att där- igenom så småningom bilda sockenallmänningar, från hvilka inkomster kunde beredas till ersättning för brännvinsmedlen.

Enligt min mening är således det af utskottet föreslagna ut- talandet påkalladt både af en sund kommunal finanspolitik och af ett sundt praktiskt nykterhetsintresse, och just en sådan politik och ett sådant nykterhetsintresse har jag trott skola kunna påräkna intresse af denna kammare.

För öfrigt, hvad utredningen af denna sak beträffar, anser jag det vara fördelaktigt, att den icke blir ensidig, utan att äfven andra än de, som hafva intresse i viss riktning, få hafva sitt ord med vid utredningens anordnande.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr von Möller: Jag uppträdde i denna fråga i fjor, och jag är ledsn öfver att behöfva göra det i år också. Den som upp- kallade mig var emellertid min gamle vän och motståndare från i fjor, herr Cavalli.

Jag kan icke neka till, att det skulle hafva varit först och främst för mig, men måhända äfven för honom själf angenämare, om han anslagit en mera allvarlig ton och litet mera sparat det hän, som nu ganska rikligt flödade ur hans mun mot ett parti, som väl ingen gärna borde förebrå att det eftersträfvat ett etiskt mål, främ- jandet af nykterhet, hvaraf vi väl ändå äro i stort behof i vårt land.

Herr Cavalli sade, att han vore säker om ett nederlag, och ingen skulle vara gladare än jag, om det visade sig, att han i den punkten finge rätt. Han nämnde också, att nykterhetsvännerna i allmänhet få allt hvad de begära. Ja, mina herrar, den, som liksom jag under en lång följd af år bevittnat denna kammares ståndpunkt i dylika frågor, torde väl ändå kunna vittna om motsatsen. Jag kan icke förstå, huru man på fullt allvar kan säga att nykterhetsvännerna

i allmänhet få hvad de begära af oss. Hafva de någon gång fått hvad de begärt, har detta då berott på deras egen energi och seghet, och Första Kammaren — jag vill gärna gifva den den rätt, som den tillkommer — har ju någon gång efter långvarigt motstånd gifvit efter. Förra gången afstyrkte det tillfälliga utskottet hvad motionären då begärde, i år är situationen en annan. Här har man knappat af på hvad Andra Kammarens tillfälliga utskott föreslagit, nämligen att göra staten, hushållningssällskapen och landstingen oberoende af rusdrycksmedlen, och begränsat sig till en hemställan om utredning, huruvida kommunerna kunde frigöras från beroendet af dessa medel.

Jag ber att få fästa uppmärksamheten på en sak, som åtminstone ur kulturhistorisk synpunkt är af intresse, äfven om herrarna icke gilla den jämförelse, som jag anställer mellan denna sak och inkomsterna af rusdryckshandlingen. Ut *»Geschichte der öffentlichen Sittlichkeit»* af W. Rudeck finner man pag. 41—2 ordningsregler för ett lupanarium i Nördlingen för år 1472. De börja sålunda: Då den *heliga kristenhetens moder* för att förekomma ett större ondt tillåter, att man i en kommun får hafva hus »mit freien Töchtern» o. s. v. Detta hus betalte afgifter till biskopar och andliga stift.

Påfliga skattkammaren i Rom hade själi inkomster af dylika hus.

På 1600-talet lära de emellanåt uppgått till 20,000 dukater årligen.

I Frankfurt betalte rådet ännu år 1561 en grundränta till Leonardsstiftet för ett dylikt hus, samt till 1526 för ett dylikt till Carmeliterne samt (obekant årtal) till Dominikanerne.

I Beedbuch 1388 visar sig huset rent af som Leonardsstiftets egendom, och om ett annat hus heter det »item das alte H———haus ist der Pfaffen zu sante Lenharte.»

Ärkebiskopen af Mainz hade år 1442 det mod att beklaga sig öfver att staden gjorde honom förfång »an den gemeinen Frauen und Töchtern und an der Buhlerei». År 1457 belönade han grefvarne von Henneberg »mit dem Frauenhause am Schölderplatz». Biskop Johan i Strassburg inrättade 1309 ett dylikt hus. Enligt ett länsbref 1395 var ett dylikt hus i Wien Hertig Albrechts IV af Österrike egendom. Med talrika exempel visas att städerna uppburu inkomster från otuktshusen, o. s. v.

I våra dagar kan man knappast fatta möjligheten af att kloster, påfvar, biskopar och världsliga furstar icke hade försyn för att uppbära inkomst af en sådan last, men ännu år 1908 generar sig icke heller det moderna samhället att taga för sig, och det ganska rundligt, af en annan last, som åstadkommer så mycken skada och elände, nämligen *superilasten*. Jag sade det i fjol och säger det i år och kommer att säga det, så länge jag tillhör Riksdagen: det är en skam för oss och vårt samhälle.

Dessa förkättrade och försmädade nykterhetsvänner begära nu, att vi fyrkägare skola uppoffra oss därhän, att vi tillåta, det våra debetsedlar höjas med säkerligen afsevärda belopp, men att vi på samma gång kunna stå fria inför våra samveten i det hänseendet,

Ifrågasatt utredning rörande kommunernas frigörande från ekonomiskt beroende af rusdryckshandlingen.
(Forts.)

Ifrågasatt utredning rörande kommunernas frivårdande från ekonomiskt beroende af rusdrycks-handlingen.
(Forts.)

att vi icke draga *direkt inkomst* af en sådan handtering med allt det elände, den medför. Jag har tillåtit mig att draga fram denna drastiska jämförelse här i kammaren för att med skarpaste möjliga färg understryka, att det är orättfärdigt att vi tolerera något sådant blott för egen fördels skull.

Det vore bedröfligt, om vi icke gå till mötes en så pass rimlig begäran, som det tillfälliga utskottet formulerat. Jag blundar icke för de möjliga konsekvenserna. Jag föreställer mig, att det kommer att kosta hvar och en af oss betydligt ökade skattesiffror. Men jag ber få säga, att jag sannerligen icke af koketteri för nykterhetsvännerna, utan därför att jag anser det vara mitt samvetes bud och min plikt, talat på detta sätt.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Grefve Hamilton, Raoul: Talet tretton tyckes hafva ett visst inflytande öfver den förste ärade talaren, eftersom det förmådde honom utmåla denna lilla fråga till ett spöke, som till och med afskräckte mig, men som vid ett närmare skärskådande befanns allenast vara ett fantasifoster. Han framhöll med skärpa, att Riksdagen förut afslagit liknande förslag som det nu här föreliggande. Men då gällde det frågan, om brännvinsmedlen borde indragas från staten, landstingen, hushållningssällskapen och kommunerna. Han talade äfven om rusdrycksförbud och frågade herrarna, om ni ville vara med därom. Ja på det sättet han utmålade frågan, skulle jag kunna biträda honom. Men den måste reduceras till hvad den verkliga är, det gäller ju bara en utredning om indragning af brännvinsmedlen, icke till staten, landstingen eller hushållningssällskapen utan allenast till kommunerna, på det att dessa sistnämnda, i synnerhet stadskommunerna, icke måtte hafva något intresse af försäljningens utöfvande i högre grad.

Han talade äfven om den statsfinansiella sidan af frågan. Men, mina herrar, statens finanser skulle till och med kunna förbättras, därest denna utredning kommer till det resultat, att de cirka 10 miljoner kronor, hvilka gå till kommunerna, i stället ginge till staten. Sålunda behöfver man icke ur statsfinansiell synpunkt frukta för denna utredning. Han framhöll vidare, att de kommuner, hvilka nu hafva inkomst af brännvinsmedel, behöfva få en kompensation i dessas ställe. Det är möjligt, men i allmänhet höra de kommuner, som hafva större inkomst af brännvinsmedel, till de bärkraftigaste, och där äro skatterna minst. Hvad de svagare landtkommunerna beträffar, uppgå deras andel till ringa belopp.

Frågan är tämligen liten, utredningen gäller allenast de medel, som tillfalla kommunerna, och jag tror, att det är ganska lämpligt att gå nykterhetsvännernas önskningsar till mötes, när nu Första Kammarens utskott har reducerat frågan till dess lilla omfång.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Bergendahl: Det förefaller mig, som om utskottet intoge en helt annan ställning än motionären. Deras ståndpunkter äro så

långt aflägsna från hvarandra, att jag icke ser någon möjlighet att slå en brygga mellan dem. Visserligen faller utskottets förslag formellt inom ramen för motionens hemställan, men till sin verkan och sin innebörd är utskottets hemställan fullkomligt annorlunda, och jag tror icke, att nykterhetsvännerna skola vara mycket tack-samma för ett förslag med sådan begränsning, som utskottet ifrågasatt och hvarigenom motionärens syfte icke vinnes.

I motionen upptages en ny fråga, nämligen den att borttaga brännvinsmedlen från staten, landstingen, hushållningssällskapen och kommunerna, i det uppenbara syftet, att man på det sättet måtte bereda jordmänen för ett totalt rusdrycksförbud. Men utskottet däremot har upptagit en mycket gammal fråga, nämligen om in-dragning af brännvinsmedlen från kommunerna till statsverket. Men har icke den frågan varit föremål för utredning, och är den icke afgjord genom 1905 års förordning? Behöfves ytterligare utredning i detta hänseende? Rubbar man de bestämmelser i 1905 års för-ordning, som föreskrifva, huru brännvinsmedlen skola fördelas, tror jag, att man äfventyrar icke så litet. Man äfventyrar helt visst att förstöra hvad som varit så utmärkande för den svenska bränn-vinshandteringen, nämligen Göteborgssystemet. Ty brännvinsmedlens indragande till statsverket torde ha till följd, att bolagssystemet öfvergifves och utskänkingsrättigheterna i stället komma att ut-bjudas på auktion, och följden däraf, tror jag, blir synnerligen oför-delaktig, ty genom bolagens verksamhet tillgodoses bäst ordningens och nykterhetens intressen. Och skulle stadskommunerna beröfvas dessa medel, finge nog helt visst staten tänka på att bekosta deras domstolsväsen, exekutionsväsen och kronouppbördsväsen m. m., hvilka inrättningar nu icke äro verksamma för något kommunalt behof utan fylla rena statsuppgifter.

På grund häraf kan jag icke finna det vara klokt att följa ut-skottets förslag. Vore det fråga om en utredning i den omfattning, som motionären föreslagit, skulle man genom ett bifall tillfreds-ställa ett mycket stort nykterhetsintresse, men en sådan utredning synes mig icke vara af mycket praktiskt värde. Jag måste reso-nera på det sättet, att i fall man kommit därhän, att det på allvar kan blifva fråga om ett rusdrycksförbud, måste ett mycket stort flertal af svenska folket vara villigt att underkasta sig ett sådant förbud. Men detta förutsätter, att afhållsamheten nått en mycket stor utbredning, och konsumtionen i högst betydande grad minskats, och om så skett, hafva brännvinsmedlen också gått ned och torde vara så små, att de utan föregående utredning kunna afskrifvas. I och med det att nykterhetsverksamheten vinner utbredning, regleras på rent automatisk väg brännvinsmedlens afskrifning, och frågan varder löst utan anlitande af den väg, motionären föreslagit.

Då det icke framställts något yrkande i den riktning, motionären ifrågasatt, och jag anser hvad utskottet föreslagit icke i något hän-seende vara till gagn, ber jag att få yrka afslag å utskottets förslag.

Häri instämde herr *Herdin*.

*Ifrågasatt
utredning
rörande kom-
munernas frö-
görande från
ekonomiskt
berede af
rusdrycks-
handteringen.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
 utredning
 rörande kom-
 munernas fri-
 görande från
 ekonomiskt
 beroende af
 rusdrycks-
 handteringen.
 (Forts.)*

Herr Berg, Lars: Den förste ärade talaren tog till orda under det antagandet, att denna fråga hufvudsakligen vore af finansiell natur och icke enbart en nykterhetsfråga. Men detta är ett misstag, ty utskottet har helt och hållet behandlat densamma som en nykterhetsfråga. Emellertid kan ju den förste ärade talaren trösta sig med, att hans anförande såsom alltid verkat lifgivande och befruktande på den diskussion, som här förts.

Utskottet har nämligen helt och hållet tagit afstånd från alla tankar på en förbudslagstiftning och i det hänseendet uttryckligen ställt sig på den sidan, som Första Kammaren och dess tillfälliga utskott i fjol intog, men på samma gång har utskottet ansett det vara önskvärdt och till och med nödigt att få utredt, huruvida och på hvad sätt denna rusdryckshandel — eller handtering — skulle kunna skiljas från kommunerna. Såsom känt är, hafva kommunerna icke blott själfva ett mycket stort intresse af denna handtering utan äfven en stor makt och afgörande inflytande härpå genom sina direktioner för dessa brännvinsbolag. Vi veta också, att på flera håll med fog klagats öfver att hela nykterhetslagstiftningens både anda och bokstaf trädts för nära just af dessa institutioner, som af ovist nit befrämjat inkomsterna i stället för nykterheten. Det vore därför just ur nykterhetssynpunkt af stor vikt att få denna utredning verkställd, och att genom att bringa frågan på tal framhålla för kommunerna, att om den nuvarande anordningen missbrukades, kunde måhända vinstmedlen fräntagas dem. Utredningen skulle således från början verka som ett *memento mori*, som säkerligen skulle blifva gagnande för lagens efterlefnad i nykterhetens intresse. Därför torde det icke hafva varit mera behöfligt att fråga än för mig att svara på den frågan, som den förste talaren framställde, nämligen hvarifrån medlen skulle tagas för att ersätta staten och särskildt kommunerna förlusten af rusdryckshandterings miljoner. Utskottet har redan i sin ingress utsagt, att det icke äsyftar någon ändring i statens ställning till och inkomst af rusdryckerna och att det därför ej heller är af något intresse att undersöka dess så kallade »frigörelse», ty äfven om man skulle kunna förutsätta, att rusdryckshandteringen upphörde genom allmän nykterhet, eller att absolut förbud en gång skulle införas, inflyta ju alltid åtskilliga spritmedel i form af tullar på sprit, eter m. m. till tekniskt och medicinskt bruk och dessutom dröjer det säkerligen så länge, innan samhället kan tåla ett dylikt förbud, att vi icke nu kunna bedöma de förhållanden, som då kunna inverka på statens behof och tillgångar. Och slutligen veta vi mycket väl, utan all utredning, hvarifrån den eventuella ersättningen åt statskassan skulle tagas, ty det finnes icke någon patentmedicin, som hjälper i dylikt fall, utan det återstår endast att öka skatterna och sparsamheten samt först och främst höja arbetsintensiteten. Om den saken kan man således icke för närvarande behöfva vidare förhandla.

Det yttrades vidare, att kommunerna enligt förslaget skulle beröfvas dessa sina inkomster. Utskottet har också tydligt antydtt, att utskottet icke velat ingå på frågan, huruvida, om kommunerna

*Utragnadt
utredning
rörande kom-
munernas fri-
görande från
ekonomiskt
beroende af
rusdrycks-
handteringen.
(Forts.)*

skola frigöras från brännvinshandeln, detta skall ske med eller utan ersättning. Inom utskottet voro vi alla ense om att detta naturligtvis icke kunde ske, utan att ersättning måste lämnas kommunerna, och att i det hänseendet borde någon tvekan eller bekymmer icke uppstå, ty debet och kredit skulle för stat och kommun förblifva tämligen oförändrade. Vidare gjordes en något skolmästerlig anmärkning, som nog är ganska onödig och olämplig, nämligen att utskottet skulle hafva begagnat en oriktig ordform uti ordet »brännvinshandtering». Detta har emellertid sin orsak däri, att om man mot riksdagens slut ville främja antagandet i Riksdagen af ett i Andra Kammaren fattadt beslut, bör man om möjligt instämman i detta Andra Kammarens beslut oförändradt, och man ändrar ej gärna ordalagen blott af kläfnigrighet och ordrytteri, helst då de, såsom i detta fall, äro fullt tydliga och enliga med språkbruket. Utskottet har i hela sitt utlåtande för öfrigt benämnt denna sak, som Andra Kammarens utskott betecknat med »brännvinshandtering», hvilket enligt språkbruket är ett vidsträcktare begrepp, med den tekniska term, som dess förslag närmast gäller, nämligen brännvinshandeln, men denna ingår jämväl i och inverkar på brännvinshandteringen.

Detta är således en enkel nykterhetsfråga, som det därför vore skäl att ägna sitt varmaste intresse. Kammaren har hittills konsekvent stått emot deras frieri, som begagna nykterhetsintresset till popularitets- och valfiske, och jag delar i det stora hela denna ståndpunkt, men man låter sig för sitt afslag måhända lätt påverkas af den oriktiga föreställningen, att detta utskottets förslag förbereder ett börjande rusdrycksförbud eller en inskränkt brännvinsskatt. Det rör sig icke därom, men vi veta icke när frågan därom kommer fram, i alla händelser sker detta oberoende af det föreslagna beslutet här i dag. Kommer detta förbud, såsom en talare sade, sedermera, så är det icke därför att man nu begär och skall tillåta en utredning, utan till följd af en missriktad opinion. Förslaget bör enligt utskottets mening bifallas, oaktadt nykterhetsvännerna hafva intagit en sådan ståndpunkt och använt ett så våldsamt språk mot oss, såsom deras och nykterhetsarbetets motståndare, att det verkligen ligger nära till hands att svara med en negation. Om man tänker på formen, förtjänar verkligen icke framställningen något annat än afslag, men därför höfves det Första Kammaren att, oberoende af denna förolämpning, objektivt bedöma frågan och således se bort från såväl obetänksamheten och öfvermodet hos den ena parten som misstaget om den finansiella inverkan hos den andra. Jag menar sådana uttryck i motionen som dessa:

»Hvad först angår utskottets ställning till förbudskrafvet, så var det ju att förutse, att från detta håll icke kunde väntas stor förståelse för ett sådant kraf.»

»Nykterhetsrörelsen är en folkrörelse, som hufvudsakligen uppbares af de fattigare samhällsmedlemmarna, dessa som lida mest af rusdryckshandteringen följder.»

»Först på sista åren har denna rörelse börjat beaktas äfven af några få bättre ekonomiskt situerade, hvarjämte icke så få läkare

*Ifrågasatt
utredning
rörande kom-
munernas fri-
görande från
ekonomiskt
beroende af
rusdrycks-
handteringen.
(Forts.)*

och andra lärde män under senare åren gifvit denna rörelse sitt kraftiga stöd. I stort sedt torde man dock kunna säga, att de i samhället lyckligare lottade åtgjort mycket litet för att främja denna rörelse och att de följaktligen också äro tämligen främmande för densamma.»

Emellertid hafva just de högre klasserna mot de lägres motstånd genomdrifvit den stora reformen med husbehofsbränningens afskaffande och alla stora reformer sedan dess, och således är denna beskyllning orättvis. Men det oaktadt bör framställningen icke afslås, utan jag tillåter mig att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr von Mentzer: Emedan jag icke har samma utgångspunkt som den föregående ärade talaren, anser jag mig skyldig att säga några ord. Jag hyllar den af herr von Möller uttalade meningen, att det är en skam att draga vinst af personers svaghet och förfall, hvilket sker, då man tager inkomst af rusdryckshandteringen. Men jag stannar icke vid det utan är öfvertygad om, att liksom det visat sig i det enskilda lifvet, att det medför förbannelse för den enskilde att ägna sig åt denna handtering — ty det är en känd sak, att brännvinspengar föra alltid förbannelse med sig — så gäller detta för staten också. När utskottet säger, att det icke vill hafva ett allmänt rusdrycksförbud, därför att man ännu icke sett, huru det verkar på annat håll, så synes det mig ligga nära till hands att äfven här göra en jämförelse med förhållandena beträffande den enskilde. Om en enskild person förfallit till missbruk af ett skadligt gift och därvid blir allt sjukare och sjukare samt tillrådes af någon att inskränka bruket eller upphöra därmed, är det oklokt af honom att icke göra någonting, emedan en annan säger, att det är bättre att fortsätta. Om icke andra än oomtvistade läkemedel skulle användas, komme icke många läkemedel i bruk.

Såvidt jag uppfattade den förste ärade talaren rätt, hade han den anmärkningen mot utskottet, att det talat om att det här gällde att söka befria kommunerna från beroendet af de från »rusdryckshandteringen» härflytande medel. Det skulle enligt herr Cavallis mening hafva hetat: af »brännvinsförsäljningen» beroende etc.; men jag tänker, att rusdryckshandteringen beräknas medföra en ekonomisk vinst för envar enskild, som idkar den; och denne blir sålunda ett beskattningsföremål för kommunen, hvadan ordet »brännvinshandteringen» i detta fall tyckes låta försvara sig.

Sedan ville herr Cavalli betona, att hvad man åsyftade var ett absolut rusdrycksförbud. Men det är icke så. Det uttalas i betänkandet med all tydlighet, att det gäller befriande i större eller mindre omfattning från beroendet af rusdryckshandteringen.

Herr Bergendahl menade, att nykterhetsvännerna icke skulle vara tacksamma, om de vunne det, som är föreslaget af utskottet, men såvidt jag känner dem rätt, äro de tacksamma och benägna att taga ett steg i sänder i rätta riktningen.

Dessutom förespeglade oss herr Cavalli det farliga uti en inskränkning i rusdryckshandteringen. Detta för ovillkorligen tanken

till det samhälle, hvarest en sådan inskränkning är genomförd, och jag vill i detta hänseende hänvisa till de uppgifter, som finnas från Amerika. Där hafva de förbudslagstiftning på åtskilliga områden; den är visserligen ofullständig, men verkar på sitt sätt.

»Staterna Kansas och Nebraska ligga intill hvarandra; äro båda hufvudsakligast åkerbruksstater, hafva båda en stor invandrad befolkning och äro hvarandra i mångt och mycket lika. Lincoln, hufvudstaden i Nebraska, har 40,169 innevånare och Topeka, hufvudstaden i Kansas, 33,608 innevånare enligt senaste folkräkningen. En jämförelse mellan dem bör därför vara af intresse.

*Ifrågasatt
utredning
rörande kom-
munernas fri-
görande från
ekonomiskt
beroende af
rusdrycks-
handlingen.
(Forts.)*

Lincoln, Nebraska.

Krogarnas antal 40. Skatt 1,000 dollars om året, således statens hela inkomst på dem 40,000 dollars om året. Talrika lönnkrogar existera.

Lincolns befolkning förklarar, att den måste hafva inkomsten från krogarna för att kunna underhålla sina skolor.

Lincoln betalar sin skolinspektör och rektorn vid högskolan årligen 4,200 dollars.

Lincoln betalar lärarna vid högskolan öfverhufvud taget 75 dollars i månaden.

Lincoln betalar föreståndarne vid de lägre skolorna 70: 33 dollars i månaden.

Lincoln betalar lärarna vid de lägre skolorna öfver hufvud taget 52: 73 dollars i månaden.

Lincoln upptager en skolskatt af 2 dollars på hvarje 1,000 dollars taxeringsvärde och en allmän skatt af 37 $\frac{1}{2}$ dollars.

Topeka, Kansas.

Inga lagliga krogar sedan 25 år. Inga olagliga sedan flera år. Ej en cents inkomst från krogar. Förbudslagen så väl tillämpad, som kan ske.

Topekas befolkning förklarar, att den ej behöfver eller vill hafva krogarnes blodspengar hvarken för skolornas underhåll eller något annat ändamål.

Topeka betalar skolinspektören och rektorn vid högskolan årligen 4,300 dollars.

Topeka betalar lärarne vid högskolan öfver hufvud taget 83: 33 dollars i månaden.

Topeka betalar föreståndarne vid de lägre skolorna 89: 19 dollars i månaden.

Topeka betalar lärarne i de lägre skolorna öfver hufvud taget 57: 23 dollars i månaden.

Hela Topekas skatt är 30 dollars på hvarje 1,000 dollars taxeringsvärde.»

Dessa siffror visa, tycker jag, tydligt nog, huru genom en förbudslagstiftning statens allmänna välstånd stiger, så att man icke har mycket att frukta af det spöke, herr Cavalli hållit fram.

Jag skall icke trötta herrarna vidare utan ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Ifrågasatt
utredning
rörande kom-
munernas fri-
görande från
ekonomiskt
beroende af
rusdrycks-
handteringen.
(Forts.)*

Herr Cavalli: Jag ber om ursäkt, att jag påkallar herrarnas uppmärksamhet, men jag skall bli kort, kortare än vanligt. Jag kan naturligtvis icke låta denna diskussion sluta utan att säga några ord.

Mot den ärade talaren, som representerar Kristianstads län, ber jag få säga, att han bör vara snäll och höra på, när jag talar om *statens finanser* eller om *finanser i allmänhet*, ty jag talar icke alltid om statens finanser.

Det har här yttrats, att det här gällde bara en utredning, och därför skulle förslaget bifallas. Jag har hört det talet så länge, att jag icke tror på det vidare, ty jag ser en fara i den konsekvens, som ovillkorligen fordrar, att emedan Riksdagen begärt en utredning, skall den också bifalla det förslag, som af denna utredning kan bli en följd.

Vidare sade en talare, att jag målade ett spöke på väggen, ty här vore icke fråga om ett rusdrycksförbud. Ja, fråga den siste ärade talaren, nog var det hans syfte, att vi skulle komma därhän.

Så har man förebrätt mig, att jag icke ville gå nykterhetsvännerna till mötes, då jag var nog hjärtlös att yrka afslag å betänkandet. Men en annan talare har förklarat, att nykterhetsvännerna icke äro tacksamma för utskottets förslag.

Till sist vill jag uttala några ord i anledning af den vänliga erinran, som jag fått af en ärad ledamot af kammaren för Hallands län. Han sade, att jag använt en hänfull ton. Det är väl ingen i kammaren, som känner mig, som kan påstå, att jag använt en hänfull ton. Men när anmärkning skall göras mot någon, som anses använda en hänfull ton, så måste jag medgifva, att varningen från den talarens sida kom från rätt håll.

Herr Almgren: Blott några få ord, men såsom representant för den stad, som säkerligen i främsta rummet skulle drabbas af följderna af dessa yrkanden, kan jag icke underlåta att yttra mig.

Jag ber för min del att få instämma i yrkandet på afslag å utskottets hemställan, och jag gör det i väsentlig mån på de grunder, som anförts af herr Bergendahl. Jag inser icke, hvad en utredning beträffande kommunerna skulle kunna omfatta. Om vi hade en annan, mera invecklad lagstiftning än den nuvarande, såsom t. ex. för städerna i Tyskland, skulle jag kunna förstå förslaget. Men om kommunerna undandragas det stöd de nu ha i ifrågavarande afgifter, hvad hafva de då att taga i betraktande vid en eventuell förändring i förhållandet sådant det nu är? Jo, antingen att minska sina utgifter eller att öka sina skatter, det är det enda, som kan bli föremål för utredning.

Jag vill äfven med afseende på ett yttrande af herr von Möller uttala, att jag icke kan förstå, att det är mindre demoraliserande, om afgifterna utgå till staten eller landstingen, än till kommunerna. Vid det exempel, som han anförde, förutsattes nämligen, att afgifterna fortfarande skulle utgå till staten.

Jag inskränker mig till att yrka afslag å utskottets hemställan.

Herr von Möller: Gentemot herr Almgren vill jag säga, att jag i fjol klargjorde min ståndpunkt i frågan. Jag sade då, att samtliga dessa medel borde strykas och att hvarken staten eller kommunen borde ha någon inkomst af dem. Men eftersom det förslaget icke föreligger i år, vet jag icke, hvarför jag på den grund skulle yrka afslag i denna fråga. Den i vissa ögon måhända drastiska jämförelse jag framhållit, hänför sig icke blott till kommunen utan äfven till staten. Jag är icke den, som skrifvit utskottets betänkande; men hade jag fått bestämma utskottets hemställan, hade den gått i annan riktning, ehuru jag hellre tar något än intet och därför går med på hvad som här föreslagits.

*Ifrågasatt
utredning
rörande kom-
munernas fri-
görande från
ekonomiskt
beroende af
rusdrycks-
handteringen.
(Forts.)*

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framställts, propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på afslag därå, och förklarade sig anse den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad Första Kammarens tillfälliga utskott hemställt i utlåtande n:o 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej.

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—27;

Nej—87.

Vid ånyo skedd föredragning af Första Kammarens tillfälliga utskotts den 29 nästlidne april och den 1 innevarande maj bordlagda utlåtande n:o 14, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utredning, huru s. k. moderskapsförsäkring må genom statens försorg kunna beredas barnaföderskor, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Då tiden var långt framskriden och endast ett ärende nämligen Första Kammarens tillfälliga utskotts utlåtande n:o 15 återstod på föredragningslistan, beslöt kammaren, på framställning af herr talmannen, att behandlingen af detta utlåtande skulle uppskjutas till det sammanträde, som komme att hållas onsdagen den 6 innevarande maj.

Friherre Åkerhielm erhöll på begäran ordet och yttrade: Med anledning af den för Sverige och det svenska konungahuset betydelsefulla tilldragelse, som kommer att äga rum den 3 innevarande månad, tillåter jag mig hemställa, att kammaren måtte uppdraga åt herr talmannen att till Hans Kungl. Höghet Hertigen af Södermanland och hans brud framföra kammarens lyckönskningar.

Till denna hemställan lämnade kammaren sitt enhälliga bifall.

*Interpellation
angående
en fana i ett
demonstra-
tionståg.*

Härefter lämnades ordet på begäran till grefve Wachtmeister, Fredrik, som yttrade: Jag anhåller att till hans excellens herr statsministern få rikta en vördsam fråga: vet eders excellens, att vid gårdagens stora demonstrationståg burits en fana med inskriften: »ned med tronen och altaret», utan att Stockholms stads ordningsmakt ansåg sig böra inskrida?

Detta förhållande har med rätta väckt en ytterst pinsam uppmärksamhet, isynnerhet som under de senare åren i vårt fosterland pågått en öppen strid mot staten, religionen och samhället. Men icke någonsin har dock en uppmaning till omstörtning af våra bestående institutioner framkommit så öppet och utan protest. Då jag icke kan finna annat än att toleransen härvidlag drivits till en höjd, som verkar stötande för de lojala och frestande för den obetänksamma ungdomen, har jag ansett mig böra rikta denna fråga till eders excellens. Jag vill endast tillägga den frågan: har möjligen regeringen redan vidtagit eller ämnar regeringen vidtaga åtgärder för att beifra hvad som skett och förebygga dess förnyande?»

Hans excellens herr statsministern Lindman: Då den ärade interpellanten för en stund sedan gifvit mig del af den interpellation, han ämnade framställa, ber jag att omedelbart få besvara densamma och uttala, att jag i likhet med honom anser det högst beklagligt, att ett sådant olämpligt uppträdande vid detta tillfälle förekommit. Civilministern har också i dag på morgonen vidtagit åtgärder för att undersöka det af interpellanten omnämnda förhållandet. Det torde icke vara lämpligt att på grund af de muntliga upplysningar, som han har erhållit, lämna någon redogörelse eller yttra sig om dessa upplysningars innebörd. Regeringen har emellertid infordrat skriftlig rapport om förhållandet. Lika litet kan naturligtvis något i saken åtgöras förrän denna rapport inkommit. Jag behöfver knappast

tillägga, att regeringen *naturligtvis* kommer att vidtaga de åtgärder, hvartill denna rapport kan gifva anledning.

Afgåfvos följande motioner:

n:o 69, af herr *Clason* m. fl., i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående folkskoleväsendet i vissa städer m. m.; och

n:o 70, af herr *af Ekenstam*, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående postverkets utgiftsstater för år 1909 m. m.

Dessa motioner föredrogos och hänvisades, n:o 69 till lagutskottet och n:o 70 till statsutskottet.

Anmälades och bordlades

statsutskottets memorial och utlåtanden:

n:o 91, i anledning af verkställda gemensamma voteringar i frågor rörande anslag under riksstatens femte hufvudtitel,

n:o 92, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående anslag till en internationell fredskongress i Stockholm år 1909,

n:o 93, i anledning af Kungl. Maj:ts i punkt 13 under fjärde hufvudtiteln af statsverkspropositionen gjorda framställning om godkännande af ny stat för ridskolan,

n:o 94, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående ändrings- och nybyggnadsarbeten vid ridskolan å Strömsholm,

n:o 95, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående täckande af brist i extra ordinarie anslag till uppförande af nya byggnader för armén,

n:o 96, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation af sjökrigshögskolan,

n:o 97, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående försäljning af de s. k. Fredrikshofstomterna i Stockholm samt uppförande af bageri och hafremagasin m. fl. byggnader å Karlsborg och i Boden,

n:o 98, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för statsverkets räkning af vissa byggnader, att användas till boställe för tillsyningsmannen vid Borgholms slottsruin,

n:o 99, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande af anslag till anordnande af värmeledning i länsresidenset och landsstatshuset i Malmö,

n:o 100, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag för ny inredning af gamla biblioteksbyggnaden vid universitetet i Lund m. m.,

n:o 101, med anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till arfvode åt en extra lärare i elektroteknik vid tekniska högskolan,

n:o 102, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition om ändring i villkoren för ett till restaurering af gråbrödraklostret i Ystad beviljadt anslag,

n:o 103, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde hufvudtiteln gjorda framställning angående ny aflöningsstat för landtmästeristyrelsen,

n:o 104, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande af medel till odlingslånefonden samt en i ämnet väckt motion,

n:o 105, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande af ytterligare medel till norrländska nyodlingsfonden samt en i ämnet väckt motion,

n:o 106, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upphörande af vissa från Trollhätte kanal- och vattenverk utgående afgifter,

n:o 107, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af en till Skällnora kungsgård n:o 1 om $3\frac{3}{8}$ mantal med kronhemmanet $\frac{1}{4}$ mantal Fantebol n:o 1 i Stockholms län hörande lägenhet,

n:o 108, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af lägenheter från förra militiebostället Hjelmshult n:o 1 med Myren samt kronolägenheten Horsahagen n:o 1 i Malmöhus län, och

n:o 109, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Konungen med begäran om utredning och förslag i fråga om anordnande af uppvisningsfält för jordbruksändamål;

sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande n:o 13, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående visst villkor beträffande löne- och pensionsregleringen för lärarpersonalen vid småskolor m. m.; äfvensom

lagutskottets utlåtande n:o 57, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående expropriation af vattenfall.

Justerades sex protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att de under dagen första gången bordlagda ärendena skulle sättas främst på föredragningslistan till nästa sammanträde;

hvarjämte, likaledes på hemställan af herr talmannen, kammaren medgaf, att de anslag, som utfärdats till nu pågående sammanträdes fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Kammaren åtskildes kl. 4,52 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.